

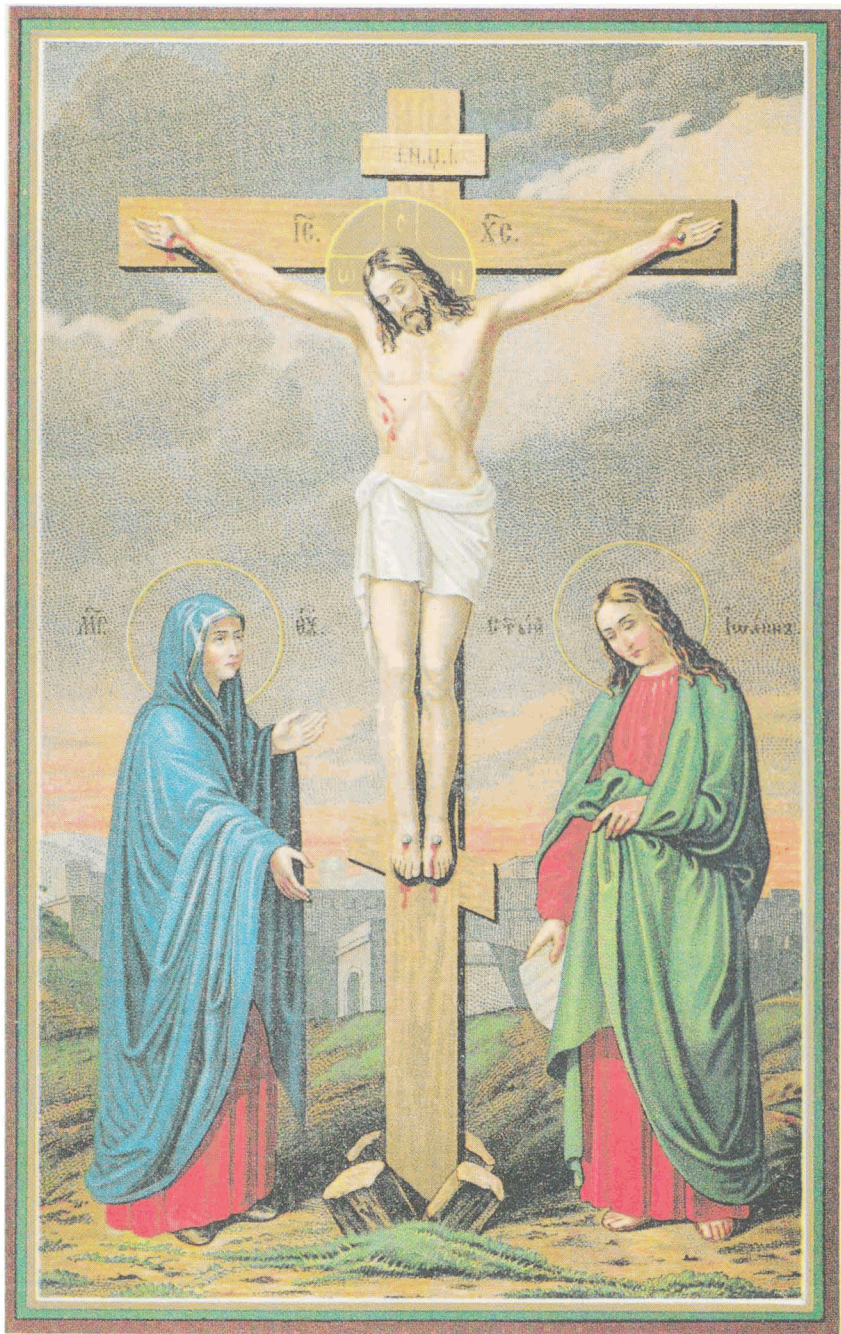
УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА БІБЛІОТЕКА

о. ІВАН ЛУЖЕЦЬКИЙ

ЖИТТЯ МАРІЇ
МАТЕРІ ІСУСА

ВИДАВНИЦТВО ОО. ВАСИЛІЯН

Рим — 1989 — Італія

о. Іван Лужецький
ЖИТТЯ МАРІЇ
МАТЕРІ ІСУСА

BIBLIOTECA SPIRITUALE UCRAINA

P. IVAN LUZECKYJ

LA VITA DI MARIA
MADRE DI GESÙ

EDIZIONI DEI PP. BASILIANI

Roma — 1989 — Italia

УКРАЇНСЬКА ДУХОВНА БІБЛІОТЕКА

о. ІВАН ЛУЖЕЦЬКИЙ

ЖИТТЯ МАРІЇ
МАТЕРІ ІСУСА

Іван Лужецький
2. 8. 89

diasporiana.org.ua

ВИДАВНИЦТВО ОО. ВАСИЛІЯН

Рим — 1989 — Італія

ЗА ДОЗВОЛОМ ЦЕРКОВНОЇ ВЛАДИ

Typesetting and Printing
by
META — JUH

I

ВСТУП

Папа Іван-Павло II проголосив 1988 рік Марійським Роком. Чому він зробив це саме тепер? На це складалося багато причин.

Ми є свідками загрозованої ситуації, в якій нині опинилося людство. Науковці стверджують зменшення озону, цього охоронного поясу земної кулі перед смертоносним ультрафіолетовим промінням сонця, чим і пояснюють зміну клімату нашої планети. Ми ж, пересічні люди, без особливих знань, стривожені занечищенням повітря, забрудненням води різними хемічними елементами, вимиранням соснових лісів у колись таких чудових гірських масивах. Одною з причин початку майбутньої всесвітньої катастрофи є людина з її сучасним способом думання, наставленням до життя. Це — дух «консуматизму», споживання, матеріального добробуту й прогресу за всяку ціну. Це матеріалізм **широких мас**, безоглядне користолюбство, потопання тими, хто має політичну чи економічну силу в світі, загальнолюдських правил життя, всіх невід'ємних прав людини (свободи одиниць і народів).

Як протиотруту, лік у цій всесвітній хворобі, що загрожує самому існуванню людства, Святіший Отець ставить перед нами **Марію, Матір Ісуса**. Вона є взірцем не лише християнського життя, але й ідеалом справжньої людини. Святіший Отець просить увесь час її заступництва, щоб вона, що дарувала нам Спасителя Світу, своїми молитвами та прикладом свого життя

допомагала людству в цей час передгроззя й надій, щоб могло воно ввійти щасливо в третє тисячоліття нашої доби.

«Через Марію до Ісуса»,— безупинно закликає Папа. Для багатьох ці заклики — це поштовх до шукання і відкриття справжніх причин сьогodнішньої кризи (людського суспільства в усіх країнах світу) та шукання засобів для її усунення. Більше того! Саме від Марії йде промінь на близьке поєднання католицької й православної Церков.

На жаль, ця перспектива розчаровує деяких наших братів-євангеліків. На їхню думку, таке поступовання Папи не зближує, але ще більше поглиблює роз'єднання між різними християнськими віровизнаннями. Та це помилкове поняття про ту, яка була вибрана Богом від віків, щоб уможливити вочоловічення Божого Слова-Логосу, стати тісною Матір'ю Божого Сина, Ісуса-Богочоловіка. Їм здається, що Папа робить з Марії посередницю між людиною і Богом в той час, коли згідно з Писанням є лише один посередник — Ісус Христос. Це — хибне тлумачення.

Святіший Отець хоче, щоб на прикладі безмежної віри й довір'я Марії до Бога ми поглиблювали наше духовне життя і йшли до її Сина. Щоб не шукали ми нічого іншого, лише те, «що є Христове»,— як сказав св. Павло, бо тільки так знайдемо дорогу до зближення та поєднання в одній Христовій Церкві, яка є його містичним тілом, продовженням його життя у цьому світі. Цей благословенний момент поєднання приніс би справжній мир між народами й расами, одиницями й спільнотами.

З цього прагнення і постала наша книжка. В ній ми спробуємо змалювати повний і живий образ Марії. У світлі Священного Писання Старого і Нового Завіту, а

також Богослужб нашої Східньої Церкви так, як вона подана в літургічних текстах Марійських Празників церковного року.

Для не обізнаних ні з нашим обрядом, ні з літургічними текстами Марійських Свят, повних поезії та догматичної глибини, висловленої Отцями Церкви перших християнських віків, вони можуть видаватись перебільшенням в порівнянні з більш раціональним підходом західніх християн як католиків, так і євангеліків. Що можна відповісти на цей закид? Про дійсно близьку й дорогу особу важко говорити без похвали і думати з холодним серцем. В наших народніх піснях хлопець називає свою милу «голубонькою» і «серденьком», у цей спосіб висловлюючи безмір своєї любови. То чому ж ми мусимо стримувати своє серце, коли йдеться про нашу любов до Марії, такої близької нам своєю людяністю Богоматері, в нелегкому земному житті якої ми відкриваємо наше власне серце з його терпіннями й болями. Написані отцями Східньої та Західньої Церкви перших віків пісні й гимни в честь Марії, які є змістом літургічних відправ Східньої Церкви, є не лише виявом глибоких і сильних почуттів, але й мають своє догматичне обґрунтування і не тільки не притемнюють заслуг та особи Ісуса Христа, але, навпаки, його возвеличують. Адже джерелом усієї гідности й величі Марії є її материнство. Вона — тілесно матір Ісуса-Богочоловіка, Божого Сина, нашого Спасителя. Та щоб це все зрозуміти, треба собі усвідомити деякі основні істини християнства на відміну від двох інших монотеїстичних релігій — юдаїзму та магометанства.

II

РІЗНИЦЯ МІЖ ХРИСТІАНСТВОМ ТА ІНШИМИ МОНОТЕЇСТИЧНИМИ РЕЛІГІЯМИ

Як християнство, так і юдаїзм і магометанство, є одною з монотеїстичних релігій. Всі вони вірують в єдиного Бога, Творця неба й землі, всього видимого та невидимого. Для них Бог — це Всемогутній Володар, в руках якого доля людей і народів, який за добро винагороджує, а за зло карає. Однак, християнська віра в одного Бога відрізняється від віри юдеїв і магометан. Крім цих всіх спільних прикмет для християн Бог — це любов. Він не самотній в своєму маєстаті, але троїчний, одно єство в трьох різних особах, як: Отець, Син і Святий Дух. Як це можливо, що одна Божественна природа є спільна від віків трьом Божественним особам, так що вони творять Трійцю єдиносущну і нероздільну?

Щоб це хоч дещо унаочнити, візьмімо сонце, це невичерпне джерело енергії, життєдайної сили, променів, світла, тепла. Всі вони є складовою частиною сонця, але кожне з них має своє, собі питоме завдання світити, ogrівати, зрошувати. Отак Свята Трійця — це єдине Божество в трьох різних особах, як на це вказує писання Нового Завіту, Євангелії та листи Апостола Павла. «Я і Отець — одно. Хто бачив мене, той бачив Отця. Хіба ти не віруєш, що Отець в мені, а я в Отці»,— говорив Ісус (Ів. 10, 30; 14, 9).

Бог християн — це любов. Він не обмежується до поучень устами надхнених пророків, але втілюється

сам особисто у своєму Синові, щоб вказати нам дорогу життя і принести спасіння. Що це значить — повчає нас подія, про яку писала всесвітня преса.

На передмісті одного міста в домі на п'ятому поверсі мешкали дві сестри-близнята, так між собою схожі, що стороннім людям було важко одну від другої розрізнити. Обидві були заміжні й кожна мала по хлопчикові-однолітку. Між сестрами панувала щира приязнь і любов. Одного разу вирішили вони піти разом до міста по закупи. Дітей залишили в одному мешканні, щоб там забавлялися. Коли вони згодом повертались, побачили натовп людей перед їхнім домом та дим і вогонь, що виривався з розбитих вікон третього поверху. Внаслідок вибуху газу сходова клітка, вимощена плястиком, була в огні. Перелякавшись вогню, діти втекли з помешкання на балкон. Вогонь поширювався з великою швидкістю, пожежники ще не прибули. Дорослі з інших помешкань рятувались, як могли. Одна з матерів кликала дітей, щоб вони кидались з балкону, та діти не відважувались. Друга ж мати, не чекаючи, кинула кошик із закупами і кинулась в палаючий будинок, крізь вогонь у сходовій клітці. З великим трудом досягнула вона поверх, на якому мешкала. Вбігши до кімнати, покривалом огорнула дітей і з поспіхом вибігла на сходову клітку. Майже чудом вдалося їй дістатись до виходу з будинку. Загорнені ж у покривало діти не були попечені й на свіжому повітрі незабаром прийшли до себе. Самовіддана мати, перевезена до лікарні з опіками третього ступеня, довгий час терпіла страшні болі.

Дві однакові матері, але які різні! Одна жертвувала собою, щоб рятувати своїх дітей, друга — обмежувалась до порад і закликів. Подібно є з образом Бога в магометан та юдеїв. Він, всемогучий Володар неба й землі, посилає Пророків і через них

вказує, як треба жити й поводитись, щоб одержати нагороду вже тут, на землі й у вічності.

Та лише Бог християн пішов далі. Він віддав самого себе в своїм Сині, щоб нас спасти. В цьому вся різниця між Богом християн та Богом інших монотеїстичних релігій. Він є Троїчний, тобто один в трьох особах — Отця, Сина й Святого Духа. Бог-Отець, за вченням Священного Писання і богословів — це Творець вселенної. Бог-Син — це Спаситель. Після гріхопадіння наших прабатьків він очоловічився і став людиною в лоні Пречистої Диви Марії. Дух Святий, третя особа Святої Трійці, — це подих любови між Отцем і Сином, є освятителем й утішителем. Він керує людиною, яка не противиться його дії, дає силу стати Божою дитиною, уподібнитись Христові. Ми, люди, які є одуховленою частиною матерії, обдаровані Богом даром трансцендентности, розрізняємо три часи: теперішній, минулий і майбутній. Бог, який існує в трьох особах, має лише час сучасний, бо в його єстві немає ні минулого, ні майбутнього, але завжди є сучасність. Він знає і бачить тепер все, що збудеться за тисячі чи мільйони років. Він знає, що наступить в призначений, в передбачений час. Отак було з втіленням другої Божої Особи, Божого Сина. Передбачене від віків, воно сповнилось тоді, коли настала «повнота часу», як каже Писання, приблизно 2,000 років тому. До цього моменту Бог приготував людство в різний спосіб вже на світанку історії. Першу обітницю приходу Спасителя знаходимо в протоевангелії,* в первинній добрій новині, записаній в третьому розділі першої книги Біблії, Книги Буття. Після гріхопадіння прабатьків

* Першу книгу Біблії, «Книгу Буття», богослови називають протоевангелією, бо вона є прологом введення в усі книги Священного Писання.

сказав Господь до спокусника під видом змія: «За те, що ти вчинив це, будь проклятий з-поміж усякої скотини та з-поміж усіх диких звірів... Я покладу ворожнечу між тобою і жінкою, і між твоїм потомством і потомством її. Воно розчавить тобі голову, а ти будеш намагатися ввіп'ястися йому в п'яту» (Буття 3, 14-15).

III

ОБІТНИЦІ СПАСІННЯ В КНИГАХ СТАРОГО ЗАВІТУ

«...Покладу ворожнечу між тобою і жінкою і між твоїм потомством і потомством її. Воно розчавить тобі голову, а ти будеш намагатися ввіп'ястися йому в п'яту»,— сказаав Господь до змія-спокусника. Ці слова — це образний вислів безперервної боротьби сил зла проти людства. Та все ж таки один з потомків Єви винесе остаточну перемогу над силами зла, над дияволом. Це перша обітниця спасіння, дана людству, після гріхопадіння прародичів.

При цій нагоді корисно буде звернути увагу читача на той факт, що перші розділи Книги Буття, де йде мова про сотворення світу, гріхопадіння прародичів, вигнання з раю — це не є науковий підручник геофізики. Вони є поетично-символічним введенням, прологом до всіх інших книг Священного Писання, в яких зображена історія спасіння. Для нас сьогодні цей опис, ця розповідь дещо дивна, незрозуміла, але не забуваймо, що в давнину в своїй простоті вона була зрозуміла й доступна людині на її тодішньому ступені розумового розвитку. «Щоб стати як Бог», що є коренем усякого гріха, людина згрішила, бажаючи визволи-

тись з-під влади її Творця та добродія. З цією хвилиною все змінюється. Адам звалює всю вину на жінку, яка раніше була йому так близькою, що в захопленні він міг сказати: «Це справді кість від моїх костей, і тіло від мого тіла» (Буття 2, 23).

Людина, згрішивши, у свідомості, що двох Богів не може бути, втікає від Бога, ховається. Її вигнання з раю було лише зовнішнім підтвердженням того, що наступило вже раніше в її серці. Отак вона скоро переконалася, що далеко від Бога немає «дерева життя». В поті чола вона мусить працювати, щоб прожити себе, в болі й в радості народжує дітей. Та незабаром ця радість обертається в смуток. Один із синів, Каїн, з заздрости вбиває свого брата Авеля. Це перше братовбивство людиною людиною, яке продовжується в різній формі аж дотепер й триватиме, мабуть, аж до кінця віків. Це другий успіх спокусника, який діє безперервно.

Розрив приязні й любовного відношення між Богом і людиною спричинює руїну та розрив приязні й дружби між людьми. Він породжує і помножує в безконечність себелюбство, заздрість, злобу, гнів, ненависть. Та поза цим Бог вірний і милостивий. Він додержує своєї першої обітниці й повторює її частіше в ході історії, записаної в книгах Старого Завіту.

В часі потопу, коли води залляли всю землю, заселену тодішніми людьми, єдиний Ной знайшов ласку в очах Господніх своїм праведним життям. Бог вирятував від загибелі Ноя та його сім'ю і заключив з ним союз-договір, обіцяючи, що вже більше потопу не буде. І сказав Бог: «Ось знак союзу, що його я укладаю між мною і між вами... Лук, що його покладаю я в хмарах (веселка) буде знаком союзу між мною і між землею» (Буття 9, 12-14).

З ходом віків обітниці Бога ставали все більше вимовні. Авраам, який на поклик Бога в великому довір'ї покидає свою рідню, свою батьківщину, Ур Халдейський та йде в невідоме, стає кочовником в Ханаані. Та за його довір'я Бог поблагословив його кажучи: «Я виведу з тебе великий народ; і поблагословлю тебе; та й зроблю велике твоє ім'я, а ти станеш благословенням... Тобою всі племена землі благословлятимуться» (Буття 12, 1-3). В Ханаані, маючи благословення Бога, він розбагатів, але не був щасливим, бо жінка його Сара була бездітна. І мовив до нього Господь: «Глянь же на небо і злічи зорі, коли можеш їх злічити... Таке буде твоє потомство». І повірив Авраам Господеві, й він зарахував йому те за праведність» (Буття 15, 5-6). Та Сара була далі безплідна. Коли ж Авраамові було сто років, а Сара мала дев'яносто, щойно тоді вона зачала і вродила Авраамові сина. І назвав Авраам сина, що народився, Ісааком, і обрізав Авраам Ісаака восьмого дня, як велів йому Бог» (Буття 21, 1-4).

Ще докладнішу і більше вимовну обітницю спасіння дав Бог потомкові Авраама, цареві Давидові, як це він висловив в 110 Псалмї: «Сказав Господь Владиці моєму: «Засядь праворуч мене... З тобою володарство... перед зорею я зродив тебе... Ти єси Іерей на зразок Мелхіседека. Господь по правиці в тебе». Тут Давид називає Богом вибраного Спасителя месію. Для тлумачів св. Письма та Отців Церкви це виразне пророцтво Спасителя з роду Давида. Цей псалом ще тим важливіший, що сам Христос в суперечках із своїми противниками його цитує, ставлячи їх в клопітливє положення. Як же ж можуть книжники казати, що Христос-Месія має бути сином Давида? «Сам Давид зве його Господом; як же тоді він — його син?» І багато людей слухали Його (Ісуса) радо» (Мк. 12, 35-37).

Останнє старозавітнє пророцтво приходу Месії-спасителя звістив на веління Бога Пророк Ісаїя. «За часів царя юдейського Ахаза виступив Рецін, цар Сирійський проти Єрусалиму, щоб його завоювати. Коли сповіщено про це домові Давида — серце царя й народу затремтіло, як тремтить дерево в лісі. І сказав Господь до Ісаї: «Вийди назустріч Ахазові та й скажи йому: «Будь спокійний! Не бійся, і серце твоє нехай не тривожиться». І заговорив Господь знову до Ахаза, щоб запевнити його, кажучи: «Проси собі знаку в Господа, Бога твого, або глибоко з-під землі, або вгорі високо!». Ахаз же [не вірячи в допомогу] відказав: «Не проситиму і не буду спокушувати Господа». Тоді Господь сам сказав: «Слухайте, доме Давида. Оце ж сам Господь дасть вам знак: Ось дівиця зачала, і породить сина, і дасть йому ім'я Еммануїл (з нами Бог). Молоком і медом буде він житись, аж поки не навчиться цуратися зла й вибирати добро» (Ісаїя 7, 1-16). Та це ще не все.

Той самий пророк звіщає мешканцям Галилеї: «Народ, що в п'їтьмі ходить, узрів світло велике. Над тими, що живуть у смертній тіні, світло засяяло... Ярмо бо розторощить, що над ним тяжіло... Бо хлоп'ятко нам народилося, сина нам дано. Влада на плечах у нього, і дадуть йому ім'я Чудесний Порадник, сильний Бог, Отець довічний, Князь миру» (Ісаїя 9, 1-6).

Слова цих двох пророцтв Ісаї становлять зміст розмови благовіщення між архангелом Гавриїлом і Марією, як це подають євангелисти.

ІУ

ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ВИБІР МАРІЇ У ВІДВІЧНИХ ПЛЯНАХ СПАСІННЯ

1. ПРАЗНИК НЕПОРОЧНОГО ЗАЧАТТЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ (СВ. АННИ)

Всі празники літургічного року — Святих, Господні, Богородичні, мають за ціль пригадати нам якусь подію з їхнього життя. Отак на Різдво святкуємо пам'ять народження Господа нашого Ісуса Христа, на Богоявлення Його хрещення в Йордані. Подібно є також з так численними Марійськими празниками в Східній Церкві. В них Церква пригадує та ставить нам перед очі якусь подію з життя Пречистої Діви Марії, матері Ісуса.

Існують чотири канонічні (признані Церквою) Євангелії: від Матея, Марка, Луки та Івана. Вони дуже мало говорять про життя Пречистої Діви Марії. Деякі з її празників, як зачаття в лоні її матері, св. Анни, основуються на розповідях апокрифічних книг перших століть та на християнській традиції перших віків.

Про празник зачаття Пречистої Діви Марії в лоні своєї матері Анни згадує вже типікон св. Анни з п'ятого віку. Та справжній розвій і поширення цього свята починається щойно в восьмому сторіччі, коли св. Андрій Критський укладає службу цього свята. В дев'ятому сторіччі це свято святкує вже вся Візантійська Церква.

Празник Зачаття св. Анни в своїх початках мав різні назви. В декреті цесаря Мануїла Комнена (1143-1181) він зветься «Зачаття нашої Пресвятої Богоматері». Загально-слов'янські Устави називають його «Зачаття Блаженної Анни» або «Зачаття Святої Анни, коли зачала Пресвяту Богородицю». В нашій Українській Греко-Католицькій Церкві, йдучи за латинською Церквою, прийнялась назва «Непорочне Зачаття Пречистої Діви Марії». Однак, найновіша римська реформа наших літургичних книг повернула йому його первісну назву «Зачаття Святої Анни, коли зачала Пресвяту Богородицю».

Головна тема Богослужень Празника — це розповідь, оспівання чудесних подій, описаних апокрифами, коли св. Анна зачала Пресвяту Богородицю. В текстах церковних відправ йде мова про горе, страждання, поневіряння батьків Пресвятої Діви Марії задля їхньої бездітності. На Стихирях Вечірні співаємо молитву Анни: «Господи Боже небесних сил! Ти знаєш неславу бездітності, тож сам злікуй біль мого серця і отвори, лона розкрий та неплідну плодоносною зроби». «Новенебо влоні Анни твориться», — каже сідален утрени, — на приказ Всемогутнього Бога з нього засяє невечерне Сонце...». Канон Утрени св. Андрія Критського — це прекрасний гімн в честь зачаття Божої Матері. Вона — це «нескверна скинія», «зоря божественної благодаті», «Владики божественний храм», «жива світлиця Господа Бога»...

Празник Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці святкуємо 22 грудня, на дев'ять місяців раніше її Рождества, 21 вересня.

Латинська Церква думає більше раціонально, не обмежується до самого поетичного опису чудесного зачаття Пресвятої Богородиці св. Анною, як це робить

Східня Церква. Вона намагається осмислити причини, прикмети та наслідки цього факту. Отак поволі в латинників зродилась богословська наука про непорочне зачаття Пречистої Диви Марії. Своє завершення знайшла вона в проголошенні догми про її Непорочне Зачаття за Папи Пія IX — 8 грудня 1854 року. В ній говориться, що Пречиста Діва Марія вибрана Богом від віків, щоб стати Матір'ю воплощеного Божого Слова Ісуса Христа Богочоловіка, була захоронена від першої хвилини свого зачаття від всякої плями та впливів первородного гріха. Православні Східньої Церкви вчать те саме, та догми про Непорочне Зачаття Пречистої Диви Марії вони не приймають, хоч з її змістом вони згідні. Причина лежить в тому, що в їхньому розумінні якусь правду віри, як всіх зобов'язуючу догму, може проголошувати лише Вселенський Собор всіх християнських віровизнань.

2. ПРО ПЕРВОРОДНИЙ ГРІХ І НЕПОРОЧНЕ ЗАЧАТТЯ ПРЕЧИСТОЇ ДИВИ МАРІЇ

Як нам відомо, Східня Церква в Акафистах та інших літургичних піснях оспівує гідність Марії, Матері Христа. Всім знаний є возглас на закінчення ектеній на святій Літургії: «Пресвятую Пречисту, Преблагословенную, Славну Владичицю і Вседіву Марію зі всіми Святими пом'янувши, самі себе і один одного та все життя наше Христу Богові віддаймо». Церква величає її так, бо завдяки їй, послушній Божій волі, прийшов у світ наш Спаситель, Ісус Христос.

Латинська Церква так само, хоч більше раціонально та менше поетично, поділяє це саме переконання. Доказом цього, як сказано, було проголошення догми про «непорочне зачаття»

Пречистої Диви Марії папою Пієм ІХ — 8 грудня 1854 року. Назва «Непорочне Зачаття» — невдалий вислів богословів. Він робить враження, немов би Марія була зачата і народжена без співдії мужа. Та в дійсності воно так не є. Вона прийшла на світ, як кожна нормальна людина, лише від хвилини зачаття у материнському лоні, завдяки своєму призначенню бути Матір'ю Ісуса, вона була охоронена від всіх гріховних нахилів, які прийшли у світ з гріхопадінням наших прародичів та на яких вплив виставлена кожна людина.

Православна Церква, як ми вже сказали, вчить те саме, лише заперечує право Латинській Церкві проголошувати будь-які догми. В її розумінні це може робити лише Вселенський Собор всіх християнських віровизнань.

Вираз «первородний гріх» потребує також ближчого визначення. В перших віках християнства та в середньовіччі, коли розповідь перших глав Книги Буття про сотворення світу та гріхопадіння перших людей розуміли дослівно, а не як символічно поетичний опис Божої всемогутності та його дії спасіння, постало переконання, що гріх Адама та Єви переходив автоматично з народженням на їхніх дітей. Діти мусіли нести наслідки поступування їхніх батьків так, як це ми знаємо з щоденного життя. Батьки, що пропили все майно, лишають своїх дітей жебраками з плямою дітей пияків. Це переконання було безспірне, бо давало легку й зрозумілу розв'язку багатьох богословських проблем, хоча б конечність хрещення дітей, вочоловічення, страждань і смерти Ісуса Христа. Та сьогодні, коли дослідники-тлумачі Писання прийшли до переконання, що розповідь про Адама та Єву не є історичною розповіддю про першу пару, але що це поетично-символічний опис про

людей, як земних створінь в загальному (гебрейське слово «Адам» означає «земне єство»), а теорію моногенізму тепер заступила теорія полігенізму, поняття первородного гріха дістає інший сенс. Церква, проголошуючи догму про первородний гріх, не зважаючи на те, як його богослови будуть поясняти, хотіла лише одне сказати, а саме, що Христос є спасителем усіх людей і кожна людина, щоб осягнути остаточну ціль життя, потребує Божої спасительної ласки, потребує спасіння, яке приніс нам Христос, яке лише єдиний Бог може його нам уділити. Отак догма про непорочне зачаття Пречистої Діви Марії хоче сказати, що вона від хвилини свого зачаття, тому що мала стати земною матір'ю вочоловіченого Божого Слова, другої Особи Пресвятої Трійці, була захоронена Божою благодаттю від всіх підступів диявола та його впливу, на які ми всі виставлені. Вона була Богом освячена від хвилини свого зачаття, щоб бути гідною святинею Божого Слова. Про це найбільше є мова в літургічних текстах Східньої Православної Церкви. А це зумовлене, мабуть, тим, що Східня Церква в науці про спасіння, кладе особливий наголос на рождество Спасителя. Бог став людиною, щоб людину обожественити. Латинська Церква приписує рятункову роллю вочоловічення не самому рождеству, але усьому життю, стражданню й смерті та воскресінню Ісуса Христа. Тому євангелики наголошують передусім рятункову роллю смерті Христа, невинного агнця, який обмив нас своєю кров'ю і так очистив нас з усіх гріхів. Звідси, очевидна річ, що про роллю Марії в їхній богословії немає майже згадки, хоч основник реформатизму, Мартин Лютер, був вірним почитателем Марії та написав прекрасний коментар-роздуми на слова «магніфікату» — вдячної пісні Марії перед Єлисаветою, як її передав нам Євангелист Лука (1, 46-55).

3. РІЗДВО ПРЕЧИСТОЇ ДИВИ МАРІЇ, МАТЕРІ ІСУСА

В історії спасіння людства, тобто у відношенні між Богом-Творцем і людством, історія знає дві жінки, які відіграли особливу роль.

Перша з них — це Єва — «мати всіх живущих», як її зве Писання. Друга — це Марія, яку в порівнянні з Своєю можна б назвати Матір'ю всіх спасених. Та крім спільного поняття материнства в моральному сенсі вони між собою нічого спільного не мають.

Перша жінка Єва в наслідок своєї легковірности стала, може несвідомо, слугою спокусника-диявола. За її більше чи менше свідомою співпрацею прийшов гріх у світ з усіма своїми страшними наслідками, які тривають досьогодні й триватимуть по віки, як довго житимуть люди на цій землі. З ним прийшла у світ ця грішна атмосфера, якою віддихає кожний новонароджений, як повітрям. Всі ми, хочемо чи не хочемо, живемо під впливом цієї грішної атмосфери, викликуваної людськими немочами та гріхами.

Марія, в протилежності до Єви, стала відданою «Слугинею Господньою» та за її посередництвом і за її згодою — «Нехай зо мною станеться, нехай буде мені по твоєму слову»— друга особа Пресвятої Трійці, Божий Логос, Боже Слово могло прийняти людське тіло, статися людиною «спасіння нашого ради», як кажемо в Символі Віри.

Як ми вже згадали, в чотирьох канонічних Євангеліях: від Матея, Марка, Луки та Івана, визнаних Церквою за правдиві, немає жодної згадки ні

про народження Марії, ні про її батьків. В них виступає вона на денне світло в дорослому віці молодой дівчини-дівичі, звінчаної з праведним Йосифом. Та Східня Церква порівняльно з іншими християнськими віровизнаннями, фактові її народження призначає винятково велике місце, встановлюючи два свята — Різдво Марії 21 вересня, як перше велике свято нового літургічного року, та друге свято введення в храм Пресвятої Богородиці. Це свято Різдва Пречистої Диви Марії в літургічних відправах Східньої Церкви триває шість днів: Передпразденство, Празник, три дні Попразденства та віддання Празника. Основною прекрасних літургічних текстів, повних поезії та догматичної глибини, стали дані, записані в Апокрифічному Протоевангелії Якова з п'ятого сторіччя, яке в старині було у великій пошані. Воно включає «розповідь про народження Марії» з другого сторіччя та інші апокрифічні письма. Згідно з цими текстами батьки Марії звались Йоаким та Анна. Вони жили праведно й точно сповняли всі веління Закону, Писання. Свої прибутки вони ділили на три частини. Першу віддавали на жертву Богові в Святині. Другу — розділяли убогим, а третю — залишали на прожиток для себе. Та помимо їхньої побожності, молитов і сліз вони не мали потомства, так як інші люди, що в очах їхніх співмешканців було ганьбою та очевидною Божою карою. Йоаким походив з царського роду царя Давида, а Анна з священничого роду Арона. Мешкали вони в Єрусалимі поруч Ветсаїдської купелі, біля Овечої брами. Дійшло до того, що первосвященник Захарія зганьбив публічно Йоакима як бездітного та вигнав із святині, коли останній приносив жертву. В своєму горі він покинув Єрусалим і поселився на селі, де жив самітньо з пастухами, в той час, коли Анна жила далі в Єрусалимі. Одного дня, коли він у молитві виливав

свій розпач і біль, його дружина молилась в городі. Й ось в той самий час з'явився їм обом ангел та звістив, що в них народиться дівчина, яка має сповнити надзвичайне призначення. Йоаким зразу повернувся до Єрусалиму, і обітниця ангела сповнилася. Та тому, що батьки Марії, буди вже в похилому віці й відчуваючи близькість їхнього відходу у вічність і щоб сповнити обіт, віддали дитину на виховання до Святині, де вона перебувала аж до часу її заручення з праведним Йосифом в Назареті. Заручення в Ізраїлі триває, звичайно, один рік, щоб дати зарученим досить часу приготуватись та придбати все потрібне на весілля, яке, як колись у нас на рідних землях, тривало кілька днів. Це було свято не лише для всієї рідні, але й для всіх мешканців села.

Як ми вже сказали, літургічні тексти свята Різдва Пречистої Діви Марії, повні поезії та догматичної глибини, переказують обставини її народження та її призначення.

Отак в тропарі свята читаємо: «Різдво твоє, Богородице діво, радість звістило всій вселенній. З тебе бо засяяло сонце правди, Христос Бог наш. Він, розрушивши клятву (гріх прародичів), дав благословення і, ударемнивши смерть, дарував нам життя вічне».

Далі в кондаку свята знаходимо наступне: «Йоаким і Анна з неслави бездітності, і Адам та Єва від тління смерти визволилися, Пречиста, в світлім різдві твоїм. Його празнують люди твої, з провини прогрішень ізбавлені, як кличуть до тебе: «Неплідна родить Богородицю і кормительку життя нашого».

В ірмосі, замість «Достойно» Церква оспівує достоїнство Марії: її дівичість перед рождеством її сина та по рождестві: «Чуже матерям дівство, і чудне дівам дітородження! На тобі, Богородице, обоє

довершилося. Тому тебе ми, всі племена землі, безустанно величаємо».

Ще краще і глибше оспівують достоїнство й призначення Пречистої Стихири Вечірні з Всеночним свята, Ірмоси на Каноні, Стихири на Хвалите.

Св. Андрій Критський у своєму слові на цей празник величає Пресвяту Богоматір як ту, що на ній сповнилися всі пророцтва та прообрази Старого Завіту. На стихирах стиховні малої вечірні Церква кличе: «Радійте, Йоакиме й Анно, радійте, бо від неплідної родиться Причина нашої радості й спасіння». На стиховні вечірні Церква взиває всіх вірних: «Прийдіть, усі вірні, і прибігнім до Дитини, бо родиться Та, що ще перед зачаттям своїм вибрана на Матір Бога нашого... Вона родиться, і з Нею світ обновляється. Вона родиться, і Церква у свою велич одягається. Вона — храм святий, що містить Божество, дівственний посуд, царська світлиця, в якій доконалося дивне таїнство невисказаної злуки природ (Божої і людської), об'єднаних у Христі. Віддаючи йому (Ісусові) честь, оспівуємо Різдво Всенепорочної Діви».

В цих всіх текстах, повних поезії та догматичної глибини, сказано те, що ми висловлюємо на кожній святій Літургії: «Достойно єсть поправді величати Тебе Богородицею, Всеблаженною і Пренепорочною Матір'ю Бога нашого. Чеснішою від Херувимів і незрівнянно славнішою від Серафимів, що породила Бога — Слово, непорочно».

4. ВВЕДЕННЯ В ХРАМ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Другим Марійським Празником після Рождества Пречистої Диви Марії в Східній Церкві є Празник її Введення в Храм. Празники Різдва й Успіння говорять нам про перші та останні хвилини її життя на цій землі. Темою празника Введення, який святкуємо 21 листопада, є дитячі та юні літа Пресвятої Богоматері. Він хоче нам відслонити деякі таємниці з дитячого та молодечого життя Пречистої Диви Марії. Всім зрозуміло, що християни перших віків хотіли довідатись якнайбільше про ту, яка була тілесною матір'ю Ісуса. Про це йде мова в протоєвангелії Якова і псевдоєвангелії Матея. З них довідуємося, що батьки Пречистої диви Марії, будучи бездітними, подібно як Анна, жінка Елкана, бездітна, зробила обіт, що як Господь зглянеться над нею і дасть їй сина, то вона віддасть його на службу Господеві на весь його вік, як це сказано в I Книзі Самуїла (1, 1-27). Отак і батьки Марії, Йоаким та Анна, зробили Богові обіт, що як одержать дитину, то не залишать її для себе, але віддадуть на службу Богові в Храмі в Єрусалимі. Бог вислухав їхні молитви і дарував їм в похилому віці донечку. Коли ж дитя мало три роки, батьки привели її до Храму та віддали її в руки первосвященника Захарії, батька св. Івана Предтечі. В одній з прибудов Храму, призначеній для перебування жінок, які працювали для вдержання чистоти, шиття священничих риз тощо, жила з іншими жінками Марія. Що це було можливим, бачимо з розповіді Євангелиста Луки про пророчицю Анну, яка по семи роках супружого

життя, зоставшись вдовою, не відлучалась від Храму, служачи Богові вдень і вночі постами й молитвами (Лк. 2, 36-37).

В Храмі Марія вчилась читати, слухала співи Псалмів, читання Писання та співпрацювала з іншими жінками під наглядом старших, а головню пророчиці Анни. Там вона перебувала, аж доки не стала дорослою, не осягнула вінчального віку.

Про самий празник Введення масмо перші вістки, почавши з У сторіччя, але потрібно було багато років, щоб став він загальноприйнятим на цілому Сході. З проповідей Царгородського Патріярха Германа (715-730) знаємо, що це свято, як офіційно зобов'язуюче всю Східню Церкву, було встановлене в УІІ сторіччі. На Заході празник Введення прийнявся досить пізно, бо аж наприкінці ХІУ та в половині ХУ сторіччя. Західня Церква святкує його того самого дня, що й Східня, тобто 21 листопада. В середньовіччі празник Введення в Храм був улюбленою темою для іконописців, представляючи Пречисту Діву Марію як п'ятилітню дівчинку на порозі Храму, з первосвященником Захарією та її батьків, які навколішки з молитовно зложеними руками прощаються з нею. Богослужební тексти цього дня оспівують гідність Божого Материнства Марії та звеличують велику посвяту й жертву її стареньких батьків. Вони не задержали своєї дитини для себе, як це в нас буває на Заході, але віддали її, як Божий дар, на службу Богові, а тим самим і своєму народові та усьому людству. Найчастіше славиться Марія, як Божий храм. Це — алюзія, натяк на храм, до якого її батьки віддають. Ось деякі вислови із Стихир і Канона празника: *«Ти храм Божий», «Храм Божественний», «Храм освячений, що має вмістити Божого Сина», «Боговмістимий храм»*. Особливо прославляється тут Дівоцтво, Непорочність, Богоматеринство Марії.

Це повна слави палата, Престіл Святий, Сосуд пресвятий, Живий кивот, що вмістив невмістиме Слово. З нагоди цього небуденного торжества Церква взиває всіх вірних до участі в празничній радості: «Прийдіть, всі вірні, звеличаймо єдину непорочну, пророками проповідувану і в храм введена, перед віками вибрану Матір, що в останньому часі стала Богородицею. Її молитвами подай нам, Господи, Твій мир і велику радість». Яку духовну науку дасть нам празник Введення в Храм Пресвятої Богородиці? Він ставить нам перед очі її батьків, які своєю вимолену в Бога донечку приводять до Храму на службу Господеві. Та не тільки Йоаким й Анна є для нас прегарним взором вдячності й радісної жертви і служби Богові. Марія, їхня донечка, радо йде за голосом Божим й її батьків. А в нас, на чужині, так мало батьків, які промовили б за Анною до первосвященника: «Прийми дитину, Богом мені дану».

Ознакою релігійності якогось народу не є патріотичні кличі «Бог й Україна», але число молодих, жертвенних покликань хлопців і дівчат на службу Богові й народові, як священники, монахи й монахині. Брак духовних покликань є незаперечний доказ повільного загину народу. Це мусимо нині всі собі усвідомити. Та вина тут не дітей, але батьків та цілого оточення. Добрий родинний дім віруючих батьків — це колиска, перше джерело покликань, це перша семінарія. Мати, яка дала Церкві священника, дала більше, ніж за величаву кам'яну катедралью-собор,— говорив німецький Кардинал М.Файльгабер. Тому молилось за численні покликання до стану священничого й монашого в нашому народі, головню тепер, в часи переслідувань і гоніння, бо це є одинокий, певний доказ справжнього патріотизму і любови нашої нещасної батьківщини України!

5. МАРІЯ — ПРИСНОДІВА

На закінчення кожної Великої Ектенії в Богослуженнях Східньої Церкви священик співає возглас: «Пресвятую, Пречисту, Препоблагословенную, Славну Владичицю нашу Богородицю і Вседіву Марію зо всіми Святими пом'янувши, самі себе і один одного, та все життя наше Христу Богові віддаймо!».

В науці Церкви Марія, Мати Ісуса, є Вседівою, тобто перед рождеством, в рождестві й по рождестві. Вона зачала Ісуса без співдії мужа в дівочому стані й залишилась дівою усе своє життя. Для людей наших днів це тяжко зрозуміти й усвідомити, коли в радіо, телебаченні, пресі безперервно йде рекляма неперемінливих продуцентів про все нові засоби краси, жіночого шарму. Свою рекляму підсилюють вони різними твердженнями про конечність тілесних зносин мужчини з жінкою для справжнього розвитку особистості й тому подібного, про дозвіл безшлюбного співжиття в ім'я любови двох молодих людей і так далі. Збереження невинности аж до шлюбу, дівоцтво й чистоту представляють, як пережиток минулого, як щось ненормальне.

Пишучи це, ми не осуджуємо нормального супружого життя, бо Бог сказав: «Будьте плідні та ростіть і множитесь, і наповняйте землю...» (Буття 1, 28), лише ми є проти безвідповідальної розгнуздуванности, яку представляють, як щось нормальне.

В житті є різні вартості — матеріального, природнього і надприроднього порядку. Отак справжнє батьківство та материнство є великою

вартістю природнього порядку. Та як багато батьків з цього не вив'язуються, не є достойні називатись батьком чи матір'ю. Та є вартості надприроднього порядку, про які говорив сам Христос. На провокативне питання фарисеїв, чи можна чоловікові відпустити свою жінку з якоїбудь причини, Ісус відказав: «Хто відпускає свою жінку — за винятком розпусти — і оженився з іншою, той чинить перелюб. І хто оженився з розвідкою, чинить перелюб». Кажуть до нього учні: «Коли така справа чоловіка з жінкою, то ліпше не женитися». Він же відповів їм: «Не всі це слово розуміють, а ті лише, кому дано. Бувають бо скопці, що з матерного лона такими народилися. Бувають і скопці, що їх люди оскопили. Бувають і скопці, що самі себе оскопили (ті, що не женяться, не шукають тілесних зносин) задля Небесного Царства. Хто може збагнути, нехай збагне» (Мт. 19, 3-12). Між Апостолами були жонаті, як св. Петро, але й безженні Царства Божого ради, як св. Павло, який і каже: «Нежонатий про речі Господні клопочеться, як догодити Господеві, а хто жонатий, клопочеться про справи цього світу, як догодити жінці» (I Коринтян 7, 32-33).

Ісус та Іван Хреститель жили вневинності. Як же ж Марія дійшла до того рішення, будши нормальною жінкою, дочкою Ізраїля, щоб зостатись на стало дівою. Бездітство в Старому Завіті в очах людей було наочним доказом браку Божого благословення. Марія ж, вибираючи добровільно досмертне дівоцтво, під впливом Божої ласки вирішила зостатись бездітною, щоб в цей спосіб могли стати матір'ю багатьох.

Людей цього роду можна зустрінути й сьогодні. Візьмім хоча б черницю, матір Терезу з Калкути. Вона — бездітна, прикладом свого життя збудила готовість в серцях соток жінок віддати всі свої сили й

здібності на службу ближнім, тим найбільше нужденним та залишеним, в усіх країнах світу так, що навіть комуністичний уряд Советського Союзу дозволив їй відкрити одну станицю допомоги в Києві. Одне є певне, що рішення Марії zostатись дівою на все своє життя було мотивоване тією ідеєю цілковитого самовіддання на службу Богові в служінні народові.

За переданням вона народилась і виростала в Єрусалимі. Як і коли вона перенеслась до Назарету, нам не відомо. Пішла вона туди разом з батьками, ще за їхнього життя, чи аж по їхній смерті? Жила вона з батьками в Назареті, або в членів ближчої чи дальшої рідні? Одне є певне, що там не могла вона жити сама одиноко, як це водиться тепер, коли дорослі діти покидають родинний дім і шукають собі власного помешкання, щоб визволитися з-під їхньої опіки. Там нежонатю не могла вона залишитись на все життя в Вифлеємі, де всі дівчата, нормально розвинені, виходили заміж. Безженними залишались лише каліки від уродження, як це колись бувало в нас. Та Марія, яка виростала в Єрусалимі, була більш освіченою, мала більше знання і досвіду, як прості сільські дівчата та жінки в Назареті. Якже ж дійшло до заручин з Йосифом, що його Церква зве Обручником — Опікуном Святої Родини. Коли вона зробила обіт досмертного дівоцтва?

Отак подаю вам розв'язку цього складного питання, як його бачить польський письменник, о. Мечислав Малінський в своїй книжці «Марія — Діва з Назарету».

До Марії, більш досвіченої, приходили жінки в своїх клопотах і потребах за порадою, у випадку хвороби дітей чи якогось іншого нещастя. Вона вичищувала, перев'язувала рани скалічених дітей, доглядала за хворими. Та кожна жінка, крім

домашньої роботи господині дому, шукала якогось ще побічного зайняття. Отак багато жінок у вільний час займались прядивом вовни, шиттям одержі, тканням килимів. В Єрусалимі Марія бачила ткацькі верстати, які цю роботу робили набагато легшою, успішною та ефективною. Однак треба було знайти на місці в Назареті якогось теслю, який такий варстат за вказівками Марії міг би зробити. Отак вибір впав на Йосифа, найкращого ремісника. В цей спосіб познайомилася вона з Йосифом, і він за її вказівками такий ткацький варстат виготовив. При цій нагоді зродилось між ними довір'я, щира приязнь і любов. Марія перевищувала його глибиною свого духовного життя, мала на нього великий вплив. В часі його праці вони говорили не лише про туземне, проминаюче життя, але й про вічне. Бачучи цю спорідненість духа, люди почали говорити про можливість їхнього вінчання та супружого життя, як двох молодих зовсім нормальних людей. Отак ці вістки дійшли до відома Йосифа та Марії, і Йосиф запропонував їй стати його дружиною.

Марія була змушена виявити свою таємницю, обіт довічного дівоцтва. Йосиф у глибокій пошані до неї цей її обіт розумів та одобряв, бо в той час над Мертвим морем, в Кумрані, мешкала монаша спільнота Ессені в безженному стані, щоб своїм життям молитви та умертвлення прискіпити прихід обіцяного Богом Месії. Єврейський історик Йосиф Флявій каже, що вони мали багато прихильників, які вели таке саме життя тілесної повздержливості в світі. Можливо, що і Йосиф був таки одним з них.

Отак нічого не стояло на перешкоді, щоб вони, відсвяткувавши заручення та вінчання, зберігали обіти дівоцтва. Ця розв'язка видається найбільше правдоподібною, хоч деякі іконописці зображують

Йосифа в похилому віці, нездібного до нормального супружого життя. Та це зображення напевно не відповідало дійсності. Йосиф був здоровим мужчиною в розквіті життя, 25-30 років. Отак в наслідок особливого Божого провидіння можна пояснити заручення і шлюб Йосифа з Марією, про що говорять євангелисти Матей і Лука, та її дівицтво перед рождеством, в рождестві та по рождестві Ісуса.

Дізнавшись від ангела про Божий вибір Марії на Матір Спасителя, Йосиф з ще більшим респектом і пошаною ставився до неї. Але це була духова любов двох людей різної статі, яка не мала в собі нічого тілесного, щось як любов святого Франціска з Асізі та святої Кляри, його духовної дочки.

Слухаючи часто в церкві возглас священика про Приснодіву Марію, ми до нього так звикли, що не здаємо собі справи, що саме він означає. Це так, як з новою монетою. Коли ми її перший раз побачимо, тоді до неї приглядаємось і можемо сказати, що на ній зображено. Та за якийсь час ми до неї так звикли і зжилися, що мало хто з людей міг би сказати, чий образ на ній зображено, якої він барви, який на ній напис.

Отак і з нами. Ми звикли до цього возгласу: «Пресвятую, Пречисту, Преблагословенную, Славну Владичицю нашу Богородицю і Вседіву Марію зо всіми святими пом'янувши, самі себе і один одного, та все життя наше Христу Богові віддаймо!». Отож намагаймося бути думаючими людьми й пригадаймо собі, яку велику таємницю, пов'язану з зачаттям Пречистої Диви Марії, він висловлює. Тоді наша відповідь: «Тобі, Господи» буде відповіддю не лише наших уст, але нашого серця, сповненого подиву й вдяки Божому провидінню в здійснюванні його плянів спасіння людського роду!

У

БЛАГОВІЩЕННЯ ПРЕЧИСТОЇ ДІВИ МАРІЇ

1. ПРАЗНИК БЛАГОВІЩЕННЯ ПРЕЧИСТОЇ ДІВИ МАРІЇ

Благовіщення Пречистої Діви Марії — це перший Богородичний Празник Східньої Церкви, в основу якого лягли не апокрифічні розповіді перших сторіч та традиція первинної Церкви, але розповідь канонічних євангелій Матея та Луки. Ось що про це каже св. євангелист Лука (1, 26-38).

«Шостого місяця (від зачаття Єлисаветою Предтечі, Івана Хрестителя) ангел Гавриїл, Божий Післанець, був посланий Богом у місто в Галилеї, якому ім'я Назарет, до діви, зарученої з чоловіком на ім'я Йосиф, з дому (роду) Давидового. Ім'я ж діви було Марія. Ввійшовши до неї, ангел сказав їй: «Радуйся, благодатна, Господь з тобою! Благословенна ти між жінками». Вона стривожилася цим словом і почала роздумувати собі, що могло значити те привітання. Ангел сказав їй: «Не бійсь, Маріє! Ти бо знайшла ласку в Бога. Ось ти зачнеш у лоні й породити сина й даси йому ім'я Ісус. Він буде великий і Сином Всевишнього назветься. І Господь Бог дасть йому престол Давида, його батька, і він царюватиме над домом Якова повіки і царюванню його не буде кінця».

А Марія сказала до ангела: «Як же воно станеться, коли я не знаю мужа?». Ангел, відповідаючи, сказав їй: «Дух Святий зійде на тебе й сила Всевишнього тебе

осінить; тому й святе, що народиться, назветься (буде) Син Божий. Ось твоя родичка Єлисавета — вона також у своїй старості зачала сина і тепер на шостому місяці, а її звать безплідною. Бо нічого нема неможливого в Бога». Тоді Марія сказала: «Ось я Господня слугиня; нехай зо мною станеться по твоєму слову!». І відійшов ангел від неї».

В скромному, нічим непомітному домі в Назареті жила Діва Марія, яка в Божих плянах спасіння мала стати матір'ю Божого Слова, Месії-Спасителя. Та для здійснення своїх плянів Бог потребує згоди, свідомої та добровільної співпраці вільної людини. Тому й він посилав в Назарет ангела Гавриїла, як свого речника, щоб звістити їй про свій замір вибрати її, єдину зпоміж мільйонів, на тілесну матір свого Єдинородного Сина. Правда, вона, як кожний праведний єврей, молилася щоденно, щоб Бог змилювався над своїм народом і послав обіцяного Месію-Спасителя. Та що вона мала стати матір'ю — це було для неї нечуваною несподіванкою, яка навіть в її найінтимніших мріях не приходила на думку. Тому зрозуміло, що, чуючи ці слова ангела, вона стривожилась, перелякалась, як це буває в нас, коли ми зовсім несподівано одержимо якусь потрясаючу вістку. Та ангел заспокоїв її кажучи: «Не бійся, Маріє, Ти бо знайшла ласку в Бога». В якій формі з'явився їй ангел-благовіститель — нам не відомо. Напевно, що був він в людській подобі, осяяний небуденним світлом, так як це представляють надхненні іконописці. Вона затривожилась видінням, а ще більше словами ангела: «Радуйся, повна благодаті, Господь з тобою». Ці слова були їй відомі з Писання. Бог вживав цього звороту, коли вибирав якусь людину для спеціального завдання. Так звернувся Бог до Ноя, до Авраама, до Мойсея.

«Ось ти зачнеш у лоні й вродиш сина й даси йому ім'я Ісус!» В цьому коротенькому реченні всі три дієслова: «зачнеш», «вродиш сина» й «даси йому ім'я Ісус» — є висловом Божої волі щодо неї. Зворот «даси йому ім'я Ісус» є непрямим доказом її дівичого зачаття, без співдії мужа, бо не мати, але батько рішав, яке ім'я треба дати дитині. Ім'я, яке батьки давали дитині, висловлювало їхні надії та бажання, якою та дитина повинна бути, її завдання та сенс життя. Отак слово ІСУС, по-гебрейському ЄГОШУА, означає Бог-Ягве, що спасає, рятує. Марія, заклопотана таким великим, неочікуваним завданням, не тратить з зору дійсности, в якій вона живе. Вона ж заручена з Йосифом. Якже ж це може статись, коли вона з ним не має жодних інтимних тілесних зносин. В східніх народів ще й сьогодні пошлюбна ніч мала дати доказ мужеві, чи його суджена є дівою, не знала, не мала перед тим тілесних інтимних зносин з жодним мужчиною. Коли ж воно отак не було, він мав право, як обманений, відіслати її назад батькам, бо це не молоді, але батьки чи рідня рішали, хто з ким має вінчатись. Отож не дивно, коли Марія ставить ангелові таке питання: «Як же воно станеться, коли я не знаю мужа» (не маю з ним інтимних тілесних зносин).

Ангел дає їй відповідь на це клопітливе питання: «Дух Святий зійде на тебе, й сила Всевишнього тебе осинить». А як доказ, що це не є мариво, самонавіяння, хворобливий вислід її бажання, ангел дає їй наступне запевнення: «Ось твоя родичка Єлисавета — вона також в своїй старості [в чудесний спосіб] зачала сина й оце шостий місяць тій, що її звать неплідною». Нічого ж бо немає неможливого в Бога. Діставши таке запевнення, вона дає свою згоду, свою готовість словами: «Ось я ж Господня слугиня; нехай зі мною

станеться по твоєму слову, згідно з словом твоїм, твоєю волею».

«Нехай станеться зі мною згідно з словом твоїм». Цей момент — це найбільша й найважливіша хвилинка в історії світу. Боже відвічне рішення післати в світ свого Єдинородного Сина залежало від згоди цієї, назовні нічим не примітної, але передбаченої та вибраної від віків, невинної, чистої дівчини-дівичі. Це вчить нас, які великі наслідки можуть мати наші вчинки. Вони можуть скерувати хід історії в тому чи іншому напрямку, навіть коли ми цього несвідомі. Та це не було рішення самої Марії. Це, як каже Апостол Павло в своїм листі до євреїв (10, 5-7), було також рішення другої особи Пресвятої Трійці, Божого Сина. Тому [Ісус], входячи в світ, говорив: «Жертви й приношення ти не схотів, але тіло мені приготував. Цілопалення і жертви покутної ти не жадав. Тоді я сказав: «Ось іду, бо в сувої книги написано про мене, щоб учинити волю твою, Боже».

В тій хвилині, коли вона сказала: «Так, я слугиня Господня», постав нерозривний зв'язок між Божою і людською природою, людини — Богочоловіка, Ісуса з Назарету. Бог зв'язався нерозривно з людським родом, щоб в своєму милосерді кожного з нас убожественнити. Та ступінь убожествення кожного з нас залежить від нашого хотіння, від нашої свобідної волі. Бог сотворив нас без нас, але для нас, без нашої співпраці з його благодаттю, з його ласкою він не може спасти нас. Без неї ми не осягнемо убожествення. Це Божественне вочоловічення Божого Слова в лоні Пресвятої Диви Марії, його народження в стайні, яскині, його туземне життя, страждання й смерть були для того, щоб він у всьому був нам подібний, окрім гріха. Це все, що було сказане дотепер, оспівує в чудесний спосіб, повний поезії та догматичної

глибини, Східня Церква, святкуючи Празник Благовіщення Діви Марії. Тому не без користи буде нас з тими текстами та історією цього свята познайомитися.

2. ІСТОРІЯ ТА ВАЖЛИВІСТЬ СВЯТА БЛАГОВІЩЕННЯ МАРІЇ

Святкування Благовіщення Марії почалось у Східній Церкві з початком п'ятого сторіччя. Цісар Маврикій (582-602) проголошує цей празник обов'язковим у цілій своїй державі. На початку цей празник як на Сході, так і на Заході, уважався Господнім, як на це вказують його первісні назви: «Христове Зачаття», «Початок Відкуплення». Щойно в сьомому сторіччі приймається сучасна назва «Благовіщення Пресвятої Богородиці» та ставиться в ряд Богородичних Празників. На святкування празника 25 березня вплинув празник Христового Рождества, яке Церква святкує дев'ять місяців пізніше, 25 грудня. Службу на цей празник уложили св. Іван Дамаскин, Косма Маюмський, Теофан, єпископ Нікейський та монах Іван. Празник Благовіщення на наших землях був по Успінні Пречистої Діви Марії другий Богородичний празник, якому в Києві була присвячена церква в першому столітті християнства. Князь Ярослав Мудрий над Золотими Воротами у Києві збудував храм у честь Благовіщення Пресвятої Богородиці, як про це говорить наш найстарший літопис. В цьому храмі Благовіщення князь Ярослав Мудрий 1037 року віддав під опіку Божої Матері весь український народ.

3. ВАГА Й ЗМІСТ БОГОСЛУЖЕБНИХ ВІДПРАВ БЛАГОВІЩЕННЯ

Богослужební тексти празника повні величних і радісних гимнів. Вони вказують передусім на одноразове значення цього празника. «Сьогодні початок нашого спасіння і явління відвічного таїнства: Син Божий стає Сином Діви» (Тропар Празника). Факт Благовіщення та послух Марії, повний віри, любови й безмежного довір'я до Бога, став початком Нового Завіту, фундаментом, основою всіх інших Богородичних і Господніх празників. Св. Атаназій Великий (†373) у своїй проповіді на Благовіщення називає цей празник першим в ряді празників, бо він починає діло спасіння людського роду. Отож не дивно, що його служба правиться навіть тоді, коли він припадає на Квітну Неділю, Велику П'ятницю чи навіть на Христове Воскресіння. У проповіді на Благовіщення, що її приписують св. Іванові Золотоустому, читаємо: «Гавриїл був посланий, щоб чистому женихові приготувити достойну весільну світлицю, щоб створіння заручити із Сотворителем... Був посланий свобідний від гріха до вийнятої з-під тління... Був посланий ранок, що біжить перед світлом дня. Гавриїл був посланий, звістуючи того, хто знаходиться на троні й у вертепі».

В поученні, що його на цей день подає Пролог, так сказано про значення таїнства Благовіщення: «Днесь Син і Слово Боже, Господь і Бог наш несказанно вміщується в лоно Діви, бажаючи своїм вочоловіченням обожнити людину, рук своїх твориво, і в древній рай знову привести. Днесь нестворений вміщується у своє сотворіння. Днесь невидимий стає видимим. Днесь недотикальний починається в дівочому лоні й

стає дотикальний. Днесь Боже Слово приймає тіло, і Син Божий стає Сином Діви».

З хвилиною Благовіщення Божий Син починає перші хвилини Бого-чоловічого земного життя в дівочому лоні Пречистої Діви Марії. Тексти літургічних відправ цього празника ясно навітлюють її привілеї Богоматеринства і Дівочтва та здійснення обітничі спасіння людського роду. Днесь земля і небо лучаться, а все створіння, Богоневісто, кличе Тобі: «Радуйся! Ти бо єдина була вибрана на Матір Божого Сина. Тому радуйся, глибино незглибима. Радуйся, мосте, що ведеш до неба, і висока драбино, що її Яків бачив. Радуйся, божественний посуде манни. Радуйся, звільнення від клятви». Тому враз з Гавриїлом закличмо до Діви: «Радуйся, повна ласки, бо з Тебе спасіння Христос Бог наш, прийнявши нашу природу, злучив її з собою. Його моли за спасіння душ наших»,— каже Стихира стиховні вечірні.

Ці самі думки, повні поезії та догматичної глибини, знаходимо в першому Ікосі (1) Акафісту (2) до Пресвятої Богородиці:

«Ангела відпоручника було зіслано з неба привітати Богородицю. Та коли він побачив Твоє втілення, Господи, то, глибоко вражений, так промовив до неї (Марії) своїм безтілесним голосом: Радуйся, бо через тебе радість засяє; радуйся, бо через Тебе прокляття щезне; радуйся, Адама з упадку піднесення; радуйся, Євиних сліз осушення, радуйся, високо для людського розуму недосяжна; радуйся, глибино і для ангельського зору непроглядна; радуйся, бо Ти стала престолом Царя-Господа; радуйся, бо Ти носиш Того, Хто все носить; радуйся, зоре досвітня, провіснице сонця; радуйся, лоно Божественного втілення; радуйся, бо Тобою сотворіння обновляється; радуйся, бо через Тебе

Творцеві поклоняємось; радуйся, Невісто — Діво Чистая!».

В цьому такому коротенькому тексті знаходимо повний виклад «Маріології» науки про Марію та її ролю в ділі відкуплення. Там йде мова про Благовіщення та Зачаття в її пречистому, непорочно-му лоні Божого Слова, Божого Логосу, другої особи Пресвятої Трійці та про наслідки цього факту для людського роду. За її згодою стати «Слугинею Господа» радість засяяла. Прокляття, яке обтяжувало людство в наслідок гріху прародичів, знищено. Отак вона стала посередницею, співпричиною для «Адама піднесення» та «Євиніх сліз осушення». Та щоб це зрозуміти й прийняти, потрібно віри, бо це «висота, для людського розуму недосяжна» і «глибина, для ангельського зору непроглядна».

Отак сотворіння стало «Престолом, що Господа носить» в своєму лоні, того, хто увесь Всесвіт носить, держить в своїх руках, в своїй долоні. Вона, давши свою згоду, стала провісником незаходимого сонця. Завдяки їй все сотворіння обновляється, тому й кличе: «Радуйся, Невісто, Ти, що породила Спаса, Збавителя, зоставшись навіки дівою чистою».

Над кожним реченням цього Ікосу, цієї коротенької частини Акафісту, несідальної молитви можемо роздумувати з вдячністю, подивляючи Божу пресилу та премудрість в його замірах нашого спасіння, відкуплення. Читаючи цей текст вдумливо, можемо величати і прославляти ту, що стала непорочним знаряддям в Божих руках, молити її о поміч і заступництво у всіх наших потребах, щоб вона своєю молитвою помагала нам в наших таких немічних, недосконалих молитвах, так щоб і ми за її прикладом усе наше життя передали Богові й стали послушним знаряддям в його руках для спасіння світу!

МАРІЯ В МАТЕРІ ПРЕДТЕЧІ ІВАНА ХРЕСТИТЕЛЯ

Після благовіщення Ангела та прийняття Марією Божої волі, висловленої словами: «Ось я, слугиня Господня: нехай зі мною станеться по твоєму слову», Логос, Боже Слово вочоловічилося в її пречистому лоні. З цією хвилиною почався для неї новий період її життя. Волна не могла залишатись надалі в Назареті. Вона потребувала людини, якій вона могла б звіритися з лише їй званою тайною. Такою особою могла бути лише її родичка Єлисавета, про яку згадав Ангел, що вона, бездітна в своїй старості, в наслідок особливої дії Бога, зачала сина, і оце шостий місяць тій, що її звать неплідною, бо нічого немає неможливого в Бога» (Лк. 1, 36-37). Отак вона, не зволікаючи, за згодою Йосифа та рідні, пустилася швидко в дорогу, в гірську околицю, в місто Юди. Якщо Захарія та Єлисавета, батьки Івана Предтечі, згідно з традицією, жили в Аїн Карім, то ця дорога тривала 4-5 днів. Сама одинока дівчина в той час не могла вибратись в таку далеку дорогу. За всякою правдоподібністю, вона долучилася до групи паломників, які йшли до Святині в Єрусалимі. Проша до Єрусалиму не була прогулянкою, як це буває дуже часто з туристичними поїздками прочан у наші дні. Люди йшли пішки в молитовно-духовному піднесенні, співаючи час від часу один чи другий псалом. Піти до Єрусалиму, побачити велич Святині, помолитися, принести свою жертву — для багатьох людей це була мрія їхнього життя, як це сьогодні для

багатьох магометан такою є проща до Мекки. Ще з більше молитовним настроєм і душевним піднесенням, повним радости, але й тривоги, йшла вона, Марія. Під своїм серцем несла вона Того, який мав бути Богом посланий Месія-Спаситель, бо те святе, що народиться, Сином Всевишнього назветься і «Господь Бог дасть йому престол Давида, його батька,— сказав Ангел. Він царюватиме над домом Якова повіки, і царюванню його не буде кінця».

Ввійшовши до дому Єлисавети, Марія їй глибоко вклонилася і привітала її привітом-побажанням: «Нехай мир буде з вами!». Коли ж почула Єлисавета привіт Марії, затріпотала дитина в її лоні й Єлисавета, сповнена Святим Духом, вигукнула голосом сильним: «Благословенна ти між жонами, і благословенний плід утроби твоєї. І звідкіля мені це, що до мене прийшла мати Господа мого? Бо як тільки в вухах моїх голос привіту твого забринів,— від радощів затріпотала дитина в утробі моїй. Блаженна ж та, що повірила, бо сповниться проречене їй від Господа» (Лк. 1, 41-45).

Бачучи, що її тайна Єлисаветі, сповненій Святим Духом, відома, Марія промовила: «Величає душа моя Господа і радіє мій дух у Бозі, Спасі моїм, бо Він зглянувся на покору слугині своєї; ось бо від нині ублажатимуть мене всі роди. Велике бо вчинив мені Всемогутній, і святе Його ім'я. Милосердя Його з роду в рідна тих, хто боїться Його...». Марія ж перебувала в домі Єлисавети місяців зо три; потім повернулася до дому свого» (Лк. 1, 46-56).

* * *

З повноти серця — говорять уста. Так воно було й з Марією. В своїй похвальній пісні вилила вона все, чим було сповнене її серце. Її слова, їхній зміст вказують на внутрішню настанову її душі, на

багатство й глибину її внутрішнього життя. Тут кожне речення може послужити темою для проповіді, до роздумів, яке повинно бути й наше відношення до Бога. Кого величає душа моя і ким та чим радіє дух мій, може запитати себе, читаючи ці радки, кожен з нас.

В Єлисавети Марія перебувала місяців зо три, напевно аж до народження дитини, Івана Предтечі. Можливо, що вона була й свідком тих чудесних подій, які збулися, згідно з передбаченням Ангела, при тій нагоді, коли батько Івана відзискав назад дар мови, що її він втратив в часі видіння в Святині, сумніваючись в словах Ангела, як про це розповідає Євангелист (Лк. 1, 8-20).

Що ж робила Марія протягом цих трьох місяців в домі Єлисавети? Вона була свідомою, що жінка в її віці в блаженному стані при надії потребує щоденної помочі, щоб сповняти свої обов'язки господині дому. Отож Марія заступала її в цій ролі господині.

Раненько спішила вона до єдиного джерела в селі по воду. Відтак ішла вона в поле збирати сухе будяччя, щоб мати потрібний матеріал до розпалу та приготування їжі. Вона варила, прала, шила, робила всі домашні роботи, що їх вимагало щоденне життя. Вона була вірною відданою служницею своїй старенькій племінниці, аж поки та могла сама собі дати раду. Її поворот до Назарету по трьох місяцях створював для неї важку проблему. Це був час її росту в вірі, в абсолютному довір'ї до Бога та його провидіння.

Повернувшись в Назарет, хоч зовнішніх ознак вагітності на ній на перший погляд недосвідчених ще не можна було помітити, вона опинилася в дуже скрутному становищі. Йосиф, який був з нею заручений, а час весілля зближався, не знав нічого, в

якому стані вона знаходиться. Отак перед нею постало важке питання – розповісти йому все, що з нею сталося, чи залишити цю справу Божому провидінню. Марія в глибокому довір'ї до Бога вирішила зберігати таємницю свого вибору в своєму серці.

Як довго це тривало, ми не знаємо. Та уявм собі розчарування Йосифа, коли він відкрив, що Марія при надії. Сумніви й підозріння наповнили його серце. Яку певність міг він мати, що Марія не далась звести якомусь чоловікові під час її побуту в Єлисаветі. «Та тому, що він був праведний, – каже Євангелист Матей, – і, не бажаючи її ославити, він хотів тайком відпустити її». Він хотів її відіслати батькам чи рідні, відмовляючись від вінчання, не подаючи причин. Марія, заручена з ним, в очах народу вважалася вже його жінкою. За чужоложство закон велів карати смертю каменуванням, як про це розповідає Євангелист Іван.

Одного разу Ісус навчав у Храмі: «І ось книжники та фарисеї приводять до нього в перелюбі схоплену жінку та ставлять її по середині й кажуть до нього: «Оцю жінку, учителю, зловлено на гарячому вчинку перелюбу. Мойсей же в законі звелів нам таких побивати камінням. А ти, що на це скажеш? Це сказали вони, його спокушуючи та щоб мати на нього оскарження. А Ісус, нахилившись додолу, по землі писав пальцем. А коли ті не перестали питати його, він підвівся і промовив до них: «Хто з вас без гріха, нехай він перший на неї каменем кине!». Вони, це почувши, стали один по одному виходити, почавши з найстарших та аж до останніх. І, підвівшись, Ісус промовив до жінки: «Ніхто тебе не засудив?» А вона відказала: «Ніхто, Господи». І сказав їй Ісус: «Не засуджую й Я тебе. Іди собі, але більш не гріши!» (Ів.,

8, 10-11). Така доля чекала й Марію, та Йосиф, будиши праведним, не хотів цього і тому хотів тайком відпустити її. Коли ж він те подумав, ось з'явився йому ангел Господній у сні, промовляючи: «Йосифе, сину Давидів, не бійся прийняти Марію, дружину свою, бо зачатє в ній — то від Духа Святого. І вона вродить сина. Ти ж даси йому ім'я Ісус, бо спасє він людей своїх від їхніх гріхів». Як прокинувся ж Йосиф зо сну, то зробив, як звелів йому ангел Господній,— і прийняв він дружину свою» (Мт. 1, 19-24). Та життя для них в Назареті, в невеличкому селищі, де всі себе знали й жодна таємниця не могла довго зберегтися, не було для них можливим. І тут знову сталася Божа непряма інтервенція, як про це розповідає Євангелист Лука.

І трапилося так, що в той час вийшов наказ цїсаря Августа переписати всю землю. І всі йшли записатися, кожен у місто своє. Цей наказ був проголошений і в Назареті. Та погляди людей про це були поділені. Назарет лежить в північній частині Палестини, терену дії зельотів, ревнителів закону. Це були, так сказати б, рештки недобитків колишніх партизанів, повстанських загонів Юди з Галилеї проти римлян. «Лише єдиного Бога уважали вони своїм царем і володарем»,— каже про них історик Йосиф Флявій. Звідтіля і їхній спротив та опір проти організованого римлянами перепису населення та плати податку римлянам. Йосиф не повинувався їхньому тискові та вибирався до Вифлєсму, бо це було місце походження його предків, дому Давида, і там він був зобов'язаний записатись із своєю дружиною.

УІІ

НАРОДЖЕННЯ ІСУСА

Вибираючись в дорогу для перенесу у Вифлеєм, Марія і Йосиф дякували Богові за цей новий вияв Божого провидіння. У Вифлеємі вони мали намір залишитись на довший час і не вертатись зразу назад до Назарету. Отак ніхто з людей не буде знати, коли дитя прийшло на світ, і їхня тайна щодо його зачаття буде збережена.

Дорога до Вифлеєму, який лежав 8 кілометрів на південний схід від Єрусалиму, вела через Єрусалим. Отож, не можливо, щоб вони, будучи в Єрусалимі, не вступили до святині, щоб подякувати Господеві за його опіку. Покинувши Єрусалим, вони незабаром наблизились до Вифлеєму. Це було місто, в якому, за переконанням людей, мав народитись Месія-Спаситель, Божий помазанник, з роду царя Давида, що потверджує розповідь Євангелиста Івана: «Останнього великого дня свята Ісус стояв і кликав: «Коли спраглий хто з вас, нехай прийде до мене і п'є! Хто вірує в мене, як пише Писання, то ріки живої води потечуть із утроби його»... Це сказав він про Духа, що мали прийняти його, хто увірував у нього. Не було бо ще Духа на них — не був бо Ісус ще прославлений. Багато з народу, почувши слова ці, говорили: «Він справді пророк!». Інші казали: «Хіба прийде Христос з Галилеї?» Чи ж не говорить Писання, що Христос прийде з роду Давидового, із села Вифлеєму, звідкіля був Давид?» (Ів. 7, 37-43). Отак постала незгода через нього. Це не єдиний текст про Вифлеєм, місце

народження Ісуса. Також ангел при благовіщенні це пророцтво та переконання народу підтвердив словами: «Не бійся, Маріє,— бо в Бога благодать ти знайшла! І ось ти в утробі зачнеш, і сина породити, і даси йому ймення Ісус. Він же буде Великий і Сином Всевишнього званий, і Господь Бог дасть йому престол його батька Давида. І повік царюватиме він у домі Якова, і царюванню його не буде кінця» (Лк. 1, 30-33).

Прийшовши до Вифлєсму, Марія відчула, що наближається час їй родити. Отож постала потреба знайти якнайшвидше приміщення, де могла б у спокої залишитись. За словами Євангелиста вони прийшли до брами гостиниці-заїзду в надії, що там знайдуть місце. Та воно так не сталось. Гостиниця, як це зображено на світлині,— це було подвір'я, обведене високим муром, з входовою брамою. Посередині подвір'я була криниця. До тої загороди приїжджали каравани торгівців із своїм добром. До високого муру з поодинокими помешканнями була добудована галерія, як це ще сьогодні можна бачити в старих європейських кварталах міста чи на подвір'ях монастирів. Вона трималась на кам'яних луках, творила склепіння і була охороною проти дощу та спеки. Туди складали купці свій товар, при цьому робили обмін з іншими, продавали потрібні речі місцевому населенню, там і ночували. Більше заможні йшли на верх галерій до поодиноких кімнат, вбудованих у високому мурі. Коли ж прийшов до брами Йосиф з Марією, власник побачив зразу, що це бідні люди, з яких великої користи не буде. В додатку, побачивши при цьому, в якому стані Марія, він розвів руками і з жалібною міною сказав: «На жаль, в заїзді вже немає місця», бо такі гості були додатковим тягарем і псували б настрої інших заможних подорожників. Та тому, що Вифлєс збудований на

невисокому вапняному горбку, внизу цієї гори були численні природні печери, куди заганяли пастухи в час негоди свої отари. До одної з таких печер прийшов Йосиф з Марією, щоб там шукати захисту в цей критичний для неї час. Там і породила вона свого Сина-Первенця, і його сповила, і до ясел поклала, бо не було їм місця в заїзді», — свідчить Євангелист Лука (2, 7). Отак вочоловічення Божого Сина, Слова-Логосу, залишилось таємницею між Йосифом і Марією. Але Господь об'явив сам цю тайну пастирям, які пильнували на полі нічної пори отару свою. «Ось ангел Господній з'явився коло них, і слава Господня їх осяяла, і вони перестрашилися страхом великим. Та ангел промовив до них: «Не лякайтесь, бо я ось благовіщу вам радість велику, що станеться людям усім. Сьогодні народився вам у місті Давидовім Спаситель. Він же [Месія] Христос Господь. І ось вам ознака. Ви знайдете дитя сповите, що в яслах лежатиме». І вмить пристала до ангела велика сила небесного війська, що хвалила Бога й промовляла: «Слава на висотах Богу й на землі мир людям його вподобання». А коли ж ангели звелись від них на небо, пастухи один до одного заговорили: «Ходім лишень до Вифлєсму та подивімся на ту подію, що Господь об'явив нам». І пішли вони притьмом і знайшли Марію, Йосифа й дидятко, що лежало в яслах». Побачивши його, вони розповіли їм все те, що було сказано про це хлоп'ятко. І всі хто чув їх, дивувалися тому, що пастухи їм оповідали. Марія ж пильно зберігала всі ці слова, роздумуючи про них у своїм серці» (Лк. 2, 8-20).

Пастирі — це була найнижча кляса тодішнього суспільства. З цікавістю вони приглядалися Дитяткові, розповідаючи про все, що говорив їм ангел. Ідучи туди, вони взяли з собою дари і все, що

мали під руками, бо такий був звичай, що, відвідуючи матір новонародженого дитятка, вони зобов'язані принести йому якийсь подарунок. Вони з подивом гляділи на Нього. Марія напевно взяла Його з ясел, щоб вони могли краще на Нього придивитись. Можливо, що один з них, найстарший, взяв Його на руки. Отак ті, що носили на руках народжені німечні ягнятка, не думали, що носять на руках Божого Агнця, який понесе на собі гріхи світу. Люди дивувались тому, що пастирі їм розповідали, але їхньої розповіді не брали поважно, бо в очах людей вони були нічим.

Життя на довший час в яскіні для Марії з дитиною не було можливе. Отак Йосиф по кількох днях знайшов якесь приміщення в Вифлеємі, куди вони перенеслись. Як добрий тесля, він дістав незабаром працю на місці або в Єрусалимі біля Святині, що її утримання потребувало увесь час досвідчених майстрів-робітників.

УІІІ

ОБРИЗАННЯ ГОСПОДА НАШОГО ІСУСА ХРИСТА

Закінчивши розповідь про народження Ісуса та відвідини пастирів, Євангелист Лука подає зразу важливішу подію з життя дитятка та його матері Марії. Та даймо йому слово: «Коли ж виповнилося вісім днів, коли мали обрізати дитятко-хлоп'ятко, то назвали його Ісус — ім'ям, що надав був ангел перш, ніж він зачався в лоні» (Лк. 2, 21).

Звичай обрізувати дітей чоловічої статі — це дуже стародавня практика в багатьох народів Сходу. Обряд обрізання кожної дитини чоловічого роду у євреїв взяв свій початок від Авраама. Йому Бог наказав обрізатися самому, а також обрізати всіх своїх слуг чоловічої статі. Обрізання — це був зовнішній знак Божого завіту, з ним та його послідовниками, спадкоємцями Божих обітниць. Араби та єгиптяни практикували також обрізання, але воно не мало релігійного значення, як це було в євреїв. При обрізанні батьки надавали дитині ім'я, а сам обряд, супроводжений молитвами, кінчався гостиною. Мати дитини, щойно після обрізання, яке повинно було відбутися восьмого дня, могла показатися між люди. Св. Євангелист говорить про обрізання з метою, щоб підкреслити, що дитя дістало ім'я Ісус, так як це велів ангел Марії та Йосифові, що в перекладі означає — Бог Ягве, Рятівник, Спаситель.

Обрізання для євреїв мало й має далекосяглі наслідки. Воно було знаком включення в членство

єврейського народу, підпорядкування всім приписам закону та впливаючих з цього обов'язків.

Я знав особисто одного священика, який після погрому євреїв у Львові німцями підібрав на вулиці заплаканого хлопчину і завіз на село до своїх батьків. Для них цей обрізаний хлопчина був страшним тягарем, бо становив наочний доказ їхньої співпраці при переходуванні євреїв, за що всім членам рідні грозила кара смерті.

Слово «обрізання» в Священному Писанні вживається часто й в символічному значенні. Отак св. Первомученик Степан перед смертю — каменуванням — робить докір членам Синедріону: «Ви твердоші та необрізані серцем і духом! Ви завжди противитесь Духові Святому» (Дії 7, 51).

Старозавітнє обрізання було праобразом новозавітного хрещення, що втілює нас у Христа. Отак, кожний справжній християнин мусить практикувати духовне обрізання, тобто затамування своїх сенсів, злих нахилів, своїх пристрастей. У своїх початках перші християнські громади склалися з юдео-християн. Після каменування Степана настало велике переслідування Церкви, громади Христових визнаців у Єрусалимі. В наслідок цього всі, крім апостолів, розсипались по селах Юдеї та Самарії і там звіщали Добру Новину — Євангелію. Отак багато поган приймали науку Христа, хрестились і ставали членами Церкви. Та деякі, що прийшли з Юдеї, казали братам, колишнім поганам: «Якщо ви не обріжетеся за звичаєм Мойсеевим, то спастися не можете» (Дії 15, 1). І хоч Апостольський Собор в Єрусалимі цього вимагання не потвердив, то все ж таки Апостол Павло мав увесь час з такими проповідниками труднощі. Отак в листі до филип'ян він каже: «Стережіться собак, стережіться працівників лихих, стережіться обрізання!

Ми бо «обрізання», що духом служимо Богові, що хвалимося у Христі Ісусі, не покладаючися на тіло...» (Фил. 3, 2-3).

Східня Церква святкує цей празник 1 січня. В ньому вона відзначає дві події: Христове обрізання і надання йому імени Ісус, що значить Спаситель. Тому цей празник зветься також празником Найменування Ісуса Христа. Перед своїм вознесінням Ісус сказав своїм апостолам: «Ідіть же по всьому світі та проповідуйте Євангелію всякому творінню. Хто увірує й охреститься, той буде спасений; а хто не увірує, той буде осуджений. А ось чуда, що будуть супроводити тих, які увірують: Ім'ям моїм виганятимуть бісів, будуть говорити мовами новими; гадюк руками братимуть, і хоч би що смертоносне випили, не пошкодить їм. На хворих руки будуть класти і добре їм стане» (Мк. 16, 17-18). Ніколи не сміємо забувати, що, звучись християнами, ми носимо ім'я Христа, заявляємо назовні, що ми є його учнями, його послідовниками. Та чи все і всюди ми цього свідомі? Дав би Бог, щоб воно так і було.

ІХ

ОБРЯД ОЧИЩЕННЯ ТА ВИКУПУ ІСУСА В ХРАМІ В ЄРУСАЛИМІ

1. ПРАЗНИК ГОСПОДНЬОГО СТРІТЕННЯ

В основу Свята Стрітєння Господнього лягла розповідь Євангелиста св. Луки: «Як сповнилися дні очищення їхнього, за законом Мойсея, вони (Йосиф і Марія) принесли Його (Ісуса) в Єрусалим, щоб поставити Його перед Господом, як то написано в Господньому законі: «Кожний хлопець, первородний, буде посвячений Господеві» та принести жертву, як це також написано в Господньому законі: «Пару горлиць або двоє голубенят» (Лк. 2, 22-24). Як же ж дійшло до встановлення цього закону?

Коли фараон мимо всього відмовлявся відпустити з неволі ізраїльтян, Господь встановив останню, найважчу кару, яка мала зломити його опір. «І наказав Господь Мойсеєві та Аронові в землі єгипетській: „Промовте до всієї ізраїльської громади так: Десятого дня цього місяця візьміть собі кожен для своєї сім'ї ягня, одне на хату... І держатимете його до чотирнадцятого дня цього місяця, і тоді нехай уся громада синів Ізраїля разом заріже його над вечір. І нехай візьмуть крові і помажуть нею одвірки і надвірок у домах, де їстимуть його... Тієї ночі перейду по землі єгипетській і уб'ю всякого первенця в землі єгипетській, від людини до скотини, і над усіма богами єгипетськими вчиню суд — Я — Господь...“.

Опівночі повбивав Господь усіх первенців у єгипетській землі, від первенця фараонового, престолонаслідника, до первенця полоненого в тюрмі та всіх первістків скоту... Вночі таки покликав фараон Мойсея й Арона та й каже: «Вставайте, забирайтеся з-поміж людей моїх, ви самі й сини Ізраїля. Ідьте і служите Господеві, як ви домагались»... Отож того самого дня вивів Господь синів Ізраїля з землі єгипетської з їхнім військом (Вихід 12, 1-51).

На довічний спомин цього чудесного визволення з неволі повелів Господь: «Посвяти мені всіх первенців; усе, що між синами Ізраїля вперше розкриє матірну утробу, в людини і скотини, воно моє» (Вихід 13, 2). Кожний хлопець-первенець був Божою власністю і повинен був служити в Святині.

Та коли в часі мандрівки по пустелі велика кількість священиків-первопроходців збунтувалася проти Мойсея під проводом Корея, Датана й Абірона — Господь відкинув священиче служіння первородних і вирішив, що лише первородні покоління Леві, які залишились вірними Мойсееві, займуть їхні місця. Всі ж інші первородні одинадцять поколінь за звільнення з цього обов'язку священнослужіння мали принести викуп у святині. Св. Євангелист Лука каже, що викуп дитяти Ісуса відбувся того самого сорокового дня по народженні дитини, коли Марія приносила жертву очищення, бо кожна жінка по народженні хлопчика на протязі 40 днів вважалася нечистою і не сміла без обряду очищення входити до храму. Багаті жінки жертвували однолітнє ягня на всепалення та молодого голуба або горлицю, а вбога мала принести пару голубів або пару горлиць. Марія, як жертву очищення, принесла пару голубів, каже Євангелист Лука, що є прямим доказом про її скрутне матеріальне положення. Хоч Марія не мала потреби

піддатись обрядові законного очищення, вона піддалась добровільно приписові закону. Завинувши дитину в пелюшки, вони вирушили в дорогу на північний схід до Єрусалиму, роздумуючи про все, що в міжчасі збулося. Їхні роздуми закінчились, коли, зближаючись до міста, побачили величаву будівлю Святині, що її мури з білого мармуру віддзеркалювали промені сонця. Чим ближче до міста, тим більше зростала маса людей, та на них не звертав ніхто й найменшої уваги. Вузькими вулицями дістались вони на площу перед святиною. Там було багато жінок з первородженими. Зложивши приписану жертву, вони підійшли до священика, що служив, і той, взявши дитя на руки, проказав над ним молитву пожертвування Богові та викупу і віддав дитя матері. В той самий час відбулася подія, яка є темою свята, як про це розповідає Євангелист Лука:

«А був в Єрусалимі чоловік на ім'я Симеон. Чоловік той, праведний та побожний, очікував потіхи для Ізраїля, і Дух Святий був на ньому. Від Духа Святого йому було звіщено, що не бачитиме смерти перше, ніж побачить Христа (Месію) Господа. Духом ведений, він прийшов у храм. І як внесли дитину Ісуса батьки, щоб учинити над ним за законним звичасм, він узяв його на руки, подякував Богові й мовив: «Нині відпускаєш раба свого, Владико, за словом твоїм із миром, бо побачили очі мої Спасіння Твоє, яке Ти приготував перед всіми народами. Світло на просвіту поганам і на славу народу Твого Ізраїля!». І дивувалися батько і мати тим, що про нього було розповіджене. А Симеон же поблагословив їх та й сказав до його матері Марії: «Ось цей призначений для падіння й підняття багатьох в Ізраїлі. Він буде знаком протиріччя, та й тобі самій меч прошеє душу, щоб відкрились думки сердець багатьох». А була також і Анна, пророчиця, дочка Фануїла з покоління Асера.

Вона дожила до глибокої старости, живши з мужем [всього] сім років від свого дівування. Зоставшись вдовою аж до вісімдесят четвертого року, вона не відходила від храму, служачи [Богові] вночі й вдень постом та молитвою. І надійшла вона тієї самої години й почала прославляти Бога та говорити про нього всім, що чекали визволення Єрусалиму» (Лк. 2, 25-38).

Пророчі слова праведного Симеона заслуговують на те, щоб над ними хоч дещо зупинитись. Ними насамперед він дякує Богові за ту велику ласку, що вислухав його молитви і дозволив досягнути мрію свого життя, дочекатись і побачити віками Богом обіцяного Месію, Спасителя, Визволителя. Він буде світлом, дороговказом для поган у шуканні правдивого Бога і спасіння, а тим самим й славою народу Ізраїля, з якого народився по тілі Спаситель. Марії ж, матері Ісуса, він провістив, що це дитя, її Син, плід її дівочого лона, буде знаком протиріччя в Ізраїлі. Одним, в наслідок їхнього закам'яніння, на падіння, на погибель, а другим, які його приймуть, відкриються їм двері на спасіння. Її ж самій меч прошеє душу — символ великого страждання, що її чекає, яке ділитиме з ним, щоб в цей спосіб дійшло до відкриття найглибших думок сердець багатьох. Коли ж св. Лука каже, що Марія і Йосиф дивувалися, чуючи все те, що він про нього провіщав, то це зрозуміле. Ідея страждущого Месії в той час для народу була несприємливою. Він мав бути переможцем, визволителем, Божим Помазаником, царству якого не буде кінця. В додатку, коли вони підіймались по п'ятнадцяти сходах-порогах, які відділяли зовнішнє подвір'я храму від внутрішнього, вони бачили таблицю із осторогою поганам, що кожний поганин, який відважився б переступити останню східцю-пори́г, нехай буде готовий на власну відповідальність за це

понести смерть. Симеон провіщав, що він буде світлом для поган, в той час, коли закон забороняв євреям зустрічатись чи мати якісь зносини з поганами, заходити до них у гості чи їх приймати в себе. Він мав бути світлом на просвіту поганам, а щойно згодом на славу Божого народу Ізраїля. В прикритій формі це вже було провіщування успіху, але одночасно невдачі, провалу його післанництва. Народ, членом якого він був через материнство Марії, мав його відкинути та видати на смерть. Та своєю смертю він мав смерть перемогти, розчавити голову змієві-сатані, як це Бог сказав після гріхопадіння в раю до Єви. Він буде протириччям, каменем спотикання, так що люди будуть змушені виявити найбільше заповітні мрії своїх сердець — прийняти Божу любов або її відкинути й тим самим себе оприділити, осудити. Ці слова Симеона запали глибоко в серце Марії і її не покидали ні на хвилину. Недармо св. Лука говорить двічі (2, 19 і 2, 51), щоб Марія оці всі слова зберігала, розважаючи про них у своєму серці. Отак усе своє життя була вона страждаючою співробітницею Христа, ділила мовчки його долю, а що це значить, знає лише добра, любляча мати.

2. ПОВНОТА ЩАСТЯ ПРАВЕДНОГО СИМЕОНА

«Нині відпускаєш раба твого, Владико, за словом твоїм із миром, бо побачили очі мої Спасіння твоє, яке ти приготував перед всіми народами. Світло на просвіту поганам і на славу народу твого Ізраїля» (Лк. 2, 29-32).

Ці слова праведного Симеона стали невід'ємною частиною Вечірні в нашій Східній Церкві. В різниці до співу чи читання псалмів дяками в крилосі, ці слова на закінчення Вечірні співав увесь Божий люд, що

молився в церкві. Втомлені важкою працею минулого тижня, наші селяни на рідних землях вважали неділю днем віддиху для душі й тіла. Вона була також джерелом нової сили на світанку нового тижня, що починався в понеділок рано. Отак ця пісня з прекрасною мелодією була висловом туги та надії за справжнім миром, відпочинком, який, обіцяний Богом, прийде колись як винагорода за праведне, трудолюбиве, чесне життя на цій землі. Вона давала їм певність, що й вони на схилі віку, замикаючи очі навіки, зможуть в спокої та мирі повторити ці слова Симеона: «Нині можу відійти, Владико, в мирі, бо очі моєї душі бачили спасіння твоє, бо остаточну ціль мого життя я осягнув».

Людські мрії-бажання щастя і успіху є ненаситні. Між 20-30 роком шукаємо щастя, не задумуючись глибше над тим, що становить його суть.

Але коли осягнемо 40 чи більше років, ідея «щастя» дістає інший сенс. Поволі ми відчуваємо, що сам добробут і багатство не вистачає, щоб принести нам повноту життя, «бо не самим хлібом єдиним живе людина». В житті кожної людини знаходяться моменти задоволення, миру, щастя, які западають глибоко в душу та залишаються в нашій пам'яті. Вони є різні в кожній людині в залежності від її духовної глибини. Для одного таким незабутнім моментом і спомином на все життя залишається схід чи захід сонця на морі. Для другого — погляд із шпилью гори на ланцюг гір Швейцарії чи Австрії, покритих вічним снігом. Для третього — вершок щастя — це набуття власної хати з городом і садом, де можна плекати власну городину, споживати плоди з власними руками виплечаних дерев. Для четвертих — це родинне щастя, з дітьми, внуками, правнуками, коли ми бачили їх перші кроки, чули перше слово — «тато», «мама», «дідо», «баба».

Ці всі радісні моменти потрібні кожній людині для її нормального розвитку й життя. Та з часом ми відкриваємо, що все те, що було для нас таким дорогим, якого ми так прагнули, це було облудою, самообманом. Користатись тим, що ми так важким трудом здобували, вже немає часу, а позбутись того всього немає сил, бо це була мрія нашого життя. Отак наприкінці віку ми стали рабами того всього, що за роки важкого труду ми надбали.

Живучи матеріально забезпечені в країнах добробуту, продавці «різних благ» нас заливають безперервними рекламами, які мали б нам принести «щастя». А хто може скористати з того, що засоби масової інформації (радіо, телебачення) нам пропонують в 24 годинах дня чи в 70-80 роках нашого життя? Отож з усього можливого мусимо вибирати те, що для нас є можливе, щоб згодом не завестись в наших мріях і сподіваннях.

Не знаємо, що було мрією життя в молодечих та юних роках Симеона. Знаємо лише, що він був праведний, благочестивий, побожний, як каже Євангелист Лука (2, 25), та що він очікував утіхи Ізраїля. Він очікував сповнення Божих обітниць, приходу Месії, Спасителя. Він розумів, що все від Бога і для Бога, що все те, що ми посідаємо, ми йому завдячуємо. Він не побивався за тимчасовим, проминаючим, земним, але за триваючим, вічним, остаточним, яке єдине може заповнити всі прагнення людського серця на віки. Кажучи це, ми не знецінюємо краси світу, здобутків науки, техніки, культури. Кожний музичний твір, який радістю наповняє наше серце, дає нам передсмак вічної радості, а краса незаторкненої природи — це образ «Нової Землі й нового неба», того, чого людське вухо не чуло і око не бачило, що Бог приготував для тих, які його люблять.

Оце ми кажемо лише для того, щоб ми не загубились в земному. Щоб за проминаючим ми не бачили проминаюче, за тимчасовим — вічне. Щоб на світ і все земське ми дивились очима віри, так як Симеон. Для багатьох Йосиф, Марія та дитя Ісус — це була біднота. Однак Симеон, ведений Духом Святим, відкрив, хто вони є, як це прегарно в своїй проповіді на цей Празник Стрітєння висловив Кирило Олександрійський (†444 року):

«Предвічний і древній днями — мале Дитятко... Бачу дитину і пізнаю Бога. Дитя кориться і світ удержує. Дитя плаче і світові дає життя та радість. Дитина в пелюшках мене звільняє від гріховних пелен... Це Дитя славлять ангели. Йому поклоняються архангели, перед Ним дрижать власті... Його славить сонце. Йому служить місяць. Його слухає природа. Йому повинуються джерела й моря... Це Дитя поконало смерть, перемогло диявола, знищило клятву... стерло гріхи... прикрасило все створіння, спасло Адама, обновило Єву, призвало народи, освятило світи... Тож усі світло зустрічаймо Господне Стрітєння... Тому ж цей день прикрасимо свічками (натяк на процесію із свічками), як годиться синам світла, а істиному Світлові - Христові прине́сімо свічки з душевними світлами».

В стихирах литії в цей день співаємо: «Сьогодні Симеон бере на руки Госопда слави, що його спершу Мойсей у темряві бачив, як на Синайській горі давав йому таблиці... Творець неба й землі сьогодні носить на руках старцем Симеоном». А стихира на стиховні вечірні каже: «Прикраси твою світлицю, Сіоне, і величай Царя-Христа. Вітай Марію небесну браму, бо вона - це херувимський престіл. Вона носить Царя слави». На 9-ій пісні канона утрєні її благаємо: «Богородице Діво, надіє християн, покрій,

збережи і спаси тих, що на Тебе уповають... Богородице Діво, для світу благая Помічнице, покрий і збережи нас від усякої нужди і печалі».

В подібній ситуації, як праведний Симеон, є кожний з нас, коли ми приймаємо святе Причастя. Земними очима він бачив і брав на руки мале дитя, так як і ми приймасмо шматок хліба. Та очима віри в цьому малому немічному дитяті він бачив Спасителя світу, сповнення всіх Божих обітниць. Дав би Бог, щоб кожного разу, коли ми приймаємо святе Причастя в цій частинці освяченого хліба, очима віри ми бачили Господа нашого Ісуса Христа, якого приймаємо в цю хвилину до нашого серця і щоб, прийнявши Його, ми могли повторити за праведним Симеоном: «Нині, Господи, можеш в мирі відпустити з побуту на цій землі раба Твого, бо очі мої бачили і уста мої прийняли Твоє спасіння, яке Ти приготував від віків на спасіння і життя світу, всіх народів». Бо тим, що в Христі, смерть не є смертю, але відкриттям брами до дому небесного Отця, до вічного непроминаючого життя. Таку незахитану певність, таку радість нехай уділить милосердний Господь кожному з нас ще за нашого життя в часі мандрівки на цій землі та в хвилинах нашого відходу у вічність.

Х

МАРІЯ ТА ІНОВІРЦІ, ПОГАНИ — ЯЗИЧНИКИ

1. ПОВОРОТ ДО ВИФЛЕСМУ, ПОКЛІН МУДРЕЦІВ ЗІ СХОДУ

Після обряду очищення та викупу дитяти в святині, ще під впливом слів праведного Симеона, Марія та Йосиф покинули храм і вирушили в дорогу назад до Вифлєсму. Дорога до Вифлєсму вела попри величаву палату Ірода-царя, з парадними приймальними залами, городами, водограями. Вона була одночасно нездобутою укріпленою твердинею, з трьома високими вежами, побудованими з величезних кам'яних глиб два з половиною метра довжини та метр з четвертю висоти. Отак їхні основи заступали природню скелю, якої нічим не можна було в той час розбити. Високо до неба над мурами в парку піднімались вгору вершки кедрів, кипарисів та інших дерев. Простий народ подивляв красу та могутність палати, не знаючи, які жахливі сцени відбувалися в її середині. Сам Ірод не був єврей, а ідумієць від матері-арабки. Вже сама назва «героїдес» була взята з грецької мітології та означала «герой». Він справді був «героем» у своїй жорстокості та звірствах, яке випливало з почуття меншевартости та шаленної жадоби до панування. Все, чим він був, він завдячував моральній та матеріальній допомозі римлян, вмюючи своєчасно стати по боці переможців у боротьбі за владу в Римі. Щоб приподобитись євреям, він

приносив жертви в святині Єрусалиму, а в Римі богові римлян, Зевсові. Релігія як суспільне явище для нього не була переконанням, але засобом для досягнення політичних цілей. Для юдеїв в Єрусалимі, щоб здобути собі їхню прихильність і вдячність, він розбудовував та прикрашував святині, але одночасно споруджував храми на честь поганських богів в Самарії та Кесарії. В 35 році наказав утопити в басейні в Єрихоні свого швагра Аристобула, якого перед тим вибрав на найвищого архиєрея. Два роки раніше, в 37 р. до Народження Христа, як тільки зайняв Єрусалим з поміччю римських легіонів, скарвав на смерть сорок п'ять прихильників свого суперника Асмонея та багато членів Синедріону. В 29 році засуджує на смерть свою жінку Маріямну, яку нестямно любив, а по кількох місяцях пізніше наказав убити маму померлої Маріямни. Від Маріямни він мав кількох дітей. Двох з них, Олександра й Аристобула, вислав на науку до Риму, до двору Августа. Але коли вони повернулись до Єрусалиму, наказав їх убити, як також 300 військових старшин, що їх підозривав у симпатії до його синів. Коли ж зрозумів, що його життя кінчається, з цілого царства скликав до Єрихону, де лежав хворий, багато визначних юдеїв. Замкнувши їх у гіподромі, звелів по його смерті всіх повбивати, щоб так запевнити собі сльози-голосіння на день його похорону. Без найменшого перебільшення можна сказати, що Ірод — це один з найбільше кровожадних монархів, що їх записала історія. Тому має слушність Йосиф Флявій, коли зве його «людиною жорстокою до всіх без винятків, опанованою злістю». Марія і Йосиф, ідучи попри його палату, й не думали про те, що вони незабаром стануть жертвою його задумів.

Ми вже сказали вище, що в міжчасі, після народження дитяти Ісуса в печері-стаєнці, Марія і

Йосиф перенеслись до Вифлеєму, до якоїсь хатини на його передмісті. Одного дня, зовсім несподівано, перед їх приміщенням зупинилась небуденна каравана. Все вказувало на те, що це були заможні чужинці з далекого Сходу. Як колись пастухи, так і ці достойні подорожні, попросили у Марії дозволу поклонитись дитині та зложити йому свої дари. Ось що про це розповідає Євангелист Матей: «Коли ж народився Ісус у Вифлеємі Юдейським, за царя Ірода, то ось мудреці прибули до Єрусалиму зі Сходу і питали: „Де Цар Юдейський, що оце народився? Бо на Сході ми бачили зорю Його й прийшли Йому поклонитись“. Як зачув про це цар Ірод, занепокоївся, і ввесь Єрусалим з ним. І, зібравши всіх первосвящеників та книжників людських, він випитував у них, де має Христос народитися. Вони ж йому сказали: „У Вифлеємі Юдейським, бо так написано пророком: І ти, Вифлеєме, земле Юди, нічим не менша між містами Юди, бо з тебе вийде вождь, що буде пасти мій народ Ізраїля“. Тоді Ірод, покликавши тасмно мудреців, докладно випитав їх про час, коли з'явилася зоря. Відтак він відіслав їх до Вифлеєму, кажучи: „Ідіть і пильно розвідайте про дитятко, а як знайдете, сповістіть мене, щоб і я міг піти й поклонитись йому“. Вони ж царя вислухали й відійшли. І ось зоря, що її бачили на Сході, йшла перед ними, аж прийшла й не стала зверху, де було дитятко. Побачивши зорю, вони зраділи радістю вельми великою. І, ввійшовши до дому, знайшли там дитятко з Марією, його матір'ю. Вони впали ницьма й вклонилися йому. І, відчинивши скарбниці свої, піднесли йому свої дари: золото, ладан і смирну» (Мт. 2, 1-12).

* * *

По довгій виснажуючій подорожі мудреці опинились в Єрусалимі. Ця подорож за зорею

вимагала від них великої віри в слушність їхнього чину. Та яке розчарування! Примістившись в одному з заїздів, вони зразу почали розпитувати, де перебуває новонароджений цар Ізраїля, якому вони прийшли поклонитись. На їхнє здивування, про народження царевича, престолонаслідника ніхто нічого не знав, більше того, люди не хотіли з ними на цю тему розмовляти, уникали зустрічі з ними, їх оминали. Лише цар Ірод виявився ласкавим. Одного дня прийшли його висланники і запросили їх без розголосу до двору царя. Він прийняв їх дуже гостинно та розпитував їх докладно про все. Подавши їм Вифлеєм, як можливе місце його народження, відпустив їх. Виглядало, що так, як розповіді пастирів про появу ангелів, так і розповіді мудреців про появу зорі, яка їх супроводжувала і вказувала путь, ніхто не брав поважно. Для Ірода новонароджений цар у Вифлеємі, в селищі пастирів, де ніхто із знатних юдеїв не жив, це все не передвіщувало жодної небезпеки. Він був спокійний, але для більшої певності хотів бути про все точно поінформований, тому й це єхидне прохання: «Ідіть і пильно розвідайте про дитячко, а як знайдете, сповістіть мене, щоб і я міг піти й поклонитися йому».

Коли вони прийшли в Вифлеєм, Йосифа, мабуть, вдома не було. Він був, напевно на праці, як добрий ремісник, біля святині в Єрусалимі. Марії, якій увесь час дзвеніли у вухах слова Симеона, над якими вона постійно роздумувала, це все було зрозуміле. Взявши дитячко на коліна, вона дала їм змогу побачити того, кого вони шукали. Отак вона стала «живим престолом Господа Царя», як її називають наші літургічні тексти. Помимо всього убожества в хатині, «вони впали ницьма й вклонилися йому», підносячи при тому свої дари. Щасливі, осягнувши мету своєї подорожі, вони

подались до гостинниці, щоб там переночувати, а ранком повернутись до Єрусалиму та сповістити про все Ірода-царя так, як він про це прохав. Та вночі вони мали дивний сон. Остерезені, щоб не вертатись до Ірода, ранком, нічого про свої пляни не кажучи, вони відійшли. Не вертались вони назад через Єрусалим, але вибрали інший шлях, не на північ, а на південний схід. Оминувши Єрусалим, добились вони до шляху, який вів з Єрусалиму до Єрихону. За один день посиленого маршу вони перейшли Йордан біля Мертвого моря і так опинились за кордоном царства та впливу Ірода. Цього ж він у своїй хитрості не сподівався. Він чекав, може, й кілька днів на їхній поворот. Коли ж їх не було, він післав своїх гінців у Вифлеєм. Вони potwierдили присутність мудреців у Вифлєсмі та їхній поспішний відхід.

Коли ж Йосиф увечері повернувся з праці, Марія розповіла йому все, що в часі дня вона пережила. Роздумуючи про це все, він, втомлений, поклався спати. Та довго він не спав. Бо ось ангел Господній з'явився Йосифові у сні, як це розповідає Євангеліст Матей, і сказав:

«Уставай, візьми дитятко та матір його і втікай до Єгипту і там зоставайся, аж поки я тобі не скажу, бо Ірод розшукуватиме дитя, щоб його вбити». Вставши, Йосиф узяв уночі дитятко та матір його та й пішов до Єгипту. І там перебував аж до смерті Ірода, щоб збулось сказане Господом через пророка, який провіщає: «Із Єгипту покликав я Сина Свого» (Мт. 2, 13-15).

«Коли Ірод спостеріг, що мудреці насміялися з нього, розлютувався вельми й послав повбивати у Вифлєсмі та по всій тій околиці всіх дітей, що мали менше, ніж два роки, згідно з часом, що його у мудреців він був випитав» (Мт. 2, 16-17).

2. ВТЕЧА Й ПОБУТ МАРІЇ ТА ЙОСИФА В ЄГИПТІ

«І ось ангел Господній з'явився у сні Йосифові та й сказав: „Уставай, візьми дитятко та матір його і втікай до Єгипту“...Вставши, Йосиф узяв уночі дитятко та матір його та й пішов до Єгипту» (Мт. 2, 13-15).

«Взяв уночі» — це доказ, що Марія та Йосиф жили в якійсь хатині поза мурами міста, бо брами міста вночі були замкнені та сторожені. Вони покинули Вифлеєм на Божий наказ дискретно так, що сусіди та мешканці міста цього разу не запримітили, не знали ні коли та куди ці новоприбулі люди подались. Тому, що Вифлеєм віддалений всього 8 кілометрів від Єрусалиму, про якесь зволікання з втечею не могло бути й мови. Вони мусли якнайшвидше покинути Вифлеєм. Покинувши місто, вони були свідомі небезпек, які їм грозили. З кожної хати, яку вони минали, міг хтось їх побачити та зрадити цих нічних подорожніх. Гавкіт собак викликував в них страх і тривогу. Отак на другий день втечі вони опинились в Газі, в останній оселі перед пустелею. Там мусли вони заpastися на дальшу подорож водою та харчами. Ішли вони пустинним шляхом, шукаючи твердого піску між морем і пустелею. Дороговказом для них були сліди караванів і висушені на сонці кості погиблих в дорозі тварин. Для них ця втеча — це був важкий Божий іспит, але вони знали, що без Божого відома нічого на світі не діється. Йдучи цією дорогою, ставали їм перед очима Авраам, прабатько ізраїльського народу, який, рятуючись від голоду з своєю дружиною Сарою, ішов до Єгипту (Буття 12, 10-20). Та він не був єдиний. Цією самою дорогою ішов Йосиф, один з 12-ти синів Якова, старші брати якого з заздрости продали як невільника купцям-мідінітам

(Буття 37, 28). Ті ж знову в Єгипті продали його Потіфорові, начальникові царської сторожі. Зоставшись вірний Богові, за Божим провидінням, по важких допустах, він став першим урядником фараона. Пізніше цією дорогою ішли його брати, послані батьком в Єгипет купити хліба під час великої голоднечі в Канаані (Буття 42). Відтак, коли Йосиф дав себе пізнати, його брати та батько з усім своїм майном переселились настало до Єгипту, де прожили понад 400 років, аж поки Мойсей не вивів їх, на наказ Господа, з дому неволі до обіцяної землі (Буття 46-50).

У Вифлєсмі в той час відбулася страшна трагедія. Ірод велів повбивати всіх хлоп'ят від двох років і молодше в надії, що разом з ними в цій різні загине й дитя Ісус, син Марії.

В Єгипті, по більших містах, жили численні групи євреїв, емігрантів. Це були втікачі, які з різних причин мусіли покинути батьківщину. Вони були в більшості заможні, знані особистості, в той час коли Марія і Йосиф, в порівнянні до них, були звичайними простими селянами. Отак вони напевно дивувались, чому вони покинули рідну землю й пішли на чужину. За всякою правдоподібністю Йосиф і Марія не зв'язувались з ними, бо й між ними були агенти Ірода, але знайшли якесь приміщення між місцевим населенням, де Йосиф, як ремісник, міг знайти працю. Вони поселились в родючій долині Нілу, могутньої ріки, кормительки народу. На її другому березі зносились вгору піраміди, вершки, яких при сході сонця блишали, немов природні гори. Хоч фараонів вже не стало, та по них залишились численні святині, повні богів у формі людського тіла з головами звірят чи птахів. Туди в процесіях ішли місцеві жителі, приносячи їм жертви, щоб одержати їхню поміч та опіку. Марія, як і вони, робила домашню роботу,

ходила по воду, прала, шила, варила. Сусіди з цікавістю приглядались їхньому життю, а матері, які мали дітей, питали, як це хлоп'я називається. Та слово «Ісус» було для них чужим, нічого їм не казало. Отак дитя росло, і ніхто не знав його таємниці, лише Йосиф і Марія, мати його.

Марія, як домашня господиня, була в сталому контакті з жінками-єгиптянками. Отак постала між ними щира приязнь. В щоденному житті вона роздумувала над усім, що трапилося в її житті, про Божі дивні-предивні пляни спасіння. Їй пригадувалась розповідь Писання про життя ізраїльтян в Єгипті, про те, як мати Мойсея заховала дитя в комиші на березі Нілу та як він, знайдений дочкою фараона, виростав на царському дворі, аж доки не прийшов його час, щоб стати провідником ізраїльського народу, щоб вивести його з Єгипту до обіцяної землі. Отож й не дивно, що Кирило Олександрійський (†444) в своїх творах спричинився багато до розбудження Марійського культу в Східній Церкві. Він був гарячим оборонцем її Богоматеринства проти несторіянів, які називали її «сосудом Бога» або «Христородицею», а не Богородицею. Він перший сказав, що через Марію погани відкривали, знаходили Христа. Тому може зрозумілим почитання Марії як Матері великого пророка Ісуса магометанами і в наші дні.

Як довго Свята Родина перебувала в Єгипті, нам невідомо. Але: «Як же вмер Ірод, ангел Господній з'явився вві сні Йосифові в Єгипті та й промовив: „Уставай, візьми дитятко та матір його та йди в землю Ізраїлеву, бо померли ті, що чигали на життя дитятка“. І він устав, узяв дитятко та матір його і прийшов у землю Ізраїлеву. Та почувши, що в Юдеї царює Архелай замість Ірода, батька свого — побоявся туди йти. А вві сні остережений, він пішов у галилейські

сторони і, прибувши туди, оселився в місті, що зветься Назарет, щоб збулося сказане пророком, що він Назорей назветься» (Мт. 2, 19-23).

3. ПОВОРОТ НА БАТЬКІВЩИНУ

Одержавши веління від ангела вві сні: «Встань, візьми дитячко та матір його і повернись в Ізраїлеву землю, бо вмерли ті, що чинили на життя дитяти» (Мт. 1, 20), Йосиф і Марія поволі приготувались до повороту на батьківщину. Тепер нічого не наглило так, як це було при втечі до Єгипту. З своїм заміром вони поділились напевно з своїми сусідами, в оточенні яких вони мешкали. Ховатись із своїм заміром не було потреби. Покидаючи урожайну долину Нілу, обдаровані потрібними речами на дорогу, вони останній раз кинули оком на святині, піраміди та інші подиву гідні діла людських рук. Після одноденної подорожі перед ними простягнулась безмежна пустеля. Вони старались вертатись тією самою дорогою, якою втікали до Єгипту. Як билось їхнє серце, коли від проїжджаючих караванів, що з ними ділили нічліг, вони довідались про смерть Ірода, який був причиною їхньої втечі до Єгипту. Отак виникло перед ними питання, де зупинитись їм на сталий побут, коли вони повернуться до рідної землі. Їхній вибір впав на Вифлеєм, тому що в Єрусалимі Йосифові було легко знайти працю. А ще більше тому, що ангел при благовіщенні сказав Марії: «Не бійся, Маріє, ти знайшла ласку в Бога. Ось ти зачнеш у лоні й вродиш сина й даси йому ім'я Ісус. Він буде великий і Сином Всевишнього назветься. І Господь дасть йому престол Давида, його батька, і він царюватиме над домом Якова повіки й царюванню його не буде кінця» (Лк. 1, 30-33). Давид же, наймолодший з синів Єссея, походив

з Вифлеєму і там був пастухом, що його пророк Самуїл на Боже веління, відкинувши царя Саула, помазав на майбутнього царя Ізраїля (1. Самуїл, 16). Від купців, які йшли в Єгипет, вони дізнались, що син Ірода Архелей царює в Юдеї (південна частина Палестини), і що він в своїй жорстокості йде слідами свого батька. Побоюючись і далі за життя дитятка, Марія та Йосиф не знали, як їм поступити. Та тут знову прийшло втручання Господнє. Йосиф «попереджний вві сні, пішов у Галилейські сторони і, прибувши туди, оселився у місті, що зветься Назарет, щоб збулося сказане пророками, що [Ісус] Назорей назветься» (Мт. 2, 22-23).

ХІ

ПОБУТ І ЖИТТЯ СВЯТОЇ РОДИНИ В НАЗАРЕТІ

1. ЩОДЕННЕ ЖИТТЯ

Марія та Йосиф не були заможними людьми, як це ми вже бачили з їхніх дарів у святині в Єрусалимі при нагоді очищення та викупу дитяти-первенця. Повернувши назад до своєї колишньої незамешканої хати в Назареті, вони мусіли насамперед все привести до порядку, щоб могли почати нормальне щоденне життя в Назареті. Йосиф, як добрий тесля-ремісник, одержав незабаром різні замовлення на речі домашнього вжитку. За його працю люди не платили грошми, але харчовими продуктами, яких їм бракувало: зерном, сушеними оливками, фігами.

Відтак Марія, як господиня дому, могла забезпечитись, бодай частинно, цими всіми продуктами власною працею. Їхній харч, як всіх людей, був простий. М'ясо їли лише у виняткових обставинах, коли були запрошені до рідні на весілля

чи з нагоди великих свят. Його щоденно заступали хліб і вода, а деколи риба, бо віддаль між Назаретом і Генезаретським озером не була велика. Свіжу рибу пекла господиня на вогні, при цьому мала також запас солоні. Хліб пекла кожна господиня сама, як це було в нас колись на рідних землях, але це не був хліб в теперішньому розумінні. Це були радше паляниці, печені на розпеченому камені. Як матеріял для розпалу вогню служила суха трава, будяччя, засохлі галузки дерев, що їх жінки збирали в полі та, зв'язавши разом, клали на голову її приносили додому. Кожний більший двір мав жорно, на якому мололи сушене зерно, щоб одержати потрібну кількість муки, потрібної для одноразового печення хліба. Взимку жінки займались прядивом льону та вовни. Одежу шили самі, використовуючи тканину власної продукції, власного виробу. Отак роботи ніколи не бракувало, так як це було з нашими жінками по селах. Вони перші вставали, щоб принести ранком води з одинокого живого джерела в селі, поки ще не почалась спека гарячого дня, та останні клалися до сну. Марія, як жінка ремісника, була увесь час в контакті з різними людьми, не лише з Назарету, але і з околиць, які приходили до майстерні Йосифа із замовленнями чи щоб забрати виготовлені ним речі. Ісус, підростаючи, ставав поволі помічником батька, вивчав його ремесло, так що після смерти св. Йосифа він сам продовжував його працю, як голова й кормитель родини. Св. Йосиф помер ще перед першим публічним виступом Ісуса, але дата його смерти невідома. Одне є певне, що це було після дванадцятого року життя Ісуса. Це мирне, нічим назовні непомітне життя св. Родини йшло нормальним руслом, аж доки Ісус не осягнув 12 років життя. Тоді сталась подія, яка пригадала Марії та Йосифові справжнє призначення дитини Ісуса, як про це розповідає Євангелист Лука:

«Батьки його ходили щороку в Єрусалим на свято Пасхи. І як йому [Ісусові] було дванадцять років, вони пішли, як був звичай, на свято. Коли минули ті дні [побуту в Єрусалимі] і вони поверталися, то хлопчина Ісус зостався у Єрусалимі. Батьки ж його про це не знали. Гадаючи, що він у гурті [з іншими прочанами], вони пройшли день дороги й аж тоді почали його шукати між родиною та знайомими, але, не знайшовши його, повернулися в Єрусалим, щоб там його шукати. І сталось, що третього дня знайшли його у храмі, як він сидів серед учителів та слухав і запитував їх. Усі ж, хто слухав його, дивувалися його розумові й відповідям. Побачивши його, вони були здивовані, а мати сказала до нього: „Дитино, чому ж ти це так зробив нам? Ось батько твій і я, болючи, тебе шукали“.

Він же відповів їм:

„Чого ж ви мене шукали? Хіба ви не знали, що я маю бути при справах Отця мого?“. Але вони не зрозуміли слова, що він сказав їм. І пішов він з ними і повернувся в Назарет і був їм слухняний. А мати його зберігала всі ці слова [події] у своєму серці. Ісус же зростав мудрістю, літами й ласкою в Бога та людей» (Лк. 2, 41-52).

2. ПРОЩА ДВНАДЦЯТИЛІТНЬОГО ІСУСА ДО ЄРУСАЛИМУ

Так, як будні тижня важкої праці в Назареті були розділені святкуваннями суботи, так і тижні року були переплетені великими святами в Єрусалимі. Три рази на рік євреї мали змогу та обов'язок відбутися одноразову прощу до святині в Єрусалимі. На весну — це було Свято Пасхи. Воно мало

пригадувати юдеям чудесне визволення народу з єгипетської неволі. Свято ж П'ятдесятниці (50 днів після Пасхи) — це було свято подяки за передання закону, 10 заповідей на горі Синай. Відтак свято Кучок восени було святом подяки за зібрані плоди землі та за Божу опіку в часі мандрівки по пустелі до обіцяної землі.

Хлопці, осягнувши 12 років життя, були зобов'язані відбувати одну з цих прощ. Жінки були свободні, й вони звичайно брали в них участь. Вибираючись на прощу, як це було в нас, прочани збирались в означену годину на визначеному місці та, співаючи, вирушали в дорогу. Такою найбільшою званою піснею паломників був 84-ий Псалом:

«Які любі оселі Твої, Господи Саваоте [Господи сил небесних]. Затужена та знемагає душа моя, прагнучи до дворів Господніх... Блаженні ті, хто мешкає в домі Твоєму. Вони повіки будуть Тебе хвалити. Блаженна людина, що в Тобі має силу свою, блаженні, що в їхньому серці дороги до Тебе...».

«Господи, Боже сил, вислухай молитву мою, прихили вухо, Боже Якова! О щите наш, поглянь, о Боже! І придивись до обличчя свого помазанця! Ліпший бо день на подвір'ях Твоїх, аніж тисяча деінде. Я волію стояти на порозі дому Бога мого, аніж жити в наметах беззаконня. Бо Господь Бог — сонце і щит, Господь дає милість та славу. Він не відмовить блага тим, що ходять бездоганно. Господи, Боже сил, блаженна людина, що покаладеться на Тебе!».

В дорозі мужчини та юнаки творили окрему групу, а жінки з дівчатами — другу. Лише увечері в наперед означеному місці, де прочани мали ночувати, члени родини сходилися разом на спільну вечерю та нічліг. Чим ближче до Єрусалиму, тим численніші ставали групи прочан, і то не лише з Палестини, але й з Малої

Азії та далеких країн Сходу й Заходу, де євреї жили в розсіянні, далеко від своєї батьківщини. Коли, зближаючись до міста, побачили на горбку мури святині, паломники падали ниць, цілували землю та, піднімаючи руки вгору, зносили оклики радості та втіхи. Відтак із співом псалмів входили вони через одну із брам до міста.

Коли Ісус згодом в часі своєї публічної діяльності сказав: «Я і Отець — одно» (Ів. 10, 30), то це не відносилось лише до цієї хвилини, але до усього його життя. Та в часі його побуту в Назареті воно не виявлялося так відкрито назовні. Однак ця єдність з Отцем була в усьому його наставленні, в усіх його словах, думках та вчинках. Та прийшов день, коли ця глибока інтимність його відношення до Отця мала виявитись назовні, і це сталося власне в часі його першої прощі до святині в Єрусалимі, до місця побуту його Отця так, як це він пообіцяв Соломонові: «Вислухав я молитви твої та благання твої, що їх благав ти перед лицем моїм. Я освятив цей храм, що ти збудував, щоб покласти ім'я моє там аж навіки. І будуть там очі мої і серце моє по всі віки» (1. Царів, 9, 3).

Для Марії, як завжди, вхід до внутрішнього притвору храму пригадував зустріч з праведним Симеоном з-перед 12-ти років, коли він, взявши дитя на руки, пророкував: «Ось цей призначений для падіння і підняття багатьох в Ізраїлі. Він буде знаком протириччя, та й тобі самій меч прошеє душу, щоб відкрились думки багатьох сердець» (Лк. 2, 34-35). Та вона не сподівалася, що ця хвилина вже надходить.

Приносячи в жертву агнця, Йосиф, Марія та Ісус приносили і віддавали Богові в жертву все своє життя. Символом цього віддання було заколення цього пасхального агнця священиком та покроплення його

кров'ю жертвенного престола. В такому духовному настрої вони відбували цю прощу в святому місті. Та прийшов день повороту. На вузьких вуличках міста був великий натовп. Одні входили до міста й святині, а другі відходили з своїми групами домів. Отак Марія та Йосиф покидали місто, повні незабутніх вражень, раді, що тим разом з ними перший раз була їхня одинока дитина. Та коли вони спинились на домовленому місці для вечері та нічлігу, в переляку вони ствердили, що Ісуса в групі немає. Зразу вони думали, що Ісус долучився до одної з груп своїх однолітків або до групи знайомих чи рідні. Та на їхні питання всі відповідали, що Ісуса між ними не було. Отак в остраху перекуняли вони всю ніч, а раннім ранком вибрались вони в дорогу, назад до Єрусалиму, в пошуках Ісуса. Вони були у власника горниці, де споживали Пасху, та він Ісуса не бачив. Вони шукали й питали всюди по місцях, які вони спільно відвідували, але ніхто нічого не міг про нього сказати. В розпуці третього дня увійшли вони в притвор храму законочителів, де відбувались їхні диспути, дискусії, виклади на деякі теми Писання. Ось що про це каже Євангелист: «І сталося, що третього дня знайшли його в храмі, як він сидів серед учителів та слухав і запитував їх. Усі ж, хто слухав його, дивувались його розумові та відповідям». Він не слухав проповіді викладу якогось одного законочителя, як його учень. Ні, він прислухувався дискусійним розмовам законочителів, осмілюючись при цьому ставити їм свої питання чи заваги. Здивовані його питаннями та відповідями, вони почали з ним розмовляти, немов з якимсь відомим, всім знаним законочителем з Александрії чи якогось іншого великого міста, який прийшов на прощу до Єрусалиму. В ньому вони вбачали великого законочителя, славу Ізраїля.

Побачивши Марію та Йосифа, Ісус не побіг їм назустріч з криком радості. Він залишився спокійним, немов професор університету, який в часі свого викладу відкрив знаних йому слухачів, що їх перед тим ніколи не було. «Як вони його вгледіли, то здивувались». Марія ж з радістю, змішаною з докором, сказала: «Дитино, чому ти так зробив нам? Ось твій батько та я з журбою шукали тебе». Він же відповів їм: «Чого ж ви мене шукали? Хіба ж ви не знали, що я маю бути при справах Отця мого?». Але вони не зрозуміли того [слова], що він сказав їм. І він пішов з ними й повернувся в Назарет і був їм слухняний. А Мати його зберігала оці всі слова у своїм серці. Ісус же зростав мудрістю, літами й ласкою в Бога та людей» (Лк. 2, 48-52).

З розповіді Євангелиста ми бачимо, що Ісус відповів Марії не як її син, але як Син свого небесного Отця. На її питання він відповів їй питанням: «Хіба ж ви не знали, що я маю бути при справах мого Отця?». Його слова виключали дальшу розмову на цю тему.

І тут Євангелист дуже влучно зауважує, що вони його не розуміли. Він хотів їм сказати, що його крок був згідний з його призначенням, з волею його небесного Отця. На цьому Євангелист кінчає свою розповідь, додаючи, що він повернувся з ними до Назарету й був їм послухний, а Марія, його Мати, зберігала ці всі слова, роздумуючи про них у своєму серці. Про це все звірилась вона багато-багато пізніше, коли Євангелист Лука, збираючись писати свою Євангелію, шукав інформації про ці всі події в первинних джерелах.

3. РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ СВ. РОДИНИ В НАЗАРЕТІ

Повернувшись з батьками до Назарету, дванадцятилітній Ісус «зростав мудрістю, літами й ласкою в Бога та людей», — каже Євангелист Лука (2, 52).

В житті ізраїльського народу чоловік був головою родини. Він був зобов'язаний йти раз в рік на прощу до Єрусалиму, проказувати два рази на день визнання віри «Шма Ізраель» та займатись студіями закону. Для дітей, які кожного дня бачили батька, як він голосно з повагою відмовляв ці молитви — це робило незатерте враження та було прикладом і заохотою йти його слідами. В часі молитви народ за звичаєм звертався лицем в сторону Єрусалиму і так невидимо створювалася внутрішня спільнота віруючих в єдиного Бога. Ісус, молячись, поступав так само. Слова й зміст цієї щоденної молитви западав у душу та вривався глибоко в пам'ять кожної людини: «Слухай, Ізраїлю, Господь Бог наш, Господь Єдиний! Любитимеш Господа, Бога твого, всім серцем твоїм і всією душею твоєю, і всією силою твоєю. Оці слова, що я їх заповідаю тобі сьогодні, мусять бути в твоєму серці. Ти навчиш пильно цього синів твоїх і говоритимеш про них, сидячи в хаті і йдучи в дорогу та лягаючи й устаючи. І прив'яжеш їх на знак собі на руку і будуть вони налобником [пов'язкою] у тебе між очима твоїми. І напишеш їх на бічних одвірках дому свого й на брамах твоїх» (Второзаконня 6, 4-9).

Ця молитва наказувала визнавати Бога, як єдиного Творця і Володаря, та йому віддавати все своє життя. Старші з нас може ще собі пригадують, як побожні євреї, наші сусіди по селах, брали ці слова дослівно і в часі молитви прив'язували собі на чоло і на ліву руку невеличку дерев'яну скриньку, в якій були написані на пергаменті ці слова.

Другою щоденною молитвою були повчальні слова з книги Второзаконня (11, 13-28). Вони пригадували кожному, що від його ставлення до Бога залежатиме добре щастя, доля чи недоля одиниць і народу:

«Якщо ви справді слухатимете мої веління, що я вам сьогодні заповідаю: любити Господа, Бога вашого, і служити йому всім вашим серцем і всією вашою душею, то я даватиму дощ ранній і дощ пізній і ти збереш хліба свої, своє вино і свою олію; і дав для твоєї скотини траву на твоїх полях, і матимеш що їсти до наситу. Глядіть, щоб не звело вас ваше серце й щоб ви не збочили й не стали служити іншим богам та бити їм поклони, бо Господь запалав би на вас гнівом і замкнув би небеса та не було б більше дощу й земля не видала б урожаю і ви зникли б притьмом з плодючої землі, що її Господь хоче вам дати. Вкладіть оці мої слова у ваше серце й у вашу душу, прив'яжіть їх, як знак, собі до рук і нехай вони будуть вам мов налобник між очима. Навчи їх, ваших дітей, розмовляючи про них, коли сидітимеш у хаті й будеш у дорозі, лягаючи та й устаючи. Напиши їх у себе в хаті на одвірках і на воротях, щоб ваші дні й дні ваших дітей були на землі, яку Господь клявся дати вашим батькам, такі численні, як дні небесні над землею. Бо як ви додержуватимете всі ці заповіді, що їх я вам заповідаю виконувати, якщо любитимете Господа, Бога вашого, ходитимете всіма його дорогами і триматиметесь його, то Господь прожене перед вами всі ті народи, й ви запануєте над народами, що більші й сильніші від вас. Кожне місце, куди ступить ваша нога, буде вашим; від пустелі до Ливану, від великої ріки Єфрату аж до Західнього моря йтима ваша границя. Ніхто не встоїться перед вами; страх і жах перед вами наśle Господь, Бог ваш, на всю землю, на яку ступите, як він вас запевнив».

«Ось я покладаю сьогодні перед вами благословення й прокляття; благословення, коли будете слухатися заповідей Господа, Бога вашого, що заповідаю вам сьогодні; прокляття, коли не будете слухатися заповідей Господа, Бога вашого, і звернете з дороги, яку заповідаю вам нині, та підете за іншими богами, яких не знаєте».

Коли ж Ісус, навчаючи народ, щоб всю свою надію покласти на Бога, казав: «Не журіться, кажучи: що будемо їсти, що будемо пити, або у що ми зодягнемось? Про це все турбуються погани. Отець ваш небесний знає, що вам усе це потрібне. Шукайте найперше Царства Божого й праведности його, а все це вам додасться» (Мт. 6, 31-33), то в цих словах, в короткій формі він передав увесь зміст цієї другої щоденної молитви.

Вона вказувала людині шлях до внутрішньої свободи та передумову для справжньої переміни нашого світу, щоб став він більш Божим і тим самим більш людським.

Третьою обов'язковою молитвою мала бути вдячність за визволення з єгипетської неволі: (Числа 15, 37-41) «Сказав Господь Мойсесві: „Промов до синів Ізраїля і скажи їм, щоб вони і нащадки їхні поробили собі кутаси на кінцях своєї одежі та щоб чіпляли ці китиці на кінцях [одежі] багряними шнурочками. І будуть вам кутаси ці для того, щоб ви, бачивши їх, згадували про всі заповіді Господні й виконували їх і щоб не блукали за вашим серцем та вашими очима, які поривають вас до блуду. Щоб пам'ятаючи та виконуючи всі мої заповіді, були ви святими у вашого Бога. Я Господь Бог ваш, який вивів вас із єгипетської землі, щоб бути вам Богом. Я — Господь, Бог ваш!“» (15, 37-41).

Як тільки Ісус підріс і міг вже сам одягнутись, Марія пришила йому напевно до святочної одежі ці китиці, пояснюючи йому їхнє значення. Крім цих щоденних молитов, субота, сьомий день тижня, мав бути Господнім днем, відданим, присвяченим всеціло Богові. У п'ятницю увечері голос труби проголошував усім його зближення та кінець всіх щоденних робіт. Це так, як в нас у суботу ввечері дзвони проголошували початок неділі. Кожний добрий господар в міру можливостей старався, щоб до цього часу було заготовлено подвір'я на неділю та приготовано потрібний корм для худоби на цей день. В суботу кожний юдей був зобов'язаний вбратися в святкову одягу. Це мав бути день відпочинку для усього двору: панів, слуг, тварин. Приготування їжі на цей день мало відбутися в п'ятницю. Та щоб цей день відрізнявся якісно від інших, споживаповиннабула мати святочний характер і кожний був зобов'язаний споживати три рази страву: вранці, перед богосоуженням в синагозі, після богослуження й увечері. (Докладніше про це: «Святкування суботи Ізраїлем — приклад для нас, як треба святкувати неділю», о. Іван Лужецький, «Роздуми над Господньою молитвою», ст. 116).

Святкування суботи починалось з появою першої зірки в п'ятницю із споживання першої страви в п'ятницю увечері, коли зайшла субота, мало урочистий характер, щось на зразок нашого Святевчора у Надвечір'я Різдва. Святочно накритий стіл був неначе домашнім престолом, навколо якого збиралися по-святочному одягнені всі члени родини. Кімната в цю, урочтсту хвилину перетворювалася на святиню. Обов'язком матері й господині дому було засвітити свічки, вставити їх у срібний свічник і проказати подячну молитву. Всі присутні при цьому закривали свої очі руками, щоб не бачити приходу «царівни суботи», як казали рабини-вчителі закону, а

також «додаткової душі», яку одержував в цю хвилину кожний, хто починав достойно й гідно святкувати день Господній.

Суботній день абсолютного відпочинку мав служити і служив віками для релігійного та інтелектуального збагачення народу. Радіючи відпочинком по тижневій важкій праці, народ посвячував цей день на славу Божу, використовуючи вільний час на молитву та науку вивчення Закону-Писання.

Повернувшись у суботу з синагоги до хати, члени родини сідали до столу. При тому вони один одному бажали «шаббат шалому» – щасливого, благословенного свята. Суботній обід навіть у найбідніших якісно відрізнявся від обідів звичайних днів. Між стравами було м'ясо чи риба, глечик вина та додаток з солодкого печива. Споживання поодиноких страв було переплетене читанням відповідних місць із Священного Писання та молитвами подяки Господеві за дар суботи для свого народу. Коли ж у суботу ввечері появилися на небі три перші зірки, святковий день кінчався. Тоді це батько, голова родини, проказував молитву прощання і подяки за Божу доброту, за дар суботи, за день відпочинку і свята, за перебування між ними «князівни суботи» та за дар другої «додаткової душі» на цей день.

Змістом богослуження в синагозі було читання Писання, проповідь, коментар-пояснення тексту та спільні молитви. За винятком великих свят у звичайні суботи протягом кожних трьох років було безперервне читання по черзі перших п'яти книг Біблії та пророків. Для св. Родини субота була святим днем, днем Господнім. Марія займала місце між жінками, а Йосиф та Ісус – між чоловіками. Богослуження починалось молитвою хвали. Прикладом такої

молитви хвали міг бути 103-ій Псалом: «Благослови, душе моя, Господа і все нутро моє імення святе його». Після кожного возгласу і вичислення Божих добродійств для свого народу зібрані відповідали: «Бо твоя милість триває по віки». Тоді всі вставали й спільно відмовляли «Шма Ізраель» — щоденне визнання віри. Тексти Писання не читав один чоловік, але 5-6-7 по черзі, де це було можливим. Кожний читач мусів наперед знати, який текст він читатиме, і до цього приготуватись, щоб читання відбувалося плинно. Розповідають, що знаний рабин Бен Акіба, запрошений до читання, відмовився тому, що перед цим не мав змоги запізнатися з текстом і приготуватись до читання. Хлопці, що їм минуло 12 років, могли в суботи бути читачами Писання. Отже, Ісус був напевно одним з читачів кожної суботи, бо інакше важко пояснити його докладне знання напам'ять Священних текстів Писання. Читаний текст був у гебрейській літературній мові, що її простий народ не розумів. Тому до кожного читача треба було ще підшукати перекладача на народню арамейську мову. Цей переклад був дуже часто вже коментарем, поясненням, проповіддю.

По обіді члени спільноти збирались знову в синагозі на студії Закону. Прочитаний текст могли всі обговорювати, коментувати. Те, що євреї мають нині такий великий вплив у світі та найвищий відсоток інтелігенції з-поміж усіх народів світу, — це, мабуть, заслуга сумлінного зберігання віками суботи, цього Господнього дня.

Після закінчення пообіднього богослуження вірні робили коротку прогулянку, відвідуючи при цьому хворих та недужих.

Крім щотижневого святкування суботи відбувалось в означений час святкування великих свят, на

спогад великих Божих благодійств в історії народу з прощами до Єрусалиму, куди свята Родина йшла кожного року.

4. СТАВЛЕННЯ ІСУСА ДО ЙОГО РІДНІ В НАЗАРЕТІ

Сьогодні, коли кожна доросла людина має працю, касу старих і недужих, забезпечену пенсією на старість чи на випадок якогось нещастя, нам важко собі уявити суть взаємного спільного пов'язання та залежності один від одного людей, а передусім членів одного роду чи рідні в часах Христа.

Кожний рід в той час мав свого провідника, відповідального за всіх членів роду. Це мусіла бути певного роду особистість з досвідом, здібностями, моральним авторитетом і впливом на інших, якому ніхто з інших членів роду не дорівнював. Отак до кровного споріднення долучувалася певного рода єдність і спільнота соціального та юридичного характеру його членів. Рішення голови роду мало невідкличний характер. Успіх одного члена був успіхом і здобутком усього роду, а нанесена ганьба спадала автоматично на весь рід, на всіх його членів. Провідник роду мав право й чувся покликаним обсервувати поступування усіх членів, робити нагадування, забороняти ту чи іншу діяльність. Там, в роді, рішалось також, хто з ким може вінчатись, посвоячитись. З призначеної десятини (10%) прибутку, як дару на святиню, можна було, згідно з законом, взяти половину на допомогу для бідних і потребуючих членів роду. Тому кожний рід творив свого роду замкнений клан, сполучений кровними зв'язками та спільними інтересами, замкнений сам в собі та недоступний для інших.

Ісус, як син Йосифа й Марії, належав також до такого одного роду. Кровно він належав до роду Марії, своєї матері, але для людей, що не знають таємниці чудесного зачаття, Його батьком був св. Йосиф. Однак Ісус, хоч у всьому нам подібний, крім гріха, відрізнявся від своїх ровесників. Св. Євангелист Лука твердив, що Ісус, повернувшись з прощі до Єрусалиму в Назарет, «був їм (Йосифові та Марії) слухняний та зростав мудрістю, літами й ласкою в Бога та людей» (Лк. 2, 51-52). Отак напевно він перевищував у всьому та набагато своїх ровесників. Крім цього, він дивився і бачив світ іншими очима, як вони, також інші справи стояли в засягу його зацікавлення. До Ісуса, як до найбільше здібного й досвідченого між своїми однолітками, сходились напевно вечорами його товариші на розмову. Ці розмови не обмежувалися лише до проблем щоденного хліба, але заторкували й інші справи, як римська окупація країни, спроби зельотів здобути політичну незалежність збройною боротьбою з окупантами та їх прихильниками, а також поступовання в належний спосіб у щоденному житті.

Вони обговорювали, як належало ставитись до фарисеїв і книжників, учителів Закону з усіма встановленими ними 613 правилами, якими треба було в житті керуватись, щоб знати, що є дозволене, а що заборонене, аби могли вести праведне життя. Ісус, будучи винятково обдарованим, з обсерваційним хистом, досконалою пам'яттю, здоровим глуздом та знанням Писання, хоч не був учнем жодного законовчителя, брав при цих зустрічах час до часу голос і висловлював свою думку. Певним є, що на ці всі проблеми щоденного, політичного та релігійного життя дивився Ісус інакше, як його сучасники, але з поглядами багатьох він не був згідний. Вся його наука в часі його трирічної публічної діяльності, як її

передали нам євангелисти, вказує на те, що це був оwoч і наслідок постійних глибоких роздумів в часі Його дискретного життя в Назареті до 30-го року Його життя. Для нього зовнішні вияви побожності та всі церемонії не мали жодної вартості, якщо вони не були виявом духовної, внутрішньої настанови людини. Та релігійні й політичні провідники народу цього не бачили чи воліли не бачити. Для них самі зовнішні акти «побожності» були вистачальними. Приношення жертв, пости, молитви мали сенс, якщо вони були виявом внутрішнього навернення, передачі Богові в жертву всього нашого життя. Про це йшла мова в його майстерні не лише між товаришами, але й між ним та його матір'ю, Марією, яка напевно поділяла його переконання. Та з часом чутки про ці «єретичні» розмови та його «негативний вплив» на довкілля дійшли до вух голови синагоги й викликали в його очах «слухне обурення». Як же ж можна так поступати і так говорити, не ставлячись з повагою до «традиції старших»? Найбільше терпіла при цьому Марія від «батьків народу», бо їй, а не Ісусові, робили вони докори, тому що аргументів Ісуса не могли вони заперечити. Вони робили натиск на Марію, щоб вона спам'ятала Ісуса й направила на правильну путь. З цією метою вони звертались напевно й до голови роду, що його членом в їх очах був Ісус. Марія, страждаючи, підсвідомо відчувала, що йому скоріше чи пізніше грозить небезпека — закид богохульства, хоча б за незберігання суботи, яке могло закінчитись трагічно, побиттям камінням. В цьому переконанні утверджували її ще більше чутки, які кружляли, що над Йорданом з'явився Іван Хреститель, Предтеча, син її тітки Єлисавети, який виростав в пустелі в монашій спільноті Ессенів, у Кумрані над Мертвим морем. Він проповідував покаєння, закликав народ до навернення, осуджуючи поступування книжників і фарисеїв,

політичний та релігійний провід народу. Всі себе тихцем питали, чи він не є обіцяним Месією, але він сказав, що ні. «Я хрещу вас водою, — говорив він, але ось іде потужніший за мене, якому я не гідний розв'язати ремінці від взуття. Він хреститиме вас Святим Духом і вогнем. У руці своїй він має віяло, щоб вичистити свій тік і зібрати пшеницю до засіків своїх, а полову спалити вогнем негасимим» (Лк. 3, 16-17).

Мав це бути Ісус, її Син, її улюблена дитина? Яка ж доля чекала його, коли Івана та його проповідь відкинули, не прийняли? Її побоювання здійснились. Одного дня Ісус зібрав усі свої теслярські прилади й сказав, що «його година надходить». Він має сповнити волю того, що послав його, його Небесного Отця. Сказавши це, він попросився з Марією, не кажучи, куди йде та коли поверне, й покинув Назарет. Люди були переконані, що він пішов над Йордан, куди йшло багато, щоб там хреститись від Івана, та він скоро назад повернеться. Але дні минали, а Ісус не вертався.

В міжчасі прийшла вістка, що чотири власник, Ірод Антипа, кинув Івана до в'язниці і, на прохання дочки його полюбовниці Іродіяни, велів стягти йому голову.

Аж ось одного дня знайомі та сусіди принесли чутку, що Ісус зібрав гурт учнів в околиці Генезаретського озера та що ходить з села до села, проповідуючи в синагогах та голосячи: «Збулися часи — і Боже Царство наблизилось. Покайтеся й увіруйте в Євангелію [Добру Новину]» (Мт. 1, 15).

В додатку до цього прийшла чутка, що його проповідь супроводжують дивні знамена-чуда. Він оздоровлює хворих, сліпих, глухих, прокажених і, що з кожним днем чимраз то більше людей горнеться до нього. Його рідня поділилася. Одні були за ним, другі — проти нього. «Чи поверне він до Назарету і як

його там приймуть?» — питала сама себе стривожена Марія, чуючи це все, що люди про нього говорили.

XII

ПУБЛІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІСУСА

1. ВЕСІЛЛЯ В КАНІ ГАЛИЛЕЙСЬКІЙ

З чотирьох Євангелістів лише св. Іван згадує про цю подію на початку своєї євангелії, зразу після покликання перших учнів. Чому він так поступив? Мабуть тому, що з обставин, пов'язаних з цією подією, стануть більше зрозумілими багато речей в дальшій публічній діяльності Ісуса.

Весілля, так як колись у нас, починалося «розплетенням коси»— приготуванням молодої в домі її батьків. Відтак під вечір святочно прибрану молоду переводили до дому її нареченого. Там відбувалась справжня весільна гостина не лише рідні, але усього села. Очевидно, що таке весілля, яке тривало кілька днів, спричиняло великі видатки молодим і їхній рідні. Тому час заручин, підготовки до весілля, тривав принаймні один рік. Кожен, хто приходив на весілля, приносив молодим подарунок. Звичайно це були речі, потрібні до весільної гостини, як вино, печиво чи предмети, потрібні для домашнього вжитку. Нормально кожний гість приносив більше, ніж те, що його участь у весіллі коштувала. Подарунки склалади публічно на очах усіх гостей, так як це було в нас в час «обдарування молодих за столом». Мужчини приносили переважно вино, а жінки різні речі для домашнього вжитку чи жіночої туалети. Починаючи свою розповідь, св. Євангеліст каже: «Третього ж дня весілля справляли в Кані Галилейській, і була там

мати Ісусова. Отож запрошено на те весілля й Ісуса та його учнів» (Ів.2,1-22). Це було напевно весілля когось з дальшої рідні Ісуса та Марії.

Ісуса в Кані знали, бо Кана була всього 10-12 кілометрів від Назарету. Коли прийшов несподівано Ісус з учнями, а з ними, мабуть, ще деяка кількість людей, слуги ствердили, що вина обмаль, нестаче. Вино напевно ще було в пивниці, але що одна чи дві посудини на таку несподівану кількість новопривбулих? Марія, мати Ісуса, правдоподібно, була провідницею старих жінок, які обслуговували всіх, і мала уважати, щоб всі гості були вчасно і так, як належить, обслужені. Отож зрозуміло, що слуги, які приносили вино, сказали їй, що в пивниці, де вино переховувалось, залишилась одна чи дві амфори (кам'яні збанки з 50-70 літрами вина).

Бачучи критичну ситуацію, спричинену в додатку несподіваним приходом Ісуса з учнями, вона використала нагоду, вітаючись з ним, щоб йому дискретно сказати, яка є ситуація. Ісуса не бачила вона найменше 2-3 місяці. Він був той самий, але змінився, зморений сорокаденним перебуванням у пустелі в молитві й пості, в часі спокусів диявола. Це вже не був колишній тесля з Назарету. Погляд очей, уся його постава була інша, випромінювала достойність, викликала респект і дистанцію. Вона відчувала, що він вже більше не є її сином, як це було в Назареті, але сином іншого, Всевишнього, його Небесного Отця.

Подібно й Ісус. В Марії він не бачив більше вже своєї тілесної матері, але «жону», другу Єву з Писання, матір віруючих, «Слугиню Господню», яку Бог вибрав перед віками, щоб вона стала співробітницею при його намірах спасіння. Земські, телісні зв'язки мусіли тут відійти на друге місце. Їхнє попереднє відношення стало іншим. Його усталив Господь вже раніше, понад

30 років тому, коли ангел сказав до неї: «Радуйся, благодатна, Господь з тобою... Ти бо знайшла ласку в Бога. Ось ти зачнеш у лоні й вродиш сина й даси йому ім'я Ісус. Він буде великий і Сином Всевишнього назветься» (Лк. 1, 28-32).

Покликуючи Апостолів, Ісус вибрав і наставив Петра, як речника й провідника своїх учнів, його духовної спільноти, його Церкви духовного, а не тілесного роду. Ним він спеціально опікувався, до цього завдання його приготував. Марія до свого завдання була вибрана й призначена Всевишнім. Отак кровні тілесні зв'язки для Ісуса в міжчасі втрачили всяке зобов'язання супроти його тілесної рідні. Він має нову рідню духовну спільноту, віруючих у його післанництво, готових сповняти в своєму житті волю його Небесного Отця. Не кровне споріднення з тілесними чинами рідні, але віра в його післанництво були тут рішальним чинником. Тому своє перше чудо в ближчій своїй батьківщині, околиці Назарету, він хотів зробити в присутності його тілесної, а не лише духовної рідні і то без слів. Бо не слова, але його діла мали відкрити їм очі, що він є чимось більшим, як син Марії та Йосифа, теслі з Назарету, якого вони щодня протягом тридцяти років бачили й знали.

* * *

Прийшовши на весілля, Ісусові учні не мали слів, щоб розповісти його рідні, ким є Ісус, що з ним вони пережили й бачили. «Ми знайшли того, про кого Мойсей у Законі писав і пророки», – казав Филип, раніш покликаний до Натанаїла (Ів. 1, 45). Це саме твердили вони тепер в присутності рідні Ісуса в Кані. Він той, якого всі очікують віками, якого Бог пообіцяв послати батькам нашим, про якого прихід звіщав та свідчив Іван. Марія можливо цього всього не чула. Вона мала інші клопоти. Її слова до Ісуса були: «Вина

немає»,— це була інформація з попередженням і проханням та надією. Тут конечно треба було знайти якийсь вихід, якусь розв'язку. Ісус же знав людей в Кані, що їм, як тесля, він робив різні речі. Крім цього один з його учнів, Натанаїл, був уродженець Кани, мав тут земельну посілість. В резерві він мав, напевно, вино, яке можна було б принести, як подарунок для молодих, а це розв'язало б проблему браку вина. Така була в той час у Кани ситуація.

* * *

Вітаючись з Ісусом по двох- чи трьохмісячній розлуці, Марія відразу відчула, що тепер її роля, як його тілесної матері, закінчилась. Вона мусить відійти на друге місце. Тому слова Ісуса «Що тобі, жоно, до мене? Моя година ще не прийшла»,— пригадали їй слова преведного Симеона в Єрусалимі. Цими словами Ісус хотів сказати їй, що тепер, згідно з волею його Небесного Отця, вже більше немає тієї спільноти, яка була між ними раніше в Назареті.

«Моя година», якщо ти, за Божою волею, маєш бути зі мною, ще не прийшла. Вона прийде в свій час, так як це провістив Симеон». Отак Марія відчула, що Ісус погодився прийти молодятam з поміччю, але її особисту прислугу, як його земної матері, він відкидав, її не прийняв. Це була відповідь Ісуса та пояснення Івана пізнішим слухачам Євангелії, чому Марія не супроводжувала Ісуса в часі його публічної діяльності, лише своєю молитвою, повною віри, підтримувала його діла.

Вчувши ці слова: «Що тобі, жоно, до мене», Марія відійшла мовчки, але, відходячи, сказала до слуг: «Що лише скаже вам - робіть!» (Ів. 2, 5). Це незнання, яку розв'язку в цій скрутній ситуації Ісус знайде, вона прийняла з покорою в довір'ї до Бога. Отак Ісус віддалився від Марії в часі публічної діяльності лише

назовні, та в душі він був увесь час з нею, як із своєю найближчою співробітницею, яка своїм висловом: «Ось я, Слугиня Господня: нехай зо мною станеться по твоєму слову [по твоїй волі]» стала передумовою його спасительної дії, згідно з волею його Небесного Отця та першим найважливішим, хоч анонімним, членом його духовної спільноти, громади його визнавців, його Церкви.

2. ЧУДО ПЕРЕМІНИ ВОДИ У ВИНО

На подвір'ї молодих в Кані, де відбулося весілля, під муром в тіні, стояло шість кам'яних посудин для води. Там запрошені гості, заки засіли до столу, вмивали собі руки, згідно з приписом Закону. Один слуга черпав воду з посудини й поливав гостей руки. До цих слуг, з усякою правдоподібністю, звернувся Ісус, кажучи: «Наповніть посудини водою!». Ці посудини не були всі однакової величини. Одні вмщали дві, а другі три мірки по 70-120 літрів кожна.

Це було доказом, що молоді були убогі й посудини позичили в сусідів. Наповнення цих посуд аж по вінці забрало досить часу, бо воду треба було принести з джерела чи з криниці. Наповнивши їх бо береги водою, слуги стояли мовчки в очікуванні, що Ісус скаже з цією водою робити. На їх здивування і переляк Ісус сказав: «Тепер зачерпніть і занесіть до весільного старости!». Збентежені й здивовані, не знали вони, що мають робити. Як нести воду замість вина до старости? Як цей жарт він прийме? Чи не буде він ображений? Та погляд і слова Ісуса не допускали жодного спротиву. Зачерпнувши води в збанок від вина, вони понесли. «Як весільний же староста скуштував воду, що зробилась вином, а він не знав, звідки воно,— знали ж слуги, що воду наливали, то

староста закликав тоді молодого й сказав: «Кожна людина подає перше добре вино, а як уп'ються, тоді гірше. А ти ж приховав добре вино аж он по цю пору» (Ів. 2, 9-10).

Ці слова старости були прихованим докором молодому, бо заторкували його амбіцію, що він, мовляв, не розуміється, як має відбуватись весільна гостина. Молодий, чуючи ці слова докору, був здивований й з незадоволенням поглянув на слуг. Та тут всі слуги одночасно почали розповідати, як це сталося, що ні молодий, ні вони тут ні причому. Всі гості кинулись пробувати нове вино, а деякі скуштувавши, вибігли на двір і розповіли про те, що сталося, найближчим сусідам.

Вістка про це рознеслась швидко по селу й на весілля з цікавості прийшла ще нова, третя група гостей. Рідня ж Ісуса з Назарету ставила собі питання, чи таке чудо міг робити Ісус, раніше працюючи в поті чола, як тесля в Назареті, чи тільки тепер, після хрещення в Йордані від Івана?

Марія при цьому побачила й зрозуміла, як Ісус поступив розумно, відкидаючи її готовість йому публічно служити. Слуги та гості звертались напевно до неї із запитаними, щоб дізнатись більше про все. Вона лише сказала, що вона не знала плянів Ісуса. Вона лише йому сказала, що в пивниці вже більше вина немає. Пізніше вона зрозуміла, що її присутність близько Ісуса в часі його публічної діяльності була немислима, бо люди б не дали їй спокою, звертаючись стало з проханнями до неї, щоб за її посередництвом Ісус уділив їм різних земних благ.

Закінчуючи свою розповідь про переміну води в вино, св. Євангелист каже: «Такий початок чудам зробив Ісус у Кані Галилейській та виявив славу свою [силу, спроможність творити чуда]. І увірували в нього учні його» (Ів. 2, 11).

Для учнів це був додатковий знак, що Ісус не є собі звичайною людиною, як кожна нормальна людина, але що він має Богом уділену власть творити чудаділа, які мали стати для людей поштовхом для призадуми й так привести їх до віри в Христа слова, в його божественне посланництво.

Після цього пережиття в Кані Ісус не повернувся до Назарету, але пішов до Капернауму, до «його міста», де мав найбільше прихильників. Це місто лежало на купецькому шляху й мало найбільше населення в цій околиці. З ним пішли туди також мати його, Марія, та учні й брати його і перебували там небагато днів (Ів. 2, 12). Чому він зробив так? Повертатись зразу з Кани до Назарету не було б розумно. Це було б посилило ще більшу боротьбу між його прихильниками та противниками. Треба було залишити людям дещо часу, щоб заспокоїлись і без пристрастей обдумали все те, що сталося в Кані. Це була перша причина, чому Ісус забрав з собою матір до Капернауму. Друга причина була та, що зближалась юдейська Пасха, як каже Євангелист, а Ісус мав намір іти на прощу до Єрусалиму. З Капернауму на свято Пасхи йшла напевно більша група прочан, і так Ісус подався з ними до Єрусалиму.

Чудо переміни води у вино в Кані на очах багатьох людей — це було непряме звернення до членів його роду — рідні, щоб прийняли його заклик до навернення і стали також членами його великої духовної родини, його Церкви, що народжувалася, його спільноти Божих дітей.

Для учнів це було додаткове утвердження в їхній вірі, для деяких членів його тілесної рідні — великий знак запитання. Більшість, однак, з них залишилась в стані очікування, слідкуючи, що буде далі, чим те все закінчиться, щоб не скомпромітуватись і самих себе не осмішити.

Ісус міг зробити це чудо в Кані в інший спосіб. Він міг помножити цю маленьку резерву вина, яка ще була в пивниці, так як помножив пізніше п'ять хлібів і дві риби й наситив ними п'ять тисяч чоловіків, крім жінок та дітей, зібравши відтак ще дванадцять кошів недоїдених шматків (Мт. 14, 13-21). Ні, він вибрав інший спосіб, знак більше видний, який мав стати праобразом іншої дійсності, а саме Євхаристійного Освячення в часі Божественної Літургії, так як це було на Тайній Вечері: «Вночі, коли його видано або точніше, коли він сам себе видав за життя світу, він взяв хліб у святі свої, пречисті й непорочні руки, дякував і благословив, освятив, переломив, дав святим своїм ученикам і апостолам, кажучи: «Прийміть, їжте, це є тіло моє, що за вас ламається на відпущення гріхів».

3. ІСУСА ХОЛОДНО ПРИЙМАЮТЬ НА БАТЬКІВЩИНІ В НАЗАРЕТІ

Перебувши кілька днів в Капернаумі після повороту з весілля в Кані, Ісус з матір'ю Марією та учнями вирушив на свято Пасхи до Єрусалиму. З учнями він залишився на довгий час в Юдеї, а Марія з паломниками повернулась назад до Назарету. В Єрусалимі та по селах Юдеї Ісус звіщав Добру Новину про наближення Божого Царства, закликаючи народ до навернення та каяття.

В цей час припадає його зустріч із законовчителем Никодимом, який тайком вночі, щоб ніхто не бачив, прийшов до Ісуса, щоб ближче, щиро й довірочно з ним порозмовляти та запізнатись з його наукою. У відповідь на його питання Ісус сказав: «Істинно, істинно кажу тобі: колись хтось не народиться з висоти, то не може побачити Божого Царства... Не

дивуйся тому, що сказав я тобі: Вам необхідно народитися з висоти... І як Мойсей підніс змія в пустелі (Числа 21, 8-9), так мусить піднесений бути й Син Людський, щоб кожен, хто вірує в нього, мав життя вічне. Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина свого Єдинородного, щоб кожен, хто вірує в нього, не загинув, а жив життям вічним. Бо не послав Бог Сина свого на світ, щоб засудити, але щоб через нього світ спасти» (Ів. 3, 1-17).

Отак Никодим залишився усе своє життя таємним учеником-прихильником Христа. Свою віру в нього виявив публічно щойно при його похороні. «Прибув також і Никодим, що давніше приходив вночі до Ісуса. І смирну приніс із алоєм помішану. Отож взяли вони тіло Ісусове [він і Йосиф з Ариматеї], обгорнули його в полотно [плащаницю] і поклали до гробу, в якому ще ніхто ніколи не лежав» (Ів. 19, 38-42).

У своїй проповіді Євангелії — Доброї Новини — Ісус не обмежився до Єрусалиму й найближчої околиці. Отак, звіщаючи про близький прихід Божого Царства та ізціляючи всяку недугу й хворобу, він прийшов аж над Йордан, де Іван проповідував і хрестив, бо Івана ще посаджено у в'язницю. Тоді прийшли до Івана його учні та й сказали: «Учителю, той, хто був з тобою по той бік Йордану, про якого ти свідчив, — он він хрестить і усі йдуть до нього». [Ісус же не хрестив сам, а його учні]. Іван відповів і сказав: «Людина нічого приймати не може, як воно їй з неба не дасться. Самі ж ви свідчите мені, що я казав: „Не Христос я, лише посланий поперед нього... Йому треба рости, мені ж — маліти“» (Ів. 3, 22-30).

«Коли ж Господь дізнався, що зачули фарисеї, що Ісус більше збирає учнів і хрестить, аніж Іван, хоч Ісус не хрестив сам, а учні його, він покинув Юдею та знову пішов у Галилію» (Ів. 4, 1-13).

Ісусів побут в Юдеї не був конечний. Там ще діяв Іван. Тому, як каже Євангелист Лука: «Ісус в силі Духа повернувся в Галилею, і чутка про нього рознеслась по всій тій околиці. Він навчав їх по всіх їхніх синагогах, і всі його славили. Отак і прибув він до Назарету, де був вихований і де проживав, як тесля, до тридцятого року свого життя. За звичаєм суботнього дня увійшов він у синагогу й встав, щоб читати. Йому подано книгу пророка Ісаї і, розгорнувши книгу, він натрапив на місце, де було написано: «Господній дух на мені, бо він мене помазав. Послав мене нести Добру Новину бідним, звіщати поневоленим визволення, сліпим прозріння, випустити пригноблених на волю, оповісти рік Господній сприятливий». Згорнувши книгу, він віддав її слугі та сів. Очі ж усіх в синагозі були пильно звернені на нього. І він почав до них говорити: «Сьогодні збулось це писання у вухах ваших» [сьогодні сповнилось писання, яке ви чули]... І чудувались словам ласки, які линули з уст його, й говорили: «Чи ж він не син Йосифа?». А він сказав їм: «Ви, певно скажете мені цю приповідку: «Лікарю, вилікуй себе самого». Про що ми чули, що сталося в Капарнаумі, зроби те й тут, на твоїй батьківщині». [Відтак] він додав: «Істино кажу вам: ніякого пророка не приймають добре у своїй батьківщині. Та я вам кажу по правді: Багато вдів було в Ізраїлі за днів Іллі, як закрилось було небо на три роки й шість місяців, і великий голод лютував по всьому краю. Однак ні з однієї з них не був посланий Ілля, тільки з Серепту, що в краю Сидонському, до вдови жінки. Та й прокажених теж в Ізраїлі було чимало за пророка Єлисея; однак, ніхто з них [з євреїв] не очистився, крім сирійця Наамана».

Почувши це, всі в синагозі наповнилися гнівом і, вставши, вигнали його геть за місто і повели його на

край гори, на якій було збудоване їхнє місто, щоб скинути його додолу [щоб убити його]. Та він, пройшовши серед них, пішов далі» (Лк. 4, 14-30).

Якщо застановимося дещо глибше над змістом і наслідками цієї проповіді, ми краще зрозуміємо багато речей з пізнішої діяльності та науки Ісуса. Ісус, починаючи свою проповідь, прочитує перші два рядки 61-ї глави Книги Пророка Ісаї, який жив приблизно в 765-700 рр. до Н.Х. Це були слова потіхи для євреїв у Вавилонській неволі: Бог обіцяв їм післати Месію, Спасителя, Визволителя. Ось ті слова: «Дух Господа Бога на мені, бо Господь мене помазав [вибрав]. Він послав мене, щоб принести благу вість убогим, лікувати скрушених серцем, проголосити невільникам свободу, ув'язненим відкрити очі, проголосити рік Господнього благовоління, день відплати нашого Бога, потішити всіх засмучених» (Ісаїя 61, 1-2). Це прикмети та діла майбутнього Божого Помазаника — Месії.

Чим же важлива ця четверта глава Євангелії? У ній Євангелист Лука підкреслює тричі особливіше вивінування Духом Божим Ісуса й тим самим свідчить, доказує, що Ісус є Богом посланий Месія:

1. «Ісус же, повен Святого Духа, повернувся з-над Йордану і Дух повів його в пустелю, де сорок день його спокушував диявол».

2. «Ісус в силі Духа повернувся в Галилею... Він навчав по всіх їхніх синагогах»...

3. «Господній Дух на мені, бо він мене помазав¹. Послав мене нести Добру Новину бідним... оповістити рік Господній сприятливий».

¹ Це натяк на злиття Святого Духа в часі хрещення Ісуса. Для первісної Церкви — це була хвилина, в якій Бог своєю

За сподіваннями Ізраїля, Богом посланий Месія мав мати таку повноту Божого Духа: «І вийде паросток із пня Єссея, і вітка виросте з його коріння. Дух Господній спочине на ньому, дух мудрости й розуму, дух ради і кріпости, дух знання і страху Господнього» (Ісаія 11, 1-2). «Ось мій слуга, якого я підтримую, мій вибраний, якого вподобало моє серце. Я поклав на нього дух мій. Він сповістить народам правду» (Ісаія, 42, 1).

Св. Євангелист Лука, підкреслюючи цю повноту Божого Духа в Ісаї, хоче сказати, що він був справді тим Богом обіцяним Месією. Повноту Божого Духа він мав від перших хвилин свого життя, бо вже його зачаттям в дівочому лоні Марії, як предвістив Ангел, відбулося при співдії Святого Духа: «Дух Святий злине на тебе й сила Всевишнього тебе осинить; тому й святе, що народиться, назветься Син Божий» (Лк. 1, 35).

Розповідаючи далі про публічну діяльність Ісуса, Лука весь час пригадує і вказує на цю повноту Божого Духа в Ісусі. Він силою Божого Духа оздоровляє недужих, проганяє демонів. І, власне, ця його дія є доказом приходу Божого Царства, його післанництва. Сам Ісус каже: «Коли ж я Духом Божим виганяю бісів, то прибуло до нас Царство Боже» (Мт. 12, 28; Лк. 11, 20). Та повнота Святого Духа — це основна прикмета

силою встановив Ісуса Месією та засвідчив це назовні. Так розумів цю подію Апостол Петро. «Ви знаєте, що сталося по всій Юдеї, почавши з Галилеї, після хрещення, що проповідував Йоан: про Ісуса з Назарету, якого Бог помазав Святим Духом і силою та який прийшов, добро творячи та зціляючи всіх, що їх диявол поневолив, бо Бог був з ним. І ми свідки того всього, що він вчинив у краю Юдейським та в Єрусалимі» (Дії 10, 37-39).

Месії. Ісус радіє Святим Духом, що Бог відкриває простим серця, ким Ісус справді є. «Того часу Ісус зрадів Святим Духом і промовив: „Я прославляю Тебе, Отче, Господи неба й землі, що Ти втаїв це від мудрих та розумних та відкрив немовляткам“» (Лк. 10, 21). «Бог дасть Святого Духа тим усім, хто проситиме в нього» (Лк. 11, 13). А коли під час переслідувань Ісусових учнів водитимуть до синагог, і до урядів, і до влад — непотрібно їм турбуватись тим, як або що вони мають відповідати чи говорити: «Дух бо Святий вас навчить тієї години, що вам потрібно сказати» (Лк. 12, 12).

У прощальних словах перед своїми страстями Ісус запевняє своїх Апостолів, що він пішле їм Святого Духа. «Утішитель же Святий Дух, якого Отець в ім'я мого зішле, той навчить вас усього і все вам нагадає, що я сказав вам» (Ів. 14, 26)... «І проситиму я Отця, і дасть він вам іншого Утішителя, щоб з вами був повіки. Духа істини, якого світ не може сприйняти, бо не бачить його і не знає. Ви ж його знаєте, бо перебуває він з вами і буде у вас» (Ів. 14, 16-17). Після свого воскресіння Ісус велить Апостолам, щоб залишилися в Єрусалимі, «аж поки не одягнуться силою з висоти», поки не одержать Святого Духа, якого він їм пошле» (Лк. 24, 49) ² Ця повнота Святого Духа — це непрямий доказ Божого посланництва Ісуса, як обіцяного Месії.

² В Євангелії св. Луки Святий Дух — це не особа, а надприродня божественна Божа Сила. Про Святого Духа, як особу поруч Отця і Сина, мовиться в Євангелії від Івана та один раз в Євангелії від Матея: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав» (Мт. 28, 19), але згадане місце, згідно із загальним переконанням, це вже безсумнівний вплив апостольської проповіді.

Другим, але вже прямим доказом для Євнгелиста Луки, що Ісус з Назарету є Месією-Христом, є примінення слів Пророка Ісаї самим Ісусом до своєї особи. «Сьогодні збулося це писання у вухах ваших» (сьогодні сповнилося те, все, що звіщали пророки).

Те, що Ісус слова Пророка спрямував і застосовував до себе, в очах співмешканців Назарету було нечуваним богохульством, зухвальством. Як може він так говорити? Його особа не відповідала образу Месії, котрого вони очікували. Ісуса вони знали від дитинства. Він виростав на їхніх очах, вони бачили його кожного дня. Месія ж, за їхнім переконанням, мав бути сином Давида, винятковою особою. Побачивши їхню розгубленість та упередження, Ісус їх попереджує: «Ви певно скажете мені... Про що ми чули, що ти вчив у Капернаумі, те і зроби тут, на наших очах, на твоїй батьківщині, якщо ти є справді Месією, за кого себе вважаєш...». Але тут, як і пізніше, Ісус відмовляється творити чуда, щоб тим переконувати і доводити, що він є Месія, бо віра, «вимушена» чудами, не є вірою. Для опам'ятання та поучення слухачів Ісус наводить приклади з історії Ізраїля, що їх слухачі добре знали,— про Пророка Іллю та вдовицю з Серепту (1 Царів 17) і Пророка Єлисея та Наамана, начальника військ араміського царя (2 Царів 5, 10-14). Цими прикладами Ісус хотів сказати, що й погани знаходили ласку в Божих очах, бо не раз вони мали більше віри й були більш праведними, як члени Богом вибраного народу Ізраїля.

Якщо так уже сталося в історії Ізраїля, то це може повторитися знову, коли прийде Месія. І тепер чужинці можуть стати учасниками Божого благовоління, бо Богом післаний Месія не мусить бути конечно тільки національним Месією. Він принесе

спасіння усім, хто тільки вірою його прийме і йому відкриється. Що тим хотів Ісус усім сказати, вони добре розуміли і це, власне, викликало в них ще більшу лють. Воно утвердило їх в переконанні, що він не може бути Месією, але що він богохулить, присвоюючи собі гідність Пророка-Месії, не маючи змоги це довести.

Так прийняли Ісуса в рідному містечку Назареті. Все те, що там сталося, було для Євангелиста Луки лише праобразом того, що зустріло Ісуса майже три роки пізніше в Єрусалимі. В тому й була вся трагедія Христа, що його особа не відповідала тому ідеалові Месії, котрого сучасники Ісуса очікували.

В останньому столітті до Христа ці очікування народу дійшли до небувалої напруженості. Мрією кожного єврея було дочекатися тієї благословенної хвилини. Народ ждав на Месію, як альпіністи вичікують схід сонця по темній, холодній ночі. Його бажали, як бажає дощу і прохолоди спрагла земля посушливого та гарячого літа. Молитва: «Нехай встановить Господь за вашого віку своє царство за посередництвом Месії, сина Давида» була однією з форм щоденного благословення між віруючими дітьми Ізраїля.

* * *

В цю пропам'ятну суботу Марія, мати Ісуса, напевно була в синагозі. Вона була свідком цих всіх подій і всього того, що там відбувалось. Про цю подію з такою докладністю розповідає лише Євангелист Лука і про це все він дізнався правдоподібно з уст самої Марії.

Синагога цього дня була переповнена людьми як ніколи, бо це була виняткова нагода по такій довгій відсутності побачити та почути Ісуса, про дію якого так багато люди розповідали. Усі були переконані, що

Ісус за давнім звичаєм в суботу прийде до синагоги й там буде читати та давати пояснення-коментар до прочитаного тексту, як це він робив раніше, живучи в Назареті.

Про нього та його діла між народом ходили неймовірні чутки. Такої ж нагоди не можна було прогавити. Жителі Назарету поділились на дві групи. Одні давали з деяким застереженням слухність Ісусові, який намагався своїми проповідями удухувити Закон, його оживити, щоб не був він самим механічним виконанням приписів. Він же сам сказав: «Не думайте, що я прийшов усунути закон чи пророків. Я прийшов їх не усунути, а доповнити» (Мт. 5, 17). Та ця перша група була менше численна. Друга група, яка стояла під впливом голови синагоги за законовчителів, його поступування осуджувала, бо як же ж він, не маючи відповідних студій Закону, працюючи щоденно в поті чола, міг відважитись, чутись покликаним, давати лекції, осуджувати «передання старших», тих, які усе своє життя посвячували студіям Писання? Отже, всі були переконані, що дискусія на тему проповіді Ісуса буде винятково цікава. Такої події не можна прогаяти, бо щось подібне другий раз не повториться. Отож, всі жителі Назарету наповнили по береги синагогу. Та дискусія після читання і проповіді пішла далше, ніж вони сподівалися. Це не були теоретичні, до нічого не зобов'язуючі, роздуми. Ісус, проповідуючи, приписав собі ролю стародавнього Пророка, ба більше, Богом обіцяного Месії, на прихід якого всі чекали. Всі погоджувались з тим, що Месія прийде, але як і коли він прийде та які наслідки буде мати його прихід — у цьому питанні були розходження.

Одні вважали, що він прийде з пустелі, несподівано, у всій своїй силі й славі. Ніхто не знатиме,

звідки він і хто він. Інші твердили, що свою дію розпочне він од Святині в Єрусалимі та відбудує в повному блиску царство Ізраїля, в якому сам Бог царюватиме за посередництвом свого вибранця. Ще інші казали, що Богом посланий Месія буде надземним єством і прийде, видно, на хмарах небес. Для одних це мав би бути ідеальний стан на цій землі. Для інших — з приходом Месії мала прийти, в наслідок космічної катастрофи, тотальна переміна цього світу. Особа ж Ісуса не відповідала ні одному такому образу, що існував в уяві тодішніх людей. Ба більше, їхні домагання, щоб Ісус якимось надзвичайним знаком-чудом дав доказ свого божественного посланництва, він знехтував. Отак залишився єдиний висновок. Ісус приписує собі гідність, якої він не має, якої йому ніхто не дав. Це є богохульське поступування, а за кожне богохульство, згідно з Законом, богохульника треба карати смертю — побиттям камінням. У цьому всі були згодні. «Отак всі переповнилися гнівом і, вставши, вигнали його геть за місто і повели його на край гори, на якій було збудоване їхнє місто, щоб скинути його до долу [в провалля] і так убити його» (Лк. 4, 14-30).

Тепер можемо собі уявити, в якій ситуації опинилась Марія, матір Ісуса. На неї гляділи, як на співвинну в поступуванні Ісуса. Вона не опам'ятала його, але більше, тайком поділяла його переконання. Марія мала замкнені уста, бо не могла виявити тайни благовіщення і воплощення. Для мешканців Назарету вона була тілесною, земною матір'ю Ісуса, як кожна жінка, хоч відрізнялась від загалу побожністю, вірним зберіганням закону, готовістю прийти з поміччю кожному в потребі. Але добрі діла, як звичайно, забуваються. Її співвина була очевидна. «Твоє серце прошиє меч»,— сказав праведний Симеон — і його

пророцтво сповнялося. Натовп з криком і глумом вів Ісуса на край провалля, щоб вкинути його вниз і відтак побити камінням. Це все підкосило її ноги, і вона не могла зробити кроку, зрушитись з місця. Отак залишилась вона сама одна в синагозі, цілком обезсилена, уявляючи собі це страхіття, побиття камінням, насильної смерті її улюбленої дитини, яка ніколи нічого злого нікому не вчинила. В її серці проти її волі поставали питання, як це все погодити з обітницею ангела, з цією дійсністю її дотеперішнього життя?— народження в стаєнці-печері, втеча до Єгипту, важка щоденна, нічим незамітна праця в поті чола протягом довгих років на шматок хліба? А тепер такий трагічний, ганебний кінець усіх її сподівань і надій? Поклавшись хрестом ниць на долівку синагоги, вона зваливалась гіркими сльозами і молилась Господеві без слів, серцем, сповненим віри та відчаю: «Господи, хай буде воля твоя!». В пам'яті стояла їй перед очима хвилина, коли вона сказала: «Я рабиня Господня, нехай мені буде по твоєму слову, по твоїй волі». Як довго це тривало, вона собі не пригадує, аж доки чиясь рука її не торкнулась. Це була одна з її приятельок, яка бігцем прибула в синагогу, щоб сповістити їй, що Ісуса не укаменували, так як це вони хотіли зробити. Ведений штовханами й криком, над проваллям він обернувся до розгніваного натовпу. Все затихло, завмерло. Глянув без слова поглядом, повним маєстату, найближчим в очі, всі в переляку розступились, давши йому свобідний прохід, і він, пройшовши відкритою дорогою посеред них, пішов далі, покинувши без слова Назарет. Розпалений жадобою крови та видовищ натовп мовчки розходився додів, думаючи важку думу.

4. ЖІНКИ В ЧАСІ ПУБЛІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІСУСА

В Євангеліях є подані імена жінок, які постійно були слухачами проповідей Ісуса, як про це розповідає Євангелист Лука: «Після гостини Ісуса в домі Симона-фарисея, який не дав йому поцілунку ба навіть води, щоб Ісус міг обмити собі ноги, жінка, публічна грішниця, намастила йому ноги дорогоцінним миром. Її вчинком всі були згрішені лише Ісус став в її обороні та простив її гріхи, кажучи: „Віра твоя спасла тебе; іди в мирі“» (Лк. 7, 49-50). Після цього каже Євангелист: «Ісус проходив через міста та села, проповідуючи та звіщаючи Добру Новину про Царство Боже. З ним були дванадцять [Апостолів] і деякі жінки, що були оздоровлені від злих духів і недуг. Марія, звана Магдалина, з якої вийшло сім бісів, Йоанна, жінка Хузи, Іродового урядовця, Сузанна та багато інших, що їм допомагали з своїх маєтків» (Лк. 8, 1-3). Тут слово «багато» треба розуміти, як декілька інших, про яких євангелист не згадує.

Знання та студія Закону обов'язувала лише мужчин. Отож не було випадку, щоб жінки були учнями законовчителів. Ісус під цим оглядом був винятковим. В його очах всі люди є рівні перед Богом, і жінки мали ті самі права, що й мужчины, чоловіки. Він не мав нічого проти цього, коли в гурті його слухачів були й жінки. Євангелії розповідають про оздоровлення жінок та їхню віру. Отак він оздоровив дочку хананеянки та іншу кровотечну жінку. Він також заборонив відпускати з будь-якої причини свою власну жінку, щоб відтак могли взяти собі іншу, бо хто так робить, той чинить перелюб (Мк. 10, 11).

Далі Євангелист каже, що ці жінки підтримували Ісуса та Апостолів своїми пожертвами. Це було конечним, бо Ісус та учні були людьми і мусіли час від часу, хоч як скромно, щось з'їсти та десь спочивати. В літню пору вони, звичайно, спали на землі, під голим небом, загорнувшись в ковдри, бо в протилежність до спеки дня, ночі в Палестині були дуже холодні. Якже ж ця їхня допомога відбувалась? Вони кидали свої пожертви до спільної скриньки, що її за Іваном носив Юда Іскаріот. Та дуже часто було це так, як в часі прощ до Єрусалиму. Мандруючи з оселі до оселі, вони домовлялись наперед, де вони зупиняться на відпочинок. Тому жінки заздалегідь знали й приготувляли для Ісуса та учнів сяку-таку перекуску чи вечерю.

Євангелисти, вичисляючи жінок, нічого не згадують про Марію, Матір Ісуса. Вона ввесь час перебувала в Назареті, живучи з праці власних рук. В гурті жінок, що супроводжували Ісуса, її не було. Це дивно, але зрозуміло. Її присутність не допомагала б, але була б перешкодою, тягарем для Ісуса. З респекту до Матері Ісуса жінки були б зобов'язані дати їй провід в їх щоденних обов'язках, а це робило б враження приватного підприємства. Крім цього, люди були б не залишали її в спокої. Вони увесь час приходили б до неї з проханнями, щоб Ісус за її посередництвом обдарував їх різними земельними благами, розсуджував суперечки при розподілі спадків і т.д., а цього Ісус не хотів, бо це не було його завданням.

Для Ісуса новоувірувавши надприродня спільнота віруючих неопітів була набагато важливіша, ніж всі природні, кровні зв'язки. Ця думка пронизує усю Євангелію. Освячені віками обов'язки супроти рідні мусять відійти на друге місце, коли мова йшла про Царство Боже та про приналежність до духової спільноти новонароджених дітей Божих.

«Вогонь прийшов я кинути на землю і як я прагну, щоб вже розгорівся... Чи думаєте ви, що прийшов я мир дати на землю? Ні, кажу вам, але поділ. Віднині бо п'ятеро в дому одному [ради мене] поділені будуть. Троє проти двох і двоє супроти трьох. Стане батько проти сина, а син проти батька. Мати проти дочки, а дочка проти матері, свекруха напроти невістки, а невістка напроти свекрухи!» (Лк. 12, 49-53).

«Хто любить батька або матір більше, ніж мене, той недостойний мене. І хто більш, як мене, любить сина чи дочку, той мене недостойний» (Мт. 10, 37). «І кожний, хто задля імені мого покине дім, братів, сестер, батька, матір, жінку, дітей, поля, в сто раз більше одержить і життя вічне матиме в спадщину» (Мт. 19, 29).

Вдумуючись у ці рядки, дехто може зробити висновок, що Ісус відкидає всі родинні зв'язки. О ні, вони були взором для більш теплих зв'язків духовної спільноти з ним, а через нього з Отцем його Небесним. Він радіє і благословляє дітей, що їх матері до нього приносили. Він благословив їх, поклавши на них руки, кажучи: «Пустіть діток й не бороніть їм приходити до мене — бо Царство Небесне належить таким» (Мт. 19, 13-15). Та все ж таки духовна спільнота Божих дітей в його очах була важливіша від найінтимнішої тілесної спільноти. Так треба розуміти певну дистанцію Ісуса в часі його публічної діяльності до його матері та рідні. Для Марії ці болючі хвилини самотності мали бути підготовкою на цю годину, на цю мить, коли «меч проше їй душу», як це провів праведний Симеон. Марію вибрав Господь не лише на тілесну Матір Ісуса, Богочоловіка, але також на його співробітницю у виконанні його спасительної дії.

Сенсом спасительної дії Ісуса було звернення волі його Небесного Отця. А воно вимагало від нього, як

від Богочоловіка, безмежного довір'я і самопожертви усього його життя, аж до смерти на хресті. Отож і для Марії цих три роки, далеко від свого Сина, в самотності були тихою співдією в його відкупительній жертві. Її покора, її віра, безмежне довір'я до Бога — це було закономірне, послідовне повторення її слів в часі Благовіщення: «Я слугиня Господня, нехай буде мені по твоєму слову, по твоїй волі».

Так треба розуміти також слова Христа, розп'ятого на хресті, які залишив нам Апостол Іван: «Як побачив Ісус матір та учня, що стояв тут біля хреста, якого любив, то сказав матері: «Жоно, оце син твій!». Потім же сказав до учня: «Ось мати твоя!» І з тієї години той учень взяв її до себе (Ів. 19, 25-27).

Згідно з навчанням Ісуса, ці слова не мали за мету саме забезпечення дальшого матеріального існування Марії. Вони були сказані не в природній, а в надприродній площині. Так як вона була його тілесною матір'ю, так вона повинна бути й духовною Матір'ю його духовної спільноти, громади його учнів, його послідовників, його Церкви.

5. МАРІЯ ТА РІДНЯ ІСУСА В ЧАСІ ЙОГО ПУБЛІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Всі чотири Євангелії: від Матея, Марка, Луки та Івана — це пізніший запис усних проповідей Апостолів, очевидців і слухачів слів та свідків поодиноких діл Ісуса.

Ці проповіді в своїх початках були дуже прості. Це видно в проповіді Апостола Петра в Єрусалимі негайно після зіслання Святого Духа на Апостолів. «Мужіюдейськіта всі ви, мешканці Єрусалиму! Нехай це буде вам відомим, і вислухайте моє слово...Ісуса

Назарянина, якого Бог прославить серед вас силою, чудами й знаками, що їх Бог вчинив між вами через нього, отого Ісуса, згідно з визначеною постановою і передбаченням Божим, ви видали і вбили руками беззаконних, прибивши до хреста. ... Оцього Ісуса Бог воскресив, і ми цьому свідки. Він, отже, вознесений силою Божою правицею, одержав від Отця обіцяного Святого Духа й вилив його [на нас]. Ось воно те, що ви бачите й чуєте» (Дії, 2, 24-34).

Як бачимо, ця проповідь Апостола Петра була дуже проста. Вона обмежувалася до згадки про страждання, смерть і воскресіння та прославу Ісуса. На початках це була основна тема Євангелії, весь її зміст. Але так можна було говорити тільки до мешканців Єрусалиму, котрі чули вже раніше про Ісуса та котрим всі ці події були добре відомі. Іншим людям, поза Єрусалимом, треба було розповісти дещо більше про життя, науку та діла Ісуса, бо з цими подіями вони не були обізнані, ознайомлені.

Коли після оздоровлення кривого, Петро та Іван проповідували в Храмі, «надійшли священики, наставники храму й садукеї. Незадоволені тим, що вони народ навчають та звіщають в Ісусі воскресіння мертвих, [вони] наклали на них руки та кинули їх у в'язницю аж до ранку, бо вже був вечір» (Дії 4, 1-4). Так почалось переслідування християн (Христових визнаців) в Єрусалимі та закінчилося смертю — укаменуванням Стефана. Всі, крім Апостолів, розбіглися по селах Юдеї, Самарії і, ходячи по країні, звіщали Добру Новину. Деякі дійшли аж до Фінікії, Кіпру та Антіохії. Отак постали в розсіянні по містах перші християнські громади. За єврейським звичаєм збирались вони у визначені дні тижня на молитву та слухання розповідей очевидців про Ісуса з Назарету й про всі ті події, які відбулися не так давно в Єрусалимі.

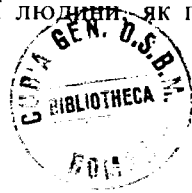
Тим часом роки минали. Громади з кожним роком зростали, побільшувалися, а кількість очевидців маліла. Тому виникла небезпека, що з часом, коли Апостолів і перших послідовників Ісуса, котрі були сторожами чистоти передання, вже не буде, до нього вкрадуться не гідні з дійсністю перекручення чи додатки. Так постала потреба записати розповіді про всі ті події, як довго ще живуть очевидці, щоб зберегти та назавжди запевнити їхню вірність і правдивість, а також дати місцевим громадам цілість Христової Благовісті, яка, мов Тора для євреїв, постійно з ними перебувала б і нормувала б їхнє життя. Так під тиском і на домагання членів християнських громад взялися люди за запис усього того, що чули від тих, хто були очевидцями та слугами Слів-Благовісті Ісуса. Для кращого розуміння ми можемо порівняти Євангелії з альбомом фотографічних світлин. Уявім собі, що після смерти добре знайомої та близької нам людини залишилось чимало невпорядкованих фотосвітлин. Хтось із тих, хто дорожили також тією людиною, просить нас такий альбом впорядкувати, щоб залишилася по померлій особі тривка пам'ять і щоб таким чином сторонні люди могли дещо дізнатися про цю особу та її належно оцінити. Отак поступили автори Євангелій. Вони зібрали в одне і впорядкували ці фотосвітлинки — розповіді очевидців про життя Ісуса. Кожний Євангелист укладав їх за власним пляном, як умів та розумів, додаючи свої коротенькі пояснення, де, коли та за яких обставин ці події відбулися. Тепер зрозуміємо й стане нам ясним, чому в Євангелії немає спеціальних розділів про життя Марії та рідні Ісуса, а також про їхнє ставлення до його публічної діяльності. Та все ж таки їхнє ставлення ми можемо собі уявити. Це є коротенькі згадки по декілька слів, розсіяні в усіх чотирьох Євангеліях при

розповідях про ту чи іншу подію в житті та діяльності Ісуса. Ці маленькі неістотні згадки є вистачаючими, щоб могли відтворити справжній образ, яка була роля Марії та відношення рідні Ісуса до його особи та його діяльності в часі його публічного виступу перед народом Ізраїля.

* * *

Говорячи про рідню Ісуса, в Євангелії є згадки про його братів і сестер. Та з попередніх розділів нам відомо, що Ісус був єдинородним — самотнім сином Марії, зачатий без співдії — мужа діянням Святого Духа, та що Марія, за вченням Церкви, залишилась і є «всепріснодівою-вседівою» усе своє життя і так, крім Ісуса, вона не мала жодних інших дітей. Чому я про це згадую? Тому що дуже часто деякі крайні секти, ворожо наставлені до католицької та православної Церков, використовують ці рядки Євангелії про братів і сестер Ісуса, щоб підкопати їхній авторитет та вірогідність, мовляв, служителі тих Церков не подають усієї правди, фальшують свідомо Євангелію. За їхнім вченням Марія не була вседівою, бо мала більше дітей. Для людей, не обізнаних із звичаями східних народів, цей закид видається слушним. Та воно так не є. Семітські мови не мають окремого вислову слова для визначення дво- чи троюрідних братів і сестер, як це є в інших мовах, які мають окремі слова, як родич, племінник, небіж. В східних мовах, хоча б в арабів, це зумовлено тим, що їхні предки були кочовниками і жили спільно, як один клан-рідня. Це залишилось в них досьогодні, й араб, приїхавши до Франції, дітей дядька, вуйка, тітки — зве братами й сестрами.

Дальшим доказом, що Марія, крім Ісуса, не мала інших дітей, є те, що Ісус, вмираючи на хресті, віддав її під опіку Апостола Івана, чужої людини, як про це

записано в Євангелії: «Під хрестом же Ісуса стояли його мати, сестра його матері, Марія Клеопова та Марія Магдалина. Як побачив Ісус матір та учня, що стояв тут, якого любив, то каже до матері: „Жоно, оце твій син!“. Потім каже до учня: „Оце мати твоя!“. І з тієї години той учень узяв її до себе» (Ів. 19, 25-27). Якщо Марія була б мала інших дітей, то таке поступування за тодішнім загальним прийнятим звичаєм було б недопустиме. Отже, ці наші коротенькі пояснення є потрібні, щоб зрозуміти ці місця в Євангелії, де йде мова про братів та сестер Ісуса. Це не були його кровні брати чи сестри, але його дальша рідня.

* * *

Після відходу з Назарету, що його жителі хотіли Ісуса, як богохульника, каменувати, Ісус розвинув живу діяльність в околиці Генезаретського озера. Євангелисти подають нам багато подій з його успішної діяльності, але й реакцію противників — книжників і фарисеїв. Їм на допомогу прийшла з Єрусалиму група більш вчених і обізнаних з Законом книжників і фарисеїв, які, змішавшись з народом, мали осмішити Ісуса в очах слухачів, ставлячи йому різні підступні питання, щоб доказати його нецтво.

Та на всі їхні закиди Ісус давав задовільні відповіді, повні здорового глузду, покликуючись на Писання. Подразнені в своїй амбіції, бачучи його «грішні діла», як недотримання суботи (оборона учнів, які в суботу рвали колосся, щоб заспокоїти голод, та оздоровлення сухорукого (Мт. 12, 1-15), вони вибрали найбільше нечесну методу, щоб досягнути своєї мети. Коли ж Ісус оздоровив німого сліпця, що був біснுவатий, вони сказали: «Він демонів не виганяє інакше, як тільки Вельзевулом, князем демонів», князем бісівським. Знаючи думки їхні, Ісус сказав: «Кожне царство,

поділене супроти себе, запустіє. І кожне місто чи дім, розділені в собі самому, не встояться. І коли сатана сатану виганяє, то ділиться супроти себе. Як же втримається царство його?» (Лк. 12, 22-26). Для народу ця відповідь Ісуса була зрозуміла й переконлива.

Бачучи свою першу невдачу, вони вдалися до останньої. Роблячи тиск на рідню на клан Ісуса в Назареті, вони переконали їх, що це в їхньому інтересі буде проголосити Ісуса «ненормальним», не при собі, несамовитим (Мк. 3, 21) і так замкнути його в якомусь підвалі, щоб там закінчив своє життя. Нинішнє засилання віруючих у Христа та в'язнів сумління до психушок та ГУЛагів є лише продовженням цієї методи, щоб замкнути людям уста.

* * *

Одного дня навчав Ісус на порозі одного великого дому. Подвір'я було повне по береги слухачів, а ті, що не вмістились, стояли на вулиці, ловлячи кожне його слово. Нараз між народом зчинилося вмішання. Стиснені люди почали розступатись, щоб дати вільний перехід якійсь особі. Отак підійшов до Ісуса один чоловік, післаний ними. Він несвідомий, в своїй щирості та переконанні, що робить добре діло, підійшов та й сказав: «Ось твоя мати, і брати твої, і сестри твої надворі тебе шукають». А Ісус йому відповів і сказав: «Хто моя мати та брати мої?». І поглянувши навкруги на тих, що сиділи круг нього, каже: «Ось моя мати та мої брати. Бо хто Божу волю чинить, той — мені брат, сестра і мати» (Мк. 3. 31-35).

За східнім звичаєм Ісус повинен був перервати свою науку, встати, піти їм назустріч, привітатись з ними, тим більше, що вони не жаліли труду та прийшли до нього з далекого Назарету. Та Ісус, бачучи східність під'юджувачів і поступування рідні,

зумовлене страхом внаслідок тиску «владсть імущих», що вони, мовляв, будуть змушені відповідати за його діла, встав, поглянув на слухачів і запитав: «Хто брати мої і мати моя?» Це ви і всі ті, що слухаєте слово Боже та його чините й зберігаєте його в своєму житті. Моє тілесне, кровне споріднення з моєю матір'ю і моїм родом у цей благословенний час приходу Божого Царства не грає жодної ролі. Це ви, що слухаєте моїх слів і їх зберігаєте, творите мою, нову духову спільноту-родину-Церкву, громаду Божих дітей, які виконують волю Небесного Отця. В порівнянні з нею тілесна спільнота, кровне споріднення не має жодного значення, бо в Божому Царстві діють інші закони. Отак вже «владсть імущі» не мали більше підстави чіплятися до його рідні.

Ця відповідь Ісуса на перший погляд може видаватись ображуючою для його матері, від якої він публічно віддалюється, відрікається, якої цурається. Та для знаючих дійсність ангельського благовіщення та її готовість бути слугинею Господа, діяти по його слову, сповняти в своєму житті геройської віри його волю — це її возвеличення, бо вона є перший член цієї нової духовної спільноти Божого Царювання в світі. Ісус кожного разу, коли хтось із слухачів заторкував чи відкликався до його земної рідні, не зраджуючи нічого з тайни про своє Боже Синівство, користав з нагоди, щоб спростувати це помилкове переконання. Кровний зв'язок, тілесне споріднення є нічим, не грає жодної ролі в новому духовному спорідненні з ним. Не кровне споріднення матиме якесь значення в Божому Царстві, але духовне й то не лише дітей Ізраїля, але й поган, які приймуть його слова.

Одного разу, коли він повчав, одна жінка, піднісши голос з-поміж народу, закликала: «Блаженне, щасливе лоно, що тебе носило, і груди, що тебе кормили, що ти

свав!». А він відказав так: «Справді ж блаженні ті, що слухають Боже слово і його зберігають!» (Лк. 11, 27-28). Таке було наставлення Ісуса в часі його публічної діяльності до його матері та рідні.

Читаючи уважно Євангелію, ми відкриваємо пізніше маленьку зміну в ставленні частини його рідні до Ісуса. Бачучи великий успіх його діяльності в Галилеї, їхні погляди були поділені. Деякі з них були переконані в його виняткове, Богом йому дане, особливе завдання. Його працю в Галилеї вони розглядали, як підготовку до чогось більшого, остаточного, великого, що мало збутись в Єрусалимі.

Одного дня, вибираючись на прощу до Єрусалиму, вони прийшли до Ісуса і сказали: «Піди звідси та йди таки в Юдею: нехай і учні твої побачать діла, що їх ти робиш. Ніхто бо не чинить нічого тайно, коли сам явним бути бажає. Коли ти таке чиниш, то з'яви себе світові» (Ів. 7, 1-4).

Вони, чуючи про чуда помноження хлібів і втихомирення бурі на морі, були переконані, що Ісус є політичним Месією. Одно з таких чуд в Єрусалимі, на очах такої маси народу, буде сигналом до повстання, до збройної боротьби проти римлян, що її успіх, маючи таку Богом дану міць творити чуда, буде запевнений. Тоді всі повірять в нього, що він обіцяний, Богом посланий Месія. Та яке було їхнє розчарування, коли Ісус їм відповів: «Мій час ще не надійшов. Для вас же пора — завжди готова [вони були напевно прихильниками зельотів, які готували повстання]. Вас ненавидіти світ не може, а мене він ненавидить, бо я свідчу про нього, що діла його злі» (Ів. 7, 6-7).

«Коли ж відійшли брати його на свято, тоді й сам він пішов, але не відкрито — ніби потай», — каже Євангелист (Ів. 7, 10).

Він пішов до Єрусалиму як звичайний паломник, а не як проповідник повстанської групи зельотів, які проповідували й підготовляли збройну боротьбу проти римлян. В половині вже свята Ісус у храм увійшов і навчав у притворі храму, так як це робили законовчителі. Отже в Єрусалимі, помимо небезпеки, яка йому грозила, він продовжував далі своє завдання. Думки народу про нього були поділені. Одні казали: «Він добрий», а інші говорили: «Він зводить народ». І дивувалися юдеї й казали: «Як він знає Писання, не вчившись?». Відповів їм Ісус і сказав: «Моя наука — не моя, а того, хто послав мене. Якщо хтось бажає його волю чинити, то й визнає він, чи наука ота від Бога, чи від себе самого я говорю...». І скликнув у храмі Ісус, навчаючи й кажучи: «І мене знаєте, ви, і знаєте, звідки я. Та я не прийшов сам від себе. Правдивий же той, хто послав мене, що його ви не знаєте, я знаю його — бо я від нього і він послав мене». Тож шукали вони [нагоди], щоб схопити його, та ніхто не наклав рук на нього — бо ще не настала година його... (Ів. 7, 14-44).

В Єрусалимі залишився Ісус напевно деякий час, навчаючи та об'являючи, ким він справді є та яке є його післанництво. Про це говорить Євангелист Івану наступних розділах. Ісус прощає гріхи жінці-чужоложниці, яку хотіли побити камінням, згідно з велінням Закону. Він світло для світу та предвічний Син Божий. Фарисеям і книжникам він каже правду, що вони не діти Авраама, бо не чинять його діл. «Не Авраам ваш батько, але диявол. Ви не від Бога, бо хто від Бога, той слухає слова Божі. Ви ж тому й не слухаєте, бо ви не від Бога» (Ів. 8, 47)... «Поправді, поправді кажу вам: хто слово моє берегтиме, той не побачить смерти повік!». «Чи ж ти більший, ніж отець наш Авраам, що помер?, — казали юдеї. — Ким ти робиш самого себе?». Ісус їм відказав: «Я є». І вхопили

каміння, щоб кинути на нього, та Ісус перейшов посеред них і залишив храм» (Ів. 8, 58-59).

* * *

Після чудесного оздоровлення сліпородженого напруження між ним і правлячими колами в Єрусалимі ще більше загострились. Ісус порівнює себе до доброго пастиря, бо: «Добрий пастир життя своє кладе за вівці... Через те Отець любить мене, що я власне життя віддаю, щоб ізнову прийняти його»... Численні з них говорили: «Він демона має, навіжений він і з глузду з'їхав. Навіщо слухаєте його?». Інші казали: «Ці слова не того, хто демона має. Чи навіжений може очі сліпим відкривати?».

«Було тоді свято Відновлення храму в Єрусалимі. Стояла зима. Ісус проходжувався в Храмі у Соломоновому ганку. Обступили його юдеї і кажуть йому: «Докіль же нас отак триматимеш у непевності? Якщо ти Христос — то відкрито скажи нам!». Відповів їм Ісус: «Я вам був сказав — та не віруєте ви. Діла, що чиню ж їх в ім'я Отця мого, — вони свідчать про мене... Я і Отець одно... Коли ж я дію, то мені не вірячи, ділам бодай вірте, щоб пізнали і увірували ви, що Отець у мені, і я в Отці». І знову шукали вони, щоб його схопити, та уник він їхніх рук» (Ів. 10, 11-39).

Уникнувши каменування, Ісус покинув Єрусалим: «І пішов знову на той бік Йордану, на місце, де Іван спершу хрестив, і перебував там. Багато людей приходили до нього і казали: «Хоч не вчинив Іван ані одного чуда, та все, що про нього Іван говорив, — була істина. І увірували там у нього численні» (Ів. 10, 40-42).

Коли Ісус перебував по тім боці Йордану, поза межами впливу центральної влади в Єрусалимі, вислали сестри Марія і Марта післанця з Витанії до Ісуса сказати йому: «Господи, той, що любиш його, слабує». Зачувши те, Ісус мовив: «Недуга ця не на

смерть, а на славу Божу, щоб Син Божий ним прославився». Ісус ще два дні залишився на тому місці, де перебував. Після того сказав до учнів: «Ходімо знову в Юдею». Учні ж йому казали: «Учителю, оце недавно юдеї тебе каменувати хотіли, а ти знову туди ідеш?». Учні були проти цього рішення Ісуса, свідомі небезпеки, яка йому грозила. Лише один з учнів, Тома, на прізвисько Близнюк, сказав до співучнів: «Ходімо й ми з ним, щоб разом померти» (Ів. 11, 1-16).

Як Ісус прийшов з учнями до Витанії, що була всього віддалена на три кілометри від Єрусалиму, померлий Лазар лежав вже чотири дні в гробі. Повелівши відкотити камінь від входу до гробу, Ісус кликнув на весь голос: «Лазарю, вийди сюди!». І вийшов померлий, по руках і ногах обв'язаний пасами та обличчям, хусткою обмотаним. І сказав їм Ісус: «Розв'яжіть його і пустіть, нехай ходить» (Ів. 11, 1-44).

Вістка про воскресіння Лазаря дійшла до первосвящеників і фарисеїв і ті сказали: «Якщо залишимо його так, то всі увірують в нього, і прийдуть римляни та й візьмуть нам і край, і народ!». На цю їхню заввагу відповів їм первосвященик Каяфа: «Ви й не здогадаєтеся, що краще буде для вас, коли один чоловік помре за народ, аніж щоб увесь люд мав би загинути!» (Ів. 11, 49-50). Це був непрямий вирок смерти на Ісуса. Отак чекали вони лише догідної хвилини, щоб його схопити, а вона прийшла зовсім несподівано, коли один з його учнів, Юда Іскаріот, видав їм його за тридцять срібняків.

XIII

РОЗП'ЯТТЯ ТА ВОСКРЕСІННЯ ІСУСА

1. «А МЕЧ ПРОШИЄ ДУШУ ТОБІ» — ПОХІД З ХРЕСТОМ НА ГОЛГОТУ

Сонце піднеслося вже високо і стояло прямо над головою. Його проміння освічували вузькі вулички Єрусалиму, не лишаючи найменшої тіні для прохолоди. В нормальний час ці вулички в часі спеки були порожні й всі очікували схилу сонця, прохолоди, коли бічні доми та мури кидали хоч дещо тіні на розпечене каміння вулиць. Та сьогодні вони були повні народу.

На одному місці доріжки, яка вела на Голготу, стояла притиснувшись до муру, Марія. Її, що прийшла на свято Пасхи, повідомили над ранок, що сталося вночі з Ісусом, як його ув'язнено, схоплено в Оливному саду, що зветься Гетсиманія, допитувано та засуджено на смерть у дворі первосвященика Каяфи. Здалека вона стояла, коли народ його оскаржував перед Пилатом, кричачи: «Розіпни, розіпни його!». Вона бачила лише його голову, увінчану терновим вінцем, збите, облльоване, скривавлене до невпізнання лице, та чула, як Пилат відпустив їм Варавву, а Ісуса видав їм на розп'яття. З усіх вікон, тиснучись, визирали люди, щоб побачити цей похід, як Ісуса вели на розп'яття. Всі мури були повні глядачів. Було чути ворожі голоси, що одобрювали цей засуд: «Йому цього треба, він це заслужив». Де ж були ці люди, які ще не так давно були свідками чуда помноження хлібів

над Генезаретським озером, коли наїлись доситу, а було їх понад п'ять тисяч?. Де ж ті, які ще за кілька днів тому, при його торжественному в'їзді до Єрусалиму, стелили на землю одержу та гілки дерев, кличучи „Осанна [слава] Сину Давидовому! Благословенний, хто йде в Ім'я Господнє!“» (Мт. 21, 9). Та тепер їх не було. Це була влада царства тьми, й сатана святкував свою перемогу.

Чи була це ота «Його година», про яку він так часто натякав, почавши з весілля в Кані Галилейській? Чи сповняється нині те, що він наперед пророкував, про що говорив так часто своїм учням: «Оце йдемо в Єрусалим, і Син Людський буде виданий первосвященникам та книжникам. І засудять його на смерть, і видадуть його поганам; і насміхатимуться з нього, плюватимуть на нього, бичуватимуть його й уб'ють. Та він же по трьох днях воскресне». І дивувались вони й, ідучи за ним, страхалися» (Мк. 10, 32-34).

Як похід переходив поруч, Марія втиснулась в перший ряд натовпу, що йшов зразу за вояками, які вели його на розп'яття. Вона бачила, як йому нестало сили нести важкий хрест, не можучи встоятись на ногах. Під тягарем хреста він падав на землю, та вояки підносили його і побоями змушували нести хрест далі. Та коли він третій раз упав під хрестом, вояки зі страху, щоб він не помер на дорозі, схопили Симона з Кириної, що вертався з поля, й веліли йому нести його хрест. Зразу він протестував, та проти їхнього веління не могло бути жодного опору. Марія бачила, як він робив це неохоче, й вона була готова взяти його на себе й нести його самій.

2. РОЗП'ЯТТЯ ІСУСА

Тому, що вирок смерти на Ісуса потвердив римський намісник Понтій Пилат, його виконання доручено групі вояків під проводом сотника. Смертної

кари через розп'яття не можна було виконувати над римськими громадянами. Вона була зарезервована для негромадян за особливо важкі провини на пострах всім іншим. Прийшовши на місце розп'яття, що звалося «череповище» – Голгота, вояки роздягли Ісуса до нага, зриваючи скривавлену та присохлу до ран одежу. Відтак поклали вони Ісуса на хрест, розтягаючи якнайширше руки та прибиваючи їх цвяхами до поперечної балки хреста. Ноги прибили ж вони відтак до вертикальної балки. Прибивши Ісуса цвяхами до хреста, вояки разом піднесли хрест і вставили його в розколину скелі, кладучи по боках каміння, щоб стояв він прямо й не хилився.

Не лише самі рани від цвяхів, але в наслідок позиції тіла, що висіло на хресті, всі нерви та м'язи розп'ятого корчилися, спричинюючи невиносимі болі. До них долучалася спрага, спекота сонця та рій мух, що обліпили скривавлене тіло та яких відігнати не було змоги.

Марія була недалеко. Вона не бачила, як його прибивали до хресного дерева, бо перед нею стояла група вояків, але чула кожний удар молотка. І так з кожним ударом молотка вона відчувала, як заповіджений Симеоном меч пробивав її серце. Зразу за Марією стояли «провідники народу» — книжники, фарисеї. Вони не задоволилися самим засудом, але прийшли спеціально, щоб своїми насмішками над розп'ятим «підтримувати мораль» глядачів, щоб їхні серця не були зрушені терпінням вмираючого та щоб вони не осудили їхнього несправедливого вчинку. Ці знущання над Ісусом мали бути додатковим оправданням їхнього діла, слушності їхнього поступування, доказом Ісусової вини й провини. Так вона чула голоси, які кликали: «Гей ти, що храми руйнуєш і за три дні відбудовуєш знову — спаси

самого себе! Коли ти Божий Син, то зійди з хреста!». Так само й первосвященики насміхалися з книжниками та старшими, говорячи: «Інших спасав, а себе самого не може спасти! Коли він цар Ізраїля, нехай зійде тепер із хреста і ми увіруємо в нього. Він покладався на Бога, нехай же Бог визволить його нині, якщо він його любить. Сам бо казав: «Я Син Божий». (Мт. 27, 39-43). Ці слова знущань з Ісуса проколювали глибоко її зболіле серце, ранили немилосердно її душу.

З насмішкою вони звали його «Божим Сином». Та насправді він ним і був. Про це могла вона розповісти, засвідчити. Та яку вартість в цю хвилину мали б її слова?

Раптом вчула вона виразний голос Ісуса: «Отче, відпусти їм, бо не знають, що роблять вони» (Лк. 23, 34). Ці слова любови до його Отця й до людей, сповнених ненавистю та злобою, в цю хвилину підкреслювали все його єство, всю його любов. Вони знайшли відгомін в її серці, скріпили її довір'я до Отця та милосердя до цих несвідомих людей помимо їхніх насмішок і злоби. Вона була втаємничена в спасительне завдання Ісуса, а ці були засліплені земськими справами, несвідомі, незрячі. В них, як добра земна мати, бачила вона несвідомих, незрілих дітей, які несвідомо, в своїй засліпленості, роблять кривду один одному, не здаючи собі справи, що вони чинять. Отак вона, крім усього, влучила їх в свою молитву, обняла, огорнула їх своєю любов'ю.

* * *

З Ісусом розп'яли вони ще двох розбійників, одного праворуч, а другого — ліворуч. Один з них, розчарований в своїх надіях та сподіваннях, в своїй гіркоті насолоджувався знущанням над Ісусом, думаючи: «Це його вина. Він міг стати провідником,

політичним Месією, піднести народ до збройної боротьби, визволити Ізраїль. Та замість закликати народ до ненависти, до боротьби, він проповідував любов, як найбільшу силу, яка одинока може перемінити світ. Ось до чого ця любов довела. Так йому й треба!». Тому з ненавистю він закликав: «Хіба ти не Христос (Месія)? Отож спаси себе і нас!» (Лк. 23, 39).

Другий же розбійник, по правиці, це чув, та він був думуючою великодушною людиною, хоча й сам належав до цієї групи зельотів, партизанських недобитків. Він чув про діла Ісуса, про його милосердя та предивну силу творити чуда. Та сьогодні він відкрив, що чоловік, маючи таку можливість творення чудес, спроможний з такою терпеливістю зносити знущання та такі терпіння, мусить бути чимось більшим за звичайну, смертну людину. Тому скартав свого нерозважного друга: «Чи не боїшся ти Бога, коли й сам на те засуджений? Але ми справедливо засуджені, і належну заплату за вчинки свої беремо, цей же жодного зла не вчинив». І, звертаючись до Ісуса, закликав: «Спогадай мене, Господи, коли прийдеш у Царство своє!». І промовив до нього Ісус: «Істинно кажу тобі – сьогодні ти будеш зі мною в раю» (Лк. 23, 39-43).

З очей Марії покотились сльози радості та надії, коли почула ці слова Ісуса: «Істинно кажу тобі — сьогодні ти будеш зі мною в раю»! Його труд і страждання не є даремні. Царство Боже, яке він проповідував, — це не фантазія, не мрія, але справжня дійсність. Запевнення про це вона вчула тепер, в цю критичну хвилину на власні вуха. «Благословен еси, Господи, Боже отців наших», — прошепотіли її спраглі уста.

ХІУ

МАРІЯ МАТИ ВІРУЮЧИХ І МАТИ ВСЬОГО ЛЮДСТВА

1. ВМИРАЮЧИЙ ІСУС ПОРУЧАЄ СВОЮ МАТІР СВ. АПОСТОЛОВІ ІВАНОВІ

Ісус у важких муках, висячи на хресті, відчував, що година його смерті наближається. Його очі були замкнені. Він молився, а перед ним, немов на екрані, проходило все його земне життя. Коли глуми й крики натовпу дещо втихли, він відкрив повіки та поглянув ще раз на тих, які з деякої відстані глумились над ним, і вояків, які, кинувши жереб, розділили між собою його одягу, й щоб час їм скоріше пройшов, вони продовжували спокійно гру. Під самим хрестом, найближче до нього, стояла його мати Марія з іншими жінками, які тихцем плакали, та Іван, один із наймолодших його учнів, якого він любив. Побачивши свою матір, коли їхні очі зустрілись, він спеченими устами промовив, вказуючи очима на Івана: «Жоно, ось це син твій!». А відтак до Івана: «Оце твоя мати!». І з цього часу той учень узяв її до себе (Ів. 19, 25-27). Сказавши це, він знову замкнув очі й ледве ворущачи губами, молився. Ці останні слова вмираючого висловлювали його останню волю, були його тестаментом, який, як каже св. Амврозій,— не дарив грошей, багатства, маєтку, але вічне життя усім, що його приймуть.

Що мав на думці Ісус, поручаючи свою матір Апостолові Іванові? Не йшлося тут про саме матеріяльне забезпечення на старість його матері, але про щось далекойдуче, важливіше. Ми вже бачили, як в його земному житті його тілесна спільнота, тілесне споріднення відійшло на друге місце. На перше місце ввійшла його нова духовна спільнота, тих, що повірили в нього, в Боже слово і які його зберігають та ним живуть. Це, що було турботливістю всього його життя — це було життєвою турботою й в цій останній його хвилині.

Представником цієї нової, духовної спільноти під хрестом був св. Іван. Ісус передав йому під опіку ту, яка була його тілесною матір'ю, і першим, найбільше достойним членом тієї нової спільноти Божих Дітей. Так, як вона опікувалася ним, так тепер мала вона перенести всю свою материнську любов на всіх його учнів, послідовників. Під її материнську опіку він їх передав через св. Івана, передав усіх аж по кінці віків. Отак вислів — «Марія — Мати віруючих» є логічний висновок цих слів Ісуса: «Жено ось син твій», «Сину, це мати твоя». Так, як вона була благодаті повна, його плекала, годувала, доглядала, впроваджувала в земне життя праці та віри в Єдиного Бога, Творця вселенної, служила йому прикладом усього свого життя, так вона повинна бути матір'ю, прикладом, провідницею і для його духовної спільноти, спільноти віруючих, для його громади, його Церкви на цій землі. Вона — неперевершений образ жінки, завдяки якій прийшло спасіння в світ, Син Божий, вочоловічився. Без її свобідної, добровільної співпраці з Божим наміром спасіння не було б Вочоловіченням, не було б Христа та християн, які є його учнями, послідовниками.

Та це ще не все. Марія ж не є лише матір'ю віруючих, але й кожної людини, сотвореної на образ і подобу Богу, яка приходить на цей світ. Це та «жона» з Книги Буття, Богом обіцяна в раю, після гріхопадіння прародичів, що її потомок має розчавити голову змієві. З її посередництва і згодою Слово Боже стало тілом. Божий Син вочоловічився, став людиною, одним з нас, одним з наших братів, щоб нам вказати дорогу життя, щоб нас спасти. В ньому Божественне й людське, як в Богочоловікові, злучилось навіки, нерозривно в одне, як за його життя, так і по його воскресінні та вознесінні. Цей факт існування Божественного в кожній людині, навіть в невіруючого атеїста, дав право говорити Карлові Рагнерові, найбільшому богословові нашого століття, про «анонімних християн», усіх тих, які не охоплені статистикою чи належать до інших релігій, але які в своїй душі плекають те Божественне, принесене в наш світ вочоловіченням Божого Сина. З ним прийшло освячення усього існуючого в світі, яке увесь час удуховлюється і своє завершення знайде в пункті «ОМЕГА», як це вказав Таярд де Шарден. Тому, кінчаючи ці наші дещо абстрактні роздумування, повторімо всі, віруючі й невіруючі, глибокі й повні поезії слова Акафісту: «Радуйся, Мати, Ягнятка й Пастиря; Радуйся, ключу, що двері райські відмикаєш. Радуйся, виховнице Виховника чоловіколюбного. Радуйся, бо ти породила Дателя життя нашого. Радуйся, Мати зорі незаходимої. Радуйся, світанку дня таїнственного. Радуйся, Невісто — діво Чистая!».

ХУ

А МАТИ ЙОГО СТОЯЛА ПІД ХРЕСТОМ

1. СМЕРТЬ ІСУСА — ГОДИНА РОЗПАЧУ — ОПУЩЕННЯ

Висячи на хресті в страшних болях, Ісус був свідомий, що всі ці терпіння становлять частину його завдання — спасіння людського роду, сповнення волі його Небесного Отця. Вони мали показати поколінням усіх часів страхіття гріха й силу Божої любови, Божого милосердя, любови, яка не знає кордонів.

Марія стояла під хрестом, вп'явши очі в його обличчя, яке поволі тратило людський вигляд, прибирало смертельний кольор. Година була дев'ята (15) — третя по обіді. Ще кілька хвилин, і він скінчиться. Та нараз з його спалених уст і засохлого горла вирвались його останні слова, крик розпуки: «Елої, Елої, лама савахтані?» — Боже мій, Боже мій! Чому ти покинув мене? (Лк. 15, 34).

Марія, живучи з Ісусом тридцять років, знала його голос, вона відчувала й відрізняла кожную найменшу нотку чи то радості, чи смутку, докору — розчарування, гніву — потіхи. Та це не був їй знаний голос. Це був голос розпачу, скарги, туги, розпуки. Цей голос, мов меч двосічний, пробив її серце аж до дна наскрізь. У великому болі її серця збудився докір — питання. Чи було це справді конечне, щоб Бог віддав Ісуса, якого він так любив, тепер так

напризволяще? Ісус звав Бога своїм Отцем, а тепер, в цю хвилину, він передав його на втіху і тріумф сповнених ненависти його противників? Відрікся Бог, покинув він того, якого він звав своїм улюбленим Сином? Мусів Ісус кликати цим несвоїм голосом страшні слова розпуки, ганьби, упокорення? В наслідок фізичних терпінь і мук він міг померти спокійною смертю мученика, героя за свої переконання, зберігши при цьому людську гідність своєї особистости. А тут виявилась назовні вся його неміч, його зневіра, його слабкість, якої вона перед тим ніколи не бачила й не чула? Такі сумніви вкрадались в її душу, в її серце, та вона їх перемогла, коли пригадала собі слова Преведного Симеона: «Твоє серце прошиє меч!». Отак її серце сповнилось ще більшою любов'ю до Ісуса, бо в ту хвилину він був найбільше нещасний з усіх його братів, які жили і житимуть на цій землі. До його фізичних болів долучились ще духовні, відчуття, що Бог його відцурався, покинув, не одобрив його діл, ні жертви його життя. Але в цю хвилину пригадалися Марії її слова, які сказала колись до Ангела і які часто, в усіх важких хвилинах життя, собі повторяла: «Я слугиня Господня. Нехай зо мною станеться по твоєму слову, по твоїй волі!». Отак вона зрозуміла, що цей крик розпуки був завершенням відкупительного акту спасіння, його вершком, який далше вже не міг іти. Це був вияв його морального душевного терпіння, розначливий крик любови до того, який покинув його, якого він любив до безтями. Вона зрозуміла, що чим більша любов, тим більше терпіння розлуки. Ці перші слова 22-го псалма мали стати дороговказом на віки й для його послідовників. Це була кромішня година тьми його та її життя.

Для Марії це був новий удар. Чуючи слова Ісуса: «Боже мій, Боже мій! Чому еси покинув мене?» —

вона зацікавилася. Ісус говорив увесь час про Бога, як про свого Небесного Отця, а тут, на хресті вмираючи, замість слова «Авва-Отче», він кличе «Елої, Елої». Не до Бога Отця, але до Бога книжників, законовчителів, Бога справедливого, але далекого, він звертається в цю хвилину. Вона не знала, що, вмираючи Ісус відмовляв 22-й псалм свого предка Давида, в якому пророчим словом він описав страждання праведного Месії: «Боже мій, Боже мій, чому мене ти покинув? Стоїш далеко від спасіння мого, від слів мого зойку... А я черв'як, не людина, посміховище людей, презирство народу. Всі, хто на мене дивляться, глузують з мене, кривлять губи, кивають головою: «Покладався на Господа він - нехай його спасе, коли він його любить!».

«...Я став, немов вода розлита, всі кості мої повиходили з суглобів. Неначе віск, зробилось серце моє, розтануло в мене в нутрі. Мов черепок, висохла моя сила, язик мій прилип до горлянки... Пробили мені руки й ноги. Всі мої кості я міг би полічити. Дивляться на мене і з радістю позирають. Одежу мою ділять між собою, і на хитон мій жеребок кидають. Та ти, о Господи, не віддаляйся; о, моя сило, притьмом прийди мені на допомогу...».

Ісус, відмовляючи цей 22-ий псалом, в ньому, немов у дзеркалі, бачив і відкривав себе самого на хресті. Та автор цього Месіянського псалма не потрапив у зневіру, помимо всього, не заломився, а залишився Богові вірним аж до останку. Він знає, що Господь помимо всіх допустів не покине праведного. Перед ним упадуть ниць усі ті, що сходять в могилу. І душа моя для нього житиме. І моє потомство буде йому служити і розповість про Господа прийдешньому родові. Прийдуть, оповістять про його добрість народів, що має народитися: «Таке вчинив Господь!».

Проказуючи з увагою цей псалом, в душі вмираючого Ісуса відбувалася переміна.

Ці слова 22-го псалму сповнили наново його серце новою вірою і силою. «Бог вірний, хоч незбагнений. Тому не моя, а твоя хай буде воля»,— молився він усе своє життя, а головню перед своїм схопленням і страстями в Гетсиманському саду. Отак з найглибших нетрів своєї душі Ісус, вмираючи, закликав сильним голосом: «Отче, у твої руки віддаю духа мого!». І, сказавши це, він віддав духа» (Лк. 23, 46).

2. СПІВСОТРАЖДАННЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Дня 15 вересня латинська Церква обходить свято Состраждання Пресвятої Богородиці. Мистці середньовіччя представляли її образ з відкритим серцем, прошитим одним або сімома мечами, як символ її болю і співстраждання з її Сином, Ісусом. Що мав пригадати цей образ людям і нам? Нічого іншого, як слова Христа: «Хто хоче бути моїм учнем, нехай візьме свій хрест та йде за мною». Хто хоче бути учнем і послідовником Ісуса, той буде змушений бути й послідовником в його стражданнях. Отак Марія, його Мати, мусіла йти тим шляхом усе своє життя. Хоча походила вона з роду царя Давида, то переживала скорботу й нужду в порівнянні до давньої слави, багатства та розкошів її предків. По скорій смерті її стареньких батьків, хоч виростала в святині, довелось їй переносити горе та поневіряння сирітської недолі. Відтак після Благовіщення, в якому скрутному положенні опинилася вона в своєму відношенні до Йосифа. Вона мовчала й терпіла, здаючись на Божу волю, аж доки ангел у сні не відкрив йому таємниці її

вибрання, її зачаття. В день народин не знайшлося для них місця в гостиниці. Отже не в царській палаті, не в теплій затишній хаті, але в печері, в стаєнці породила вона свого сина. Не до теплої, чисто вистеленої колиски поклала вона його, але до ясел на струхлу солому, що її рештки назбирав Йосиф в печері. Праведний Симеон пророкував їй велике терпіння і муки. Вони здійснились. До своїх прийшов і свої його не прийняли. Поспішна втеча до Єгипту. Побут на чужині без засобів. Відтак 30 років звичайного життя, як жінки теслі в Назареті. А коли Ісус почав свою публічну діяльність, скільки журби та страху за його долю пережила вона через вороже ставлення впливових кіл до нього та до неї. Вона відчувала, що їй йому грозить доля Івана Предтечі.

Найстрашніше ж випробування для Марії — це на горі Голготі, коли вона стояла під хрестом, на якому конала її улюблена дитина, плід її пречистого лона. Та й з воскресінням і вознесенням її терпіння та страждання не закінчились. Скоро прийшли перші переслідування – гоніння його прихильників, його учнів, послідовників. Ув'язнення Петра та Івана, каменування Степана, вбивство Якова, першого Єпископа Єрусалимської громади. Вона пізнала всі труднощі людського життя, долю сироти, важкої щоденної праці, несправедливого переслідування, злобного оклеветання твердосердими людьми правди ради. Отак усе своє життя несла вона свій хрест, але своєму призначенню залишилась вона вірною. Це перше, що пригадує нам цей образ.

Друге, що хоче цей образ нам сказати, — це те, що в нашому терпінні ми не самі. Ісус терпів і страждав, страждала й терпіла його Пречиста Мати. Інші терпіли і страждали перед нами й страждатимуть після нас. В нашому світі існує, хоч може не

усвідомлена, спільнота терплячих, спільнота співтерплячих, не лише самих людей, але й Бога. Хоч нам здається, що ми залишені, самотні, Бог співчуває і співстраждає з нами. Його серце повне болю, як серце Матері в обличчі терпіння її дитяти. Цей образ страждаючої Матері Божої підказує нам, щоб і ми були співчутливими, терплячими, щоб не були ми самі в собі замкненими егоїстами, ні в стражданні, ні в радості. Не можна бути байдужими до терпіння поруч нас. Думай про інших, які терплять і страждають, а передусім тоді, коли ти сам терпиш та страждаєш. Старайся рани терплячих гоїти своїм поступуванням, терпеливо відноситися до них, хоча б у постійному терпеливому слуханні стало повторюваних їхніх розповідей про їхнє страждання. Будь і старайся бути благословенням для страждущого світу, для твого довкілля. Можливо, що це не зменшить твого болю, але, може, дасть тобі відчутти радість і благословення терпіння, яке воно може принести для других і для тебе. Це вчить нас життя та пояснює образ Марії з пробитим мечем серцем, як це провіщав праведний Симеон. Ті з вас, що були в Римі в Базилиці св. Петра, напевно мали нагоду бачити «Пієту» — скульптуру Мікель Анджело, висічену в мармурі, яка втілює неперевершений образ страждучої Матері Божої з її сином, знятим з хреста, на її колінах, пригорнутим до її пречистого лона. Це твір неперевершеної краси й глибини. «Скажіть, люди, чи є біль, який дорівнював би моєму болеві?» — вложив в уста Марії один поет. Отак Марія в своєму терпінні-стражданні стала наочним доказом благословення для терплячого світу та променем надії, принесеної нам її Сином, нашим Господом, Ісусом Христом. О, яким невдячним було б наше життя, яким бідним був би наш світ без цієї великої надії!

ХУІ

ОСТАННІ ХВИЛИНИ, СМЕРТЬ І ПОХОРОН ІСУСА

«А було вже близько шостої години і темрява стала по всій землі аж до години дев'ятої (третьої по обіді). І сонце затьмилось, і в храмі завіса роздерлась надвоє. І скрикнувши голосом сильним, промовив Ісус: „Отче, у твої руки віддаю духа мого!“ І це прорікши, він віддав духа» (Лк. 23, 44-46).

В цей самий час його мук природа ридала з Богом і Марією. Темні хмари покрили місто, громовиці та блискавки били безперервно. Сонце померкло, земля задрижала, скелі кололись. Перестрашений натовп в поспіху покидав Голготу — череповище, місце страти. Сотник, бачучи ці надзвичайні знаки, промовив: «Справді, цей чоловік був праведний».

Книжники та фарисеї вирішили, що чим скоріше тіла розп'ятих будуть зняті з хрестів і похоронені, тим буде краще. Тому вислали вони делегацію до Пилата з проханням, щоб вояки переламали голінки розп'ятим і тим самим прискіпили їхню смерть, щоб тіла на хресті не zostалися в суботу, бо був Великдень тієї суботи. Пилат дав дозвіл. Тож прийшли вояки і переламали першому голінки і другому, що був із ним розп'ятий. Та коли підступили до Ісуса й побачили, що він уже мертвий, то голінок не перебивали йому, лиш один з вояків проколов йому списом бік,— зараз витекла звідти кров і вода. І очевидець той, що бачив, свідчить про це, і правдиве свідчення його. І він знає,

що говорить правду, щоб і ви теж увірували. Бо це сталося тому, щоб збулося Писання: «Йому кості ламати не будуть!». А друге Писання каже: «Споглядатимуть на того, кого прокололи» (Ів. 19, 32-37). Побачивши відчинену грудь і розкрите серце, Марія зрозуміла, що це не був звичайний випадок. Це був образ, символ, зовнішній знак, вияв його любови усього його життя, життя відкритого серця та рук для всіх, так як він взивав: «Прийдіть до мене, всі зморені та обтяжені — і я вас заспокою! Візьміть на себе ярмо моє і навчіться від мене, бо я тихий і серцем покірливий,— тож знайдете полегшу душам вашим. Ярмо бо моє любе й тягар мій легкий» (Мт. 11, 28-30).

Слідом за делегацією фарисеїв пішов до Пилата Йосиф з Ариматеї, що був таємним учнем Ісуса, бо боявся юдеїв, і просив дозволу поховати тіло Ісуса. Не в спільному гробі разом з розбійниками, де він став би кормом диких звірів і птиць, але окремо в достойному гробі. Довідавшись від сотника, що Ісус вже помер, Пилат видав тіло Йосифові. Нікодим, який приходив тайком вночі до Ісуса на розмову, кинувся із слугами до торговців, щоб купити смирну, змішану з алоєм, потрібну для похорону. З поспіхом всі йшли на Голготу, щоб до заходу сонця, поки настане субота, закінчити похоронний обряд. Вояки в міжчасі ж звільнили розп'ятим руки й ноги, прибиті до хрестів. Розбійників поволокли вони до найближчого провалля, куди скидали трупи розп'ятих, які нікого не мали, хто хотів би зайнятись їхнім похороном.

* * *

Хоч як Іван підтримував Марію, вона не могла вдержатись на ногах. Сівши на камінь недалеко хреста, взяла в руки голову, поклавши її на коліна. Та коли побачила слуг, які простерли на кам'яній плиті полотно-плащаницю, поливаючи її запашними

олійками, щоб покласти на неї тіло Ісуса, вона закликала: «Дайте його на хвилину мені». Вони так і поступили, поклали його їй на лоно, на коліна, як малу дитину. Правою рукою вона піддержувала його плече та голову і так з ним вона воліла б залишитись назавжди. В міжчасі плащаниця, поллята пахучою олією, була готова його прийняти. Прийшли слуги, взяли його обережно з Маріїного лона й поклали на плащаницю. Обгорнене нею тіло обв'язали вони трьома полотняними поясами, на які була покладена плащаниця, а сударієм прикрили лице, як це звичай велів, і з трепетом понесли його в недалекий сад, щоб там зложити його тіло в нововисіченому гробі, в якому ніхто ще не лежав.

Марія вірила, що Ісус воскресне, так як він це провіщав. Та тримаючи його на колінах при своїм лоні, мов малу сплячу дитину, вона була свідомою, що він не буде більше таким, як був за свого земного життя. Цілуючи його останній раз в чоло, тим поцілунком вона передала йому всю свою любов, усе своє серце. Та слуги приспішували, бо до заходу сонця похорон повинен був бути закінчений.

Тінь хреста видовжилася і впала на них. Нікодим пригадав собі слова Ісуса в часі його розмови з ним цієї пропам'ятної ночі: «Так, як Мойсей змія підняв в пустелі,— так треба Синові Людському бути піднесеним, щоб кожен, хто вірує в нього, жив життям вічним. Так бо Бог полюбив світ, що дав Сина свого Однородженого, щоб кожен, хто вірує в нього, не загинув, але мав життя вічне. Бо Бог не послав свого Сина на світ, щоб він світ засудив, але щоб через нього світ спасся» (Ів. 3, 14-17). І справді, ці пророчі слова Ісуса, сказані до нього в цю незабутню ніч, сьогодні здійснилися. Чуючи їх, тоді, він їх не розумів і не думав про те, що він сам стане їх активним співучасником, преємником.

Знеможена пережиттями дня, Марія не могла втриматися на ногах. Вона дрижала всім тілом, хоч одежа, промокла потом, прилипла до тіла, Іван взяв її за руку й настоював, щоб іти до хати. «До якої хати?» — прошепотіла вона. «До моєї», — відповів Іван. З великим трудом, увесь час підтримуючи її, дійшли вони туди.

Увійшли в кімнату, Іван приніс теплої води та свіжу одежу, щоб вона обмилась та перебралась. Коли вона це робила, він приготував гарячий напій з лічних зел. Поклавши її до ліжка, Іван присунув невеличкий столик з гарячим напоєм і настоював, щоб вона його таки зразу на його очах випила, бо він перерве гарячку й принесе відживлюючий сон. Марія, п'ючи, насолоджувалася кип'ячим напоєм, що відсвіжував спечені уста та пересохле горло. Повіки поволі почали тяжчати, й вона, не зчувшись, схилила голову на подушку й заснула. Іван згасив каганець і на пальцях, щоб її не розбудити, вийшов до другої кімнати, легенько примкнувши двері.

* * *

Коли Марія пробудилась, в кімнаті було ясно. З другої кімнати долітав жіночий та чоловічі голоси. Розмова була жива. Жінка переконувала мужчин, але ті не хотіли вірити, кажучи: «Пусте верзіння». На її настирливість вона почула голос Івана: «Ходімо й побачимо». Марія ворухнулась, пробуючи встати. Ліжко заскрипіло, й в дверях показалась голова Івана. «Це вже субота, а я проспала», — сказала вона. «Ні, Маріє, це вже неділя. Просимо не виходити з кімнати, поки ми не повернемо, бо жінки твердять, що гріб порожній». Що воно так, вона була певна, сплячи, вона бачила у сні чи наяву воскреслого Ісуса живого, усміхненого, з ранами від цвяхів на руках. Зразу вона думала, що це чудовий сон, та тепер вона була певна, що це справжня дійсність.

ХУІІ

ВОСКРЕСІННЯ ТА ПОЯВА ВОСКРЕСЛОГО ІСУСА

1. ІСУС З'ЯВЛЯЄТЬСЯ МАРІЇ-МАГДАЛИНІ

За розповіддю Євангелиста Івана, як тільки закінчилась субота, Марія-Магдалина вибралась раненько до гробу Ісуса. В перші дні після похорону найближчі члени родини, відмовивши вранці молитви, йшли до гробу померлого, щоб там молитися і плакати. Це була, ймовірно, єдина причина, чому Марія так рано вибралась до гробу.

Євангелист Іван говорить лише про неї. Другі Євангелисти вчисляють інших жінок-мироносиць, які йшли гуртом до гробу з журбою, хто їм камінь відвалить. Деякі дослідники, одначе, вважають, що Марія пішла перша наперед, щоб за той час, коли інші дійдуть, знайти якогось сильного мужчину, який мав би досить сили, щоб могли відвалити камінь від входу до гробівця. Та, прийшовши туди, вона завважила, що камінь від гробу відвалений. Побачивши відвалений камінь, вона була переконана, що це вчинок ворогів Ісуса, котрі прагнули помститись ще й на мертвому тілі вчителя. Це вони забрали його тіло з гробу, щоб воно стало кормом диким звірям. Довго не думаючи, побігла вона до Симона Петра та до другого учня, що його Ісус любив, та й каже до них: «Забрали Господа з гробниці й не знаємо, де положили його!». Вчувши це, «пішов Петро з отим іншим учнем, і приходять до

гробниці. Бігли вони обидва разом, та той інший учень біг швидше за Петра, тим і прибув до гробниці першим. Нахилився, бачить — лежить полотнище (плащаниця). Однак не ввійшов. Приходить тоді слідом за ним Симон Петро і, ввійшовши до гробниці, оглядає полотнище, що лежало, та й хустку, яка в нього (Ісуса) на голові була. Вона лежить не з плащаницею, а осторонь, згорнена, в іншому місці. Тоді ж увійшов і той інший учень, який першим був прибув до гробниці, — і побачив, і увірував» (Ів.20,1-8).

Іван, увійшовши до гробниці, побачив на плиті, на яку було покладено тіло Ісуса, полотнище, яке лежало на тому самому місці, запавшись, не розбурхане, ненарушене. Він зрозумів, що це не людські руки забрали тіло Ісуса. Воно пройшло крізь полотно, немов випарувало. Сударіон — турбан, що був в Ісуса на голові, лежав окремо, на своєму місці, там, де спочивала голова Ісуса. Ствердивши це, вони в поспіху покинули гробницю зі страху, щоб хтось їх там не побачив, і повернули до міста не знаючи, що про це все думати.

Незабаром по їхньому відході прийшли до гробниці жінки-мироносиці. «І зиркнувши, побачили, що камінь відвалений, — був же він дуже великий. І, ввійшовши до гробу, побачили там юнака, що праворуч сидів, і був одягнений в білу одягу, — й жахнулись вони. А він до них промовив: «Не жахайтесь! Ви шукаєте Ісуса Назарянина розп'ятого. Він воскрес, його нема тут. Ось місце, де його були поклали. Але йдіть, скажіть його учням та Петрові, що випередить вас у Галилеї. Там його побачите, як він сказав вам». І вони, вийшовши в поспіху від гробу, бо жах і трепет огорнув їх, і нікому нічого не сказали, бо боялися» (Мк. 16, 1-8).

Коли перестрашені жінки відійшли від гробу, туди повернулась в розпачі, плачучи, Марія Магдалина. Ні Апостолів, ні мироносиць там вона вже не застала. Отак, онімівши з болю, стояла вона назовні при гробі й плакала. І так, плачучи, нахилилась вона до гробу. «І бачить вона двох ангелів, що в білім сиділи. Один у головах, а другий у ногах, де лежало Ісусова тіло. І говорять до неї вони: «Чого плачеш ти, жінко?». А вона відказує їм: «Узяли мого Господа, і я не знаю, де його поклали». І сказавши це, обернулась назад і бачить Ісуса, що стояв, та вона не пізнала, що то Ісус. Промовляє до неї Ісус: «Чого плачеш ти, жінко? Кого ти шукаєш?». Вона ж, думаючи, що то садівник, говорить до нього: «Пане, коли ти забрав його, то скажи мені, де ти поклав його, і я його візьму». Мовить до неї Ісус: «Маріє!». А та обернулась та до нього по-єврейському: «Раввуні!»,— що в перекладі означає «Учителю мій!». Ісус їй каже: «Не торкайся до мене, бо я ще не зійшов до Отця. Але йди до братів моїх та їм розповіж: я йду до Отця мого й Отця вашого, до Бога мого й Бога вашого». І пішла Марія, щоб звістити учням: «Бачила я Господа»,— та й що він їй повідав» (Ів. 20, 11-18).

Ісус висилає Марію Магдалину до «братів», щоб їх про все повідомила. Тут перший раз Ісус називає Апостолів братами. Про матір Ісус нічого не згадує, щоб вона її повідомила. Причина цього поступування Ісуса лежить в тому, що вона була першою з його духовної рідні, якій воскреслий з'явився. Інакше цієї мовчанки не можна пояснити. Перед появою Марії Магдалини воскреслий Ісус з'явився своїй матері в кімнаті, де вона перебувала. Цей самий висновок можна зробити з розповіді Євангелиста Матея та Марка. Ангели велять жінкам, щоб вони повідомили Петра та учнів про воскресіння Ісуса. Про Марію, матір Ісуса, нічого не згадують. Коли прийшов Іван,

який опікувався Марією, та розповів їй про появу Ісуса Марії Магдалині та про завдання повідомити його братів, Марія зрозуміла своє нове завдання. Передаючи їй під хрестом Івана за сина, він передав під її опіку всіх Апостолів, яких зве братами, всіх віруючих в нього. Про його появу їй особисто в своїй скромності «служині Господньої» вона вважала, що немає потреби розповідати. Отже, в Писанні ми не знаходимо жодної згадки про появу воскреслого Ісуса Марії, Матері його.

Ісус зве Апостолів братами, членів його духовної рідні, його Церкви, його містичного тіла, як каже Апостол Павло, що його членами з йому питомим завданням, є кожен з нас. Ба більше! Це братерство Ісуса не обмежеться лише до самих віруючих. Воно охоплює всіх членів людської родини. Христос Ісус в очоловіченні, прийнявши людське тіло від Пречистої Диви Марії, споріднився, злучився навіки з усім людським родом. Отак послідовно Марія, Матір Ісуса, є духовною Матір'ю кожної людини, яка приходить у цей наш світ. І це наголошував так часто Папа Іван-Павло II.

2. ПОЯВА ВОСКРЕСЛОГО ІСУСА АПОСТОЛАМ

Вістка жінок-мироносиць, що гроб порожній, була для Марії підтвердженням, що Ісус воскрес, і це видіння, що його вона мала,— це не був сон, але дійсність. Її опанувала нова слабкість, і вона знову заснула. Як довго вона спала, вона не могла сказати. Віконниці були замкнені, й в кімнаті було темно, прохолодно. Вона була сама. Іван, в наслідок прохання жінок, побіг з Петром до гробниці. До Іванової кімнати вони не вернулись, але пішли до вечірника, там, де вони у четвер увечері споживали

тайну вечерю (Марія, мати Марка, віддала їм цю велику кімнату для їхнього вжитку). Марія, мати Ісуса, лежачи в ліжку, все собі пригадувала, передумувала. Раптом у кімнаті стало ясно, з'явилось дивне світло. Вона зірвалась з ліжка, не знаючи, що діється, і побачила Ісуса в надземному блиску. «Мамо!»— вчула вона його солодкий голос. «Сину!»— з окликом радості й болю кинулась вона до нього, падаючи на коліна. Ісус підніс її та прихилив до своїх грудей. Їхні голови зіткнулися. Він мовчав і вона мовчала, бо де радість велика, там німіють уста.

Цієї щасливої хвилини людською мовою не можна описати. Їй стало все ясним, все зрозумілим. Це була небесна радість, яку Марія зберігала в своєму серці, так що й в Писанні немає про неї найменшої згадки.

Коли хвилини надземного захоплення минули, вона, мов наново пробуджена, поглянула на свого Сина. Як він змінився! Який світлий, надземний маєстатичний образ його обличчя, що так збещене, збите, опухле було три дні тому, коли він ніс свій важкий хрест... Та настав час розлуки. Ісус, прощаючись, вказав на її нове завдання, бути духовною матір'ю його громади, його братів. Перед тим, за свого земного життя, він звав їх учнями, приятелями, послідовниками, а тепер — братами. Передаючи, доручаючи їй за сина Апостола Івана, він передав їй під її материнську опіку всіх своїх визнавців, всіх усіх послідовників, всю свою духовну громаду, свою рідню, свою Церкву аж до кінця віків. Передав їй своїх дітей Божих, що їх породив він до нового надприроднього життя своєю смертю. «Віддай їм усю твою любов, твоє серце. Будь їхньою духовною Матір'ю, так як ти була тілесною і духовною матір'ю для мене».

* * *

Пізно увечері прибіг Іван і розповів їй про двох учнів з Еммауса, яким з'явився Ісус в дорозі, і як вони пізнали його при ломанні хліба при вечері. Більше того, він розповів їй про те, як Ісус прийшов до них при замкнених дверях і вікнах до вечірника, де вони, сумуючи, перебували. А було це так: коли учні з Еммаусу в поспіху повернули до Єрусалиму, щоб сповістити їм все те, що вони пережили, як вони в подорожньому пізнали Ісуса. Коли вони ще говорили: «Сам Ісус став посеред них і промовив до них: «Мир вам». Вони ж, налякані та повні страху, думали, що духа бачать. Та він сказав їм: «Чого стривожились? Чого ті сумніви постають в серцях ваших? Гляньте на мої руки та мої ноги: це ж я сам. Доторкніться до мене та збагніть, що дух тіла та костей не має, а я, як бачите, їх маю». Сказавши це, він показав їм руки й ноги. Та як вони не йняли йому ще віри й чудувались, він сказав: «Чи маєте ви тут що їсти?» Вони подали йому кусень печеної риби. Він узяв його й спожив перед ними» (Лк. 24, 36-43).

Марія вислухала цю розповідь спокійно. Вона не сумнівалась, що це правда. Для неї було ясным, що Ісус воскрес так, як провіщав, вона була певна увесь час, що він воскресне. Та цієї певности не мали його учні, Апостоли. Помимо порожнього гробу із запалим полотнищем, помимо його появи при замкнених вікнах і дверях, були вони розгублені. Це було велике розчарування в їхніх сподіваннях. Вони сподівались, що він відбудує, як Богом посланий Месія, царство Ізраїля, та тепер це все межувало з невірством. Прибиті, пригноблені перебували вони в вечірнику, не знаючи, що про це все думати. «Ми ж думали весь час, що він відбудує царство Ізраїля»,— повторяли вони безперервно, й ця думка не покидала їх ні на хвилину

Тиждень пізніше Ісус з'явився їм знову, коли між ними був Тома, якого при першій появі бракувало. Після схоплення Ісуса він у поспіху покинув Єрусалим і пішов додому, радий, що для нього все так щасливо скінчилось. По декількох днях він прийшов до себе й вирішив повернутись до Єрусалиму, відшукати Апостолів і засягнути інформації з першого джерела, як це все закінчилося. Апостолів він віднайшов у вечірнику. Вони йому розповідали про появу Ісуса, про те, що він з ними розмовляв, їв на їхніх очах. Та все це для нього не було вистачально переконливим. Відповідь Томи була одна: «Якщо не побачу на його руках знаків від цвяхів і не вкладу свого пальця у місце, де були цвяхи, а й руки моєї не вкладу в бік його — не повірю». По вісьмох днях знову були вдома його учні, а й Тома з ними. І ввіходить Ісус,— а двері були замкнені!— стає посередині та й каже: «Мир вам!». А тоді промовляє до Томи: «Подай сюди свій палець і глянь на мої руки. І руку твою простягни і вклади її у бік мій. Та й не будь невіруючий, а віруючий!». І відказав Тома, мовивши до нього: «Ти Господь мій і Бог мій!». І каже йому Ісус: «Побачив мене, то й віруєш. Щасливі ті, які не, бачивши, увірували!» (Ів. 20, 24-29).

* * *

Залишатись учням надалі в Єрусалимі не було сенсу, та й більше це було небезпечно. Вістка про порожній гріб та появи рознеслась по всьому місті. В Єрусалимі їм грозила небезпека, що вони, мовляв, вкрали тіло, щоб могли твердити, що він воскрес. За збещення гробів, за порушення спокою померлих римляни карали смертю.

В Єрусалимі вони ховались, збирались при замкнених дверях та вікнах. Лише найбільше втаємничені та вірні, які належали до групи Ісусових

послідовників, до його духовної громади, знали місце їхнього перебування.

Так Апостоли покинули Єрусалим і повернули назад до ближчої батьківщини, до Галилеї, кожний до свого місця, до свого заняття. Марія повернулась з ними до Назарету. Вістка про воскресіння Ісуса, про його появи помножувалася, чимраз швидше й ширше. Деякі члени рідні Марії приходили до неї. Вона на їхніх очах перемінилася. Шукаючи підтвердження кружляючих чуток, вони зверталися напевно до Петра та інших Апостолів, які проживали в недалекому Капернаумі, продовжуючи ловити рибу, щоб прожити. Ці розмови деяких членів Маріїної рідні привели їх до духовної рідні Ісуса. Вони повірили в нього.

3. ПОЯВИ ІСУСА В ГАЛИЛЕЇ ТА ЙОГО ВОЗНЕСІННЯ

Побут Апостолів в Єрусалимі після воскресіння та перших появ Ісуса не тривав довго. Вони потребували відпруження, спокою, щоб прийти до себе, передумати та впорядкувати все пережите з Ісусом протягом цих трьох років. Побут в місті до цього не надався. Ба більше їхнє існування було там фізично загрожене.

Вони були послідовниками Ісуса, а це було відоме. Тому найпростіша розв'язка була вернутись до Галилеї, куди не сягала влада книжників, первосвященника, садукєїв. Крім цього, такою була й воля Ісуса, висловлена на Тайній Вечері та пригадана жінкам-мироносицям Ангелом, коли вони в неділю вранці прийшли до гробу, щоб ще раз намастити тіло розп'ятого Ісуса. Повернувшись додому, вони відновили своє попереднє заняття, почали знову рибацьке ремесло.

Ось що про це розповідає Євангелист Іван: «Петро, Тома, на прізвисько Близнюк, Натанаїл із Кани Галилейської, сини Заведесві та ще двоє інших його учнів були разом. Тож каже до них Симон Петро: «Іду ловити рибу», А ті йому: «Підемо й ми з тобою». Отже і пішли й всіли в човен. Та ночі тієї вони нічого не вловили. А як ранок настав, стояв над берегом Ісус, та не знали учні, що то — Ісус. Каже до них Ісус: «Дітоньки, чи маєте що зісти?» ті йому відповіли: «Ні». Тоді він каже до них: «Закиньте лишень сіті праворуч від човна, то знайдете». І закинули та неспроможні були вже і витягнути їх: така була там сила риби! Каже тоді отой учень, що його любив Ісус, до Петра: «То — Господь!». Симон же Петро, вчувши, що то Господь, підперезав одержу, був бо роздягнений, та й кинувся в море!

А інші учні припливали човном, бо були недалеко від землі... Коли ж вийшли на землю, бачать — жар розкладено, а на ньому риба і хліб. І мовить їм Ісус: «А принесіть тієї риби, що ви її тепер наловили». Пішов Симон Петро, витягнув на землю сіті, повні великої риби — сто п'ятьдесят три! І хоч стільки її було, сіті не перервалися. Мовить до них Ісус: «Ходіть но снідати!». І ніхто з учнів не зважився його спитати: «Хто ти такий?»— знали бо, що то Господь. Підходить тоді Ісус, бере хліб, роздає їм, так само ж і рибу. Це вже втретє з'явився Ісус своїм учням, як із мертвих воскрес.

Коли ж поснідали, каже Ісус до Симона Петра: «Симоне Йонин! Чи любиш мене більш, ніж оці?»— «Так, Господи,— відповідає той йому,— ти знаєш, що люблю тебе». Тож мовить йому: «Паси мої ягнята!». І знову вдруге каже до нього: «Симоне Йонин! Чи любиш мене?»— «Так, Господи,— відповідає йому,— ти знаєш, що люблю тебе». І мовить йому: «Паси мої

вівці». І втретє каже йому: «Симоне Йонин! Чи любиш мене?». І засмутився Петро, що аж утретє його питає «Чи любиш мене?»— то й каже йому: «Господи, ти все знаєш, ти знаєш, що тебе люблю!». І каже йому Ісус: «Паси мої вівці!» (Ів. 21, 1-17).

Це була перша поява Ісуса Апостолам в Галилеї. Про другу появу розповідає Євангелист Матей. «Одинадцять же учнів пішли в Галилеї на гору, куди звелів їм Ісус. Побачивши його, вони вклонилися йому; а деякі сумнівалися. Ісус же приступив і промовив до них: «Дана мені всяка влада на небі й на землі. Ідїть, отже, і зробіть учнями всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 16-20).

Можливо, що того роду появ Ісуса було більше, але Писання говорить лише про ці дві, більше характеристичні. В першій Ісус наставляє Петра офіційно провідником, головою, пастирем його духовної спільноти, його Церкви. В другій він вказує на їхнє завдання та дає запевнення, що він буде з ними аж до кінця віків, та що Отець передав йому всю владу як на небі, так і на землі.

Перебування Апостолів і прихильників Ісуса в Галилеї з частими появами Воскреслого мало переходовий характер — земної тілесної близькості, але й віддалі. Це був час остаточної підготовки на важливу хвилину, яка мала незабаром настати. Треба було прищепити Апостолам переконання, що Ісус, хоч і в невидимий спосіб, є постійно з ними та над ними витає, їх обороняє, ними піклується.

* * *

В часі повоскресного побуту Апостолів у Галилеї відбулася також зміна в житті Марії, Матері Ісуса. За свого земного життя Ісус, ставлячи на перше місце

духову спільноту його послідовників, бажав, щоб вона не була постійно в його оточенні. Причини такого поступування ми подали вище. Та тепер все змінилося. Іван, якому Ісус передав свою Матір, приходив до неї часто в Назарет та інформував її про всі ці події, які в той час відбувалися. Крім цього, Марія з хвилиною смерти Ісуса стала офіційно членкою Іванового роду. Можливо, що вона жила навіть в домі Івана в Капернаумі. Отак ці появи Ісуса зближували Марію все більше і більше з Апостолами. Вона стала містком, який поєднував Ісусову тілесну рідню з його духовною сім'єю, з Апостолами та іншими його послідовниками. Внаслідок цього деякі члени тілесної рідні Ісуса приступили до групи Апостолів, стали членами його духової спільноти. І так, коли на бажання Ісуса Апостоли та інші учні повертались назад до Єрусалиму, в групі з ними та Матір'ю Ісуса були його «брати» - племінники.

До Єрусалиму повертались вони як одна із численних груп прочан. Зустрічні дивувалися, бачачи цей гурт чоловіків і жінок. Їм впадало в очі їхнє взаємне відношення між собою, а особливо ставлення, повне пошани й респекту, до одної старшої жінки на ім'я Марія. Прибувши до Єрусалиму, вони знову примістились у вечірнику.

Сорокового дня, коли вони були у вечірнику, з'явився знову, зовсім несподівано, Ісус і промовив до них: «Це слова, що казав я до вас, коли був іще з вами. Треба, щоб сповнилось усе, написане про мене в законі Мойсея, у пророків та у псалмах... Треба було, щоб Христос страждав і третього дня воскрес із мертвих і щоб в його ім'я проповідувалось покаяння на відпущення гріхів усім народам, почавши від Єрусалиму. Ви — свідки того всього. Я вам пішлю обітницю мого Отця, а ви зостаньтесь в місті, аж поки зодягнетесь силою із висоти» (Лк. 24, 44-49).

По цих словах вони вийшли з вечірника за місто. Це була численна група, біля 150 осіб. Вони не ішли разом гуртом. Вузькими вуличками вони покидали місто. Вийшовши з міста, подались вони в долину потоку Кедрону, й так ідучи далі, опинились вони в Гетсиманському саду, де було схоплено Ісуса в Великодній Четвер. Та вони не зупинялись, а ішли далі. Ззаду за ними залишилось місто, обведене мурами, із святинею, палатою Ірода, а далі за нею горбок Череповище, місце розп'яття. На чолі групи йшли Апостоли, відтак жінки з Марією, а за ними Ісусова рідня. Ісус ішов напевно разом з Матір'ю зразу за Апостолами перед групою жінок, розмовляючи востаннє з нею. Тут всі почувалися вільно, бо ніхто за ними не слідкував. Та чим ближче наближались вони до вершка гори, тим живішою ставала в Апостолів надія на скору відбудову царства Ізраїля. Вийшовши на гору, вони запитали Ісуса: «Чи не часу цього відбудуєш ти, Господи, царство Ізраїлеві?». А він їм відказав: «То не ваша справа знати час та добу, що їх призначив Отець у своїй владі. Та ви приймете силу Святого Духа, що на вас зійде, і будете моїми свідками в Єрусалимі, у всій Юдеї та Самарії й аж до краю землі». І сказавши це, коли вони дивилися, знявся у гору і хмара забрала його сперед їхніх очей. А коли вони пильно дивились на небо, як він віддалявся, то два мужі в білій одежі стали коло них і сказали: «Мужі галилейські! Чого стоїте, дивлячись на небо? Оцей Ісус, який від вас був взятий на небо, так само прийде, як його ви бачили відходячого на небо».

Тоді вони повернули до Єрусалиму з гори, що Оливною зветься і що знаходиться поблизу Єрусалиму, на віддаль дороги суботнього дня. А прийшовши, увійшли вони в горницю, де перебували: Петро та Іван, Яків та Андрій, Пилип та Тома,

Вартоломій та Матвій, Яків Алфеїв і Симон Зилот та Юда Яковів. Вони всі однодушно були на невпинній молитві, із жінками і з Марією, Матір'ю Ісусовою, та з братами його» (Дії 1, 6-14).

В житті Марії почалась нова доба. Вознесіння Ісуса божественною силою – це було продовженням його «низходження» умалення, як каже св. Павло, яке здійснилось в хвилині його зачаття в її пречистому лоні, та його остаточного возвищення. Для Апостолів Вознесіння Ісуса – це було продовженням його воскресіння, його завершенням, прославою.

ХУІІІ

ЗІСЛАННЯ, ЗШЕСТЯ СВЯТОГО ДУХА ТА ЙОГО ЧУДЕСНІ НАСЛІДКИ

Немає багато речей, які єднали б і спюювали б людей так, як відхід людини, яку вони цінили й любили, яка була їхнім провідником, дорадником, помічником. Подібно було з відходом-воєнесінням Ісуса. Його відхід з'єднав, зцементував Апостолів та його послідовників, прихильників в одну нерозривну громаду. Та коли в гурті цих залишених людей знаходиться людина, яка була найближчою до відсутнього, тоді вся любов і довір'я до відсутнього переносяться підсвідомо на цю, йому так близьку особу. Отак було з Марією, Матір'ю Ісуса. Після вознесіння Ісуса Апостоли та його послідовники «відкрили» Марію, як Матір Ісуса, Матір їхнього Господа Ісуса Христа, як особу, яка була йому найближчою. Вони зрозуміли, що з вознесінням Ісуса його тілесні появи закінчились, тим більше, що він обіцяв їм післати від Отця Духа істини, Утішителя, який займе назавжди між ними його місце. Він

просвітить їхній ум і навчить їх усього, що досі було їм неясне, незрозуміле в поступуванні Ісуса. Отак з радістю повернули вони з Оливної гори до Єрусалиму і там перебували в горниці, очікуючи обітници Христа, як про це розповідає св. Лука (Дії 1, 12-14).

До Вознесіння вся любов Марії була звернена до Ісуса. Та після Вознесіння, коли тілесна присутність і спільний зв'язок Ісуса з Апостолами та Марією знайшов свій кінець, уся її любов перенеслась, звернувшись на його духовну громаду, на його учнів. У вечірнику, як розповідає св. Лука, коли зібрані Апостоли разом з жінками та Марією, Матір'ю Ісуса, та його братами були зібрані однодушно на невпинній молитві, Марія молилась з ними, усією силою свого материнського серця, повного великої любови. Її молитва не знала обмежень, була невпинною, безперервною, аж доки не прийшла очікувана хвилина. Це сталося, збулося в день П'ятидесятниці, як описав св. Лука, автор Апостольських Діянь, історії первісної Церкви.

«А як настав день П'ятидесятниці, всі вони однодушно знаходилися разом. І раптом зчинився шум із неба, ніби буря раптова зірвалася, і переповнила весь той дім, де вони сиділи. І з'явилися їм язики, поділені, немов би вогненні, та й на кожному з них по одному осів. Усі ж вони сповнилися Духом Святим, і почали говорити іншими мовами, як їм Дух промовляти давав» (Дії 2, 1-4).

Це була знаменна подія з далекойдучими наслідками. Це зшествя Святого Духа перемінило внутрішньо Апостолів. Просвічені Святим Духом, вони бачили життя, слова та діла Ісуса в новому світлі, як сповнення обітниць Богом їхніх Отців, даним їм в Старому Завіті. Петро, якого Ісус встановив провідником своєї духовної спільноти, громади його

визнавців, який ще п'ятдесят днів тому в часі схоплення Ісуса його відкрікся та й прорікав, що його не знає, починає свою першу проповідь до зібраного люду (Дії 2, 22-36). У цій проповіді він вказує, що в Ісусі сповнилися всі обітници про Месію, дані Богом. Його проповідь була така переконлива, що в той час приєдналось, пристало до Апостолів яких три тисячі осіб (Дії 2, 37-41). Ця духовна переміна заторкнула й перемила не лише Апостола Петра, але й всіх інших членів спільноти, не оминаючи й Марії, Матері Ісуса. Правда, Марія вже від народження, а ще більше від хвилини Благовіщення, була під особливою дією та опікою Святого Духа. В часі Благовіщення вона одержала завдання бути тілесною матір'ю Ісуса, вочоловіченого Логосу, Божого Слова. Та після Вознесіння Ісуса вона одержала друге завдання — бути духовною матір'ю його послідовників, всіх віруючих в Христа. Тепер почався для неї останній відтинок її земного життя, служіння не для Ісуса в тілі, так як це було раніше, але для його духовної рідні, для Церкви, його містичного тіла, як кажуть богослови, яка має за завдання продовжувати його дію в часі та просторі аж до кінця віків. Тепер прийшла також та хвилинка, коли вона могла свobodно відкрити Апостолам рубець таємниці про її ролі в житті Ісуса, його зачаття і народження, ким він справді був, а саме Богочоловіком у людському тілі.

Тепер, після воскресіння Ісуса, коли сам Отець, воскресивши його із мертвих, засвідчив перед усім світом, ким він справді був і є, не було для неї вже більш жодної перешкоди виявити людською мовою його справжнє походження, його Божество. Першим, якому вона звірилася та виявила все, був, напевно, Апостол Іван. Сліди цього об'явлення знаходимо в його Євангелії. Перші три Євангелисти: Матей, Марк і

Лука розповідають нам про тілесного Ісуса, баченого людськими очима. Іван, з дальшої віддалі, передумавши все почуте, побачене та пережите, говорить нам про Божественного, духовного Ісуса, підкреслюючи одночасно його Божество й чоловічество, отак хоча б в пролозі до самої Євангелії:

«Споконвіку було Слово, і з Богом було Слово, і слово було — БОГ. З Богом воно було споконвіку. Все ним постало і ніщо, що постало, не постало без нього... Воно було в світі, і світ ним виник, але світ не впізнав його. До своїх воно прийшло — та свої його не прийняли. Котрі ж прийняли його,— тим дано право дітьми Божими стати, які вірують в ім'я його... (Ів. 1, 1-12). Об'явити Апостолам і нам Ісуса — це було останнє завдання земського життя Марії. Автор Акафисту, цього твору неперевершеної поезії та догматичної глибини, зве її зорею досвітньою, провісницею сонця. Вона, як та рання зірка, провісниця сонця, світить ясно, але коли сонце зійде вгору, її світло зникає. Відтак, коли сонце знову зайде, вона з досвітньої зірки стає вечірньою, яка своїм блиском втішає людські серця. Отак було і з Марією.

Три перші Євангелисти: Матей, Марко та Лука описали інтимні події з земного життя Ісуса, про які могла їм лише сама Марія розповісти. Матей розповідає коротко про чудесне зачаття Ісуса в лоні його Матері, Марії, від духа Святого, про прихід мудреців із Сходу та втечу до Єгипту, а відтак про їхній поворот на батьківщину та поселення в Назареті. Святий Лука, лікар за фахом, з нахилом історика, шукав першоджерел, а цим першоджерелом мусіла бути сама Марія, Матір Ісуса. Отак він найдокладніше описує все: Благовіщення, Зачаття, відвідини Єлисавети, народження в стаєнці-печері, благовість ангелів пастирям, обрізання, жертвування Ісуса в

храмі та пророцтво праведного Симеона про те, що це дитя буде світлом на просвічення поган, але одночасно знаком сперечання для падіння і відродження багатьом в Ізраїлі та що її серце проше меч. Нарешті він ще розповідає про прощу дванадцятилітнього Ісуса до Єрусалиму, де й залишився без відома батьків, щоб бути «при справах його Отця» та його поворот до Назарету, де був батькам слухняний та «зростав мудрістю, літами й ласкою в Бога й людей» (Лк. 2, 41-52).

Описуючи події, зв'язані із зшестям Святого Духа, св. Лука описує, що Марія в очікуванні цієї великої події перебувала на невпинній однодушній молитві з Апостолами, жінками та з братами – племінниками Ісуса в Єрусалимі. Вона була напевно з ними і в горниці в день П'ятидесятниці, коли раптово зчинився шум із неба, наче буря раптова зірвалася, і Святий Дух зійшов на присутніх у формі вогняних язиків. Вона була при тому, коли в наслідок цього шуму-гомону зібралася біля дому безліч народу і, схвильовані та здивовані, вони чудувалися, чуючи, як Апостоли з Галилеї розмовляли їхніми різними мовами. Вона була й свідком першої проповіді Апостола Петра та приєднання біля трьох тисяч осіб до першої християнської громади, що стало початком, народженням Христової Церкви. Це і є остання згадка про Марію та про її земне життя в Священому Писанні.

XIX

УСПІННЯ ТА НЕБОВЗЯТТЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ

Ніхто не може з певністю сказати, де, коли і як Марія, Мати Ісуса, закінчила своє земне життя. Однак, одне є певне, що Господь не покликав її раніше до себе, поки вона не виконала свого другого завдання — бути душею Христових послідовників у першому часі по його Вознесінні та по Зісланні Святого Духа.

Читаючи Апостольські Діяння про життя перших християн, ми знаходимо такий опис: «Вони постійно перебували в апостольській науці та спільноті, на ламанні хліба й молитвах» (Дії 2, 42). Отже й Марія перебувала з ними напевно при ламанні хліба й молитвах, тобто на приватних спільних Богослуженнях, на перших Божественних св. Літургіях, споживаючи з ними освячений хліб та вино — тіло і кров її прославленого Сина, так як це він велів робити учням на його спомин, аж до другого свого приходу. Цей заповіт Христа Церква вірно зберігала, як це потвердив св. Апостол Павло, пишучи листа до Коринтян, щоб пригадати і ще раз повчити їх про значення Господньої Вечері. Вона не є собі звичайним зібранням, зустріччю і прийняттям, але священним актом — причастям тіла і крові, містичним прийняттям і з'єднанням з Господом Ісусом (I Коринт. 11, 25-26).

Перечитуючи далі Апостольські Діяння, ми знаходимо такі слова: «Громада вірних [віруючих в Ісуса] мала одне серце й одну душу...» (Дії 4, 32).

Отак можемо бути певні, що це передусім присутність Марії та її любов були тим чинником, що всіх так в одно об'єднувала, бо лише любляча мати може так з'єднувати дорослих дітей, коли вони втрачуть батька й залишаються сиротами. Вони підсвідомо відчували, що в ній живе далі частка живого, тілесного Ісуса, якого вони так знали й любили, їхнього Господа. Та час робив своє. Громада послідовників Ісуса з кожним днем зростала.

Прийшли перші переслідування: ув'язнення Петра та Івана, каменування Степана, втеча учнів та Апостолів з Єрусалиму, розсіяння по усьому світі послідовників Христа в наслідок гоніння. Та Божі пляни незглибимі. Оце розсіяння та гоніння спричинились до того, що Євангелія спасіння, Добра Новина була проповідувана ізгоями по всій тодішній цивілізованій землі римської імперії.

З численним відходом послідовників Христа з Єрусалиму та усамостійнення помісних церков по більших міських центрах Марія відчуває, що її друге завдання виконане. Її присутність між ними не була вже більше конечною та навіть можливою. Вся її любов материнського серця була спрямована до прославленого Ісуса, до її взнеслого на небо тілесного сина, що його невидиму присутність вона ввесь час відчувала, який тепер був джерелом спасіння для усієї його по світі розсіяної Церкви. Первісні надії на його скорий другий прихід у славі затягнулися, бо як каже Апостол: «В Господа один день — немов тисяча років, а тисяча років — немов один день». Не бариться Господь з обітницею, як деякі вважають це барінням, але вам довготерпить, бо не хоче, щоб хто загинув, але щоб усі на вернулись до каяття» (2 Петр. 3, 8-9). Кожного дня очікувала вона знаку його приходу, зустрічі з ним, не лише вдень, але і в безсонні довгі ночі,

сповнені молитвою за всіх. Отак її сили ослабали і вона відчувала, що зближається блаженна хвилина приходу її сина, щоб забрати її з цієї долини сліз до вічної радості, спокою і миру.

Кожна народжена людина мусить померти. Причини смерті є різні: вік, хвороба, наслідки наших грішних вчинків, гніву, злоби. Не вони були причиною смерті — успіння Марії. В Марії це був вогонь безмежної любови до Бога, який перервав нитку її земного життя. Ікони її блаженного Успіння представляють нам зібраних Апостолів навколо неї. Її обличчя не є викривлене болем, але сіяє, променіє радістю. Це відблиск безмежної туги й любови, якої смертне тіло не могло знести. Це радість праведних — осягнення вічної мети життя, вічної злуки з Богом, в домі Отця, з нашим Спасителем Господом Ісусом Христом!

1. БОГОСЛОВСЬКІ ОСНОВИ ПРАЗНИКА УСПІННЯ — НЕБОВЗЯТТЯ

В канонічних книгах Нового Завіту про Успіння та Небовзяття Марії немає жодної згадки. Як же дійшло до того, що як Східня, так і Західня Церква святкує так урочисто це свято? Основу празника Успіння створило усне передання первісної Церкви апостолських часів та апокрифічні книги невідомих авторів, а передусім однозгідна думка св. Отців і Вчителів Церкви першого тисячоріччя. Додатковим доказом факту Небовзяття є те, що жодна помісна Церква ніколи не відважувалася твердити, що вона переховує, зберігає мощі Марії, матері Ісуса.

Найдавніше писемне джерело про Успіння Пречистої Діви Марії знаходимо в творі невідомого автора, що зветься: «Св. Івана Богослова слово на

Успіння св. Богородиці». Одні історики вважають, що цей твір походить з кінця другого або з початку третього сторіччя, а інші ставлять його аж на кінець шостого сторіччя. В ньому є мова про чудесне Успіння Пресвятої Богородиці. Ось і його зміст в скороченні:

Коли сповнився час, Ангел Гавриїл звістив Марію про день і годину її відходу у вічність. Апостоли, попереджені наперед чудесним способом про день її смерти та похорону, зійшлися всі, крім одного (св. Томи), до Єрусалиму. Поховали Пречисту Діву Марію так, як Ісуса, в гробниці, висіченій у скелі, а вхід до неї закочено великим каменем. Та третього дня прибув Апостол, якого не було в день похорону. Конче бажаючи ще раз побачити обличчя Пречистої, він просив Апостолів, щоб вони відкотили камінь від входу до гробниці. Вони це зробили, але тіла Богоматері в гробі вже не було, лише похоронні ризи, а з кам'яної плити, на яку воно було покладене, стікали краплі пахучого мира. Отак зродилось переконання, що після смерти Пречистої Диви Марії Ісус забрав її з душою і тілом до неба.

Літургійний культ Пресвятої Богородиці починається щойно від Єфеського Собору 431 року, який в боротьбі проти Несторіянізму проголосив догму про її Богоматеринство. Щойно тоді появляються перші твори церковних письменників про її Успіння та Небовзяття. Найбільш цікаве і речеве свідощтво про Успіння подає св. Іван Дамаскин († 749). В своїй другій проповіді на Успіння, покликаючись на ближче нам незнану «Історію Євтимія», він розповідає про те, як Пульхерія, жінка цісаря Маркіяна (450-457 рр.), збудувала на передмісті Царгороду церкву в честь Пресвятої Богоматері та хотіла там зложити мощі Пресвятої Богородиці. В цій справі вона звернулась до єрусалимського патріярха Ювіналія († 458), який тоді

саме був на Халкидонському Соборі (451 р.), і той розповів їй передання, що при отворенні гробу на прохання спізненого апостола Томи там не знайдено тіла Божої Матері. Замість тіла він прислав пізніше Пульхерії, жінці імператора, похоронну ризу Пресвятої Богородиці. У восьмому столітті св. Іван Дамаскин все ясно висловлює віру про небовзяття Пресвятої Богородиці з тілом і душею до неба. В одній із своїх проповідей він каже: «Годилося, щоб той, хто зберіг її дівоцтво при своїм Різдві, зберіг і її тіло нетлінним по смерті. Годилося, щоб та, що в своїх обіймах носила Творця, як дитя, перебувала в небесних хорах. Годилося, щоб та, що бачила свого Сина на хресті й серце якої прошив меч болів, що їх вона не зазнала при Різдві, гляділа на нього, як він сидить з Отцем». Це спільне переконання Східної й Західної Церков у 1950 році католицька Церква проголосила як правду віри. Догма про Успіння — Небовзяття Пречистої Діви Марії нічого іншого не каже й не має на увазі, як те, що «Марія, закінчивши своє земне життя, була взята разом з душею і тілом до неба». Вона нічого не каже: коли, де і як це сталося, бо це не конечне для нашого спасіння. Для віруючої людини — це не має жодного значення. Для нас набагато важливіше — це зрозуміти взаємний зв'язок цієї правди з іншими правдами Христової віри і те, що це означає для нашого земного й вічного життя.

Правда про Небовзяття Пречистої Діви Марії є тісно пов'язана з таїнством втілення, вочоловічення Божого Сина. Вона є підтвердженням обітниці Христа про воскресіння мертвих, випередження отого загального воскресіння усіх померлих в Христі, яке відбудеться наприкінці віків і яке ми ісповідуємо в Символі віри, кажучи: «Очікую воскресіння мертвих і життя майбутнього віку».

Марія в Божих плянах відкуплення, спасіння людського роду, як Мати Спасителя, як «благодаті повна», виконала особливу роллю, посівши й виняткове місце. Відповідно до цього її Божественний Син в нагороду за її незламну вірність уділив їй виняткове місце в завершенні прославлення кожного сотворіння (стан, який Богородиця вже осягнула і до якого ми всі в дорозі).

Те, що з нами всіма має статися наприкінці, в наслідок її особливих заслуг, на ній вже звершилося. Тому свято Успіння — Небовзяття Марії є святом радості для нас усіх. Бо всі ми творимо «одно тіло», як казав Апостол Павло. Тому радість прославлення одного з-поміж нас є радістю і прославою усіх, а ріст, горіння чи занепад іншого стає поштовхом до росту, горіння чи занепаду багатьох. Кінчаючи цей розділ про богословські основи празника Успіння — Небовзяття Пречистої Диви Марії, хочу подати вам, дорогі читачі, український текст роздумів одного нашого сучасника на цю тему.*

2. «МОЄ НАЙЦІННІШЕ, НАЙКРАЩЕ ВІДКРИТТЯ — ЦЕ МОЯ МАТИ»

«Моє найцінніше, найкраще відкриття — це моя Мати», — каже Ісус, Богочоловік. «Для мого відкуплення мені бракувало Матері й я сотворив її. Я сотворив її ще заки вона мене зачала. Воно так було певніше. Тепер я став справжньою людиною, як всі люди. Так я не мав причини їм в чомусь заздрити, бо й я маю Матір, справжню Матір. Оцього мені бракувало».

* *Michel Quoist: Meine Schoenste Erfindung ist meine Mutter — Herr da bin ich, Verlag Styria, Gratz, 1973*

* * *

«Моя Мати називається Марією,— каже Ісус Богочоловік.— Її душа чиста й повна благодаті. Її дівоче тіло променює таким світлом, так що й я не можу насолодитись спогляданням на неї, прислухуючись її голосові, дивуючись нею».

* * *

«Вона прекрасна, чудова моя Мати. Така гарна, що при ній я не мав туги, як я велич неба покинув і вочоловічився, прийняв людське тіло. Я знаю, що це значить — бути носимим ангельськими чинами, але, повірте мені,— це все дорівнює люблячим рукам Матері».

* * *

«Моя Мати Марія померла,— каже Ісус Богочоловік.— А коли я вознісся на небо, то я тужив за нею, а вона — за мною. І так вона послідувала за мною з душею і тілом. Інакше я не міг би поступити, бо так належало. Це мусіло так бути! Ці руки, які Бога дотикали, не сміли закостеніти. Ці очі, які Бога бачили, не могли закритись, замкнутись навіки. Ці уста, які Бога цілували, не сміли охолодніти. Це чисте й непорочне тіло, яке Богові людське тіло дарувало, не могло розкластись і в земний порох перемінитися. До цього допустити я не міг. Це не було можливим. Це було понад мої можливості, мої сили. Зрештою, я ж її Син, який має владу і змогу рішати. Вдодатку,— каже Ісус Богочоловік,— я зробив це задля людей, моїх братів, щоб всі вони мали одну Матір в небі. Справжню Матір, одну з них, з душею і тілом, мою Матір».

* * *

«Так воно й сталось. Вона зі мною, біля мене, поруч мене, з хвилини її смерті, її Успіння і Небовзяття, як люди це називають. Матір віднайшла, злучилась зі

своім Сином і Син зі своєю Матір'ю. З душею і тілом, одне поруч другого, навіки. О, коли б люди красу й час цієї дійсности відкрили!»

* * *

«Зрештою, це вони знають. Мій намісник, заступник на землі, Святіший Отець, Папа це торжественно проголосив. Це справляє приємність,— каже Ісус Богочоловік,— коли мою любов доцінюють, з того часу, відколи Божий Люд почав цю велику тайну мого дитинства і моєї братньої любови відчувати. Та тепер вони можуть ще більше з цієї дійсности користати. В небі вони мають Матір, яка своїми тілесними, люблячими очима на них споглядає. В небі вони мають Матір, яка їх любить усіх своїм так важко випробуваним тілесним серцем. І ця Мати, це моя Мати, яка споглядає на мене тими самими очима й любить мене тим самим серцем. О, коли б люди більше хитрі були й цю можливість зуміли використати! Вони могли б мати певність, що моїй Матері я ні в чому не можу відмовити. Що ж в цьому дивного? Вона ж моя Мати. Того я прагнув і не жалую цього!»

* * *

«Одно поруч другого з душею і тілом. Матір і Син!
У вічності разом — Матір і Син!»

Мішель Квіст

3. МОЛИТВА ІВАНА-ПАВЛА НА МАРІЙНИЙ РІК

1

Мати Спасителя,
у цей рік, Тобі присвячений,
з радістю проповідуємо,
що Ти благословенна.
Бог Отець Тебе обрав іще до створення світу,
щоб здійснити свій задум спасіння.
У любов Його Ти повірила
і Його слову була слухняна.
Як Божий Син людиною став для спасіння людини,
Матір'ю Тебе обрав.
Ти його прийняла
серцем усім послужно.
Дух Святий возлюбив Тебе, як містичну свою
Наречену
і наділив неземними дарами.
Ти піддалася творчій дії
Його таємної могутності.

2

У навечір'я третього тисячоліття християнства
Тобі поручасмо Церкву,
яка Матір'ю Тебе визнає і прикликає як Матір.
Ти на землі передувала їй у паломництві віри,
тож скріпленою їй в труднощах випробувань
і вчини, щоб вона завжди ставала для світу
все дійовішим знаряддям і знаком
найглибшої єдності з Богом
та єдності всіх у людській сім'ї.

3

Тобі, о Мати, християн усіх,
повіряємо особливо народи,
які у Марійному Році
святкують шосте століття і тисячоліття
від прийняття Євангелія.

Їхня довга історія
побожністю до Тебе глибоко позначена.
Повним любови зором глянь на них
і силу дай — страждаючим за віру.

4

Тобі, Мати людей і народів,
з довір'ям поручасмо все людство, його непевність і
надію.

Не допусти, щоб забракло йому світла правдивої
мудрости.

Веди його у пошуках свободи
і справедливости для всіх.

Спрямуй його кроки до миру.

Вчини, щоб усі зустріли Ісуса,
який — Дорога, Правда і Життя.

Спомагай, о Діво Маріс, наше паломництво віри
і висьдай нам благодать вічного спасіння.

О ласкава, о милосердна,
о безмежно добра Мати Божа і наша Мати Маріс!

XX

ВИЗНАЧНІ ЛЮДИ: МИСЛИТЕЛІ, ОТЦІ ЦЕРКВИ ТА БОГОСЛОВИ ПРО МАРІЮ

1. Із Св. Літургії Івана Золотоустого (=407)

Достойно єсть поправді величати Тебе Богородицею, Всеблаженною і Пренепорочною і Матір'ю Бога нашого. Чеснішу від Херувимів і незрівнянно славнішу від Серафимів, що породила Бога-Слово непорочно, правдивую Богородицю, Тебе величаємо.

* * *

2. Із Св.Літургії св. Василя Великого (329-379 рр.)

Тобою, Благодатная, радується всяке творіння. Ангельський Собор і людський рід.

Освячений Храме і Раю словесний, Дівства похвало.

Від Тебе Бог тіло прийняв і дитям став, Предвічний Бог наш.

Лоно бо Твоє престолом учинив і утробу Твою ширшою небес сотворив.

Тобою, Благодатная, радується всяке творіння. Слава Тобі!

* * *

3. З проповіді св. Єфрема Сирина (†373)

Сьогодні Марія стала небом, що Бога носить, бо Всевишній Господь зійшов на землю і поселився в ній. В ній став він маленьким, щоб нас зробити великими... З неї вийшло світло, яке роз'яснило темряву поганства... Багато імен має Марія і я прагну її ними назвати: Вона царський терем, де жив Цар Царів... Однак він не вийшов з неї таким, як в неї ввійшов. Вній він в її тіло одягнувся і так вона стала небом, в яким Цар Царів пробував. Отак вона стала джерелом, з якого жива вода для спраглих випливає, і ті, хто її п'є, приносять плоди сторицею.

* * *

4. МАРІЯ — ВСЕЦЛО ВІРУЮЧА

(З проповіді св. Амврозія (†397))

«Щаслива ти, що увірувала!». Вона не сумнівалась, але вірувала, довіряла усім своїм серцем. Тому вона й одержала овоч своєї віри... Блаженні й ви, що віруєте, бо кожна душа, яка вірує, прийде й породить «Боже Слово» і побачить його діла. В усіх нас нехай перебуває душа Марії, щоб прославляти Господа та радіти його спасінням...

* * *

5. МАРІЯ — ДРУГА ЄВА

(З проповіді св. Іринія бл. 125-203 рр.)

Марія — це друга Єва. Адам своїм непослухом став причиною гріхопадіння усіх людей тоді, коли

другий Адам — ІСУС ХРИСТОС, послухний Божій Волі аж до хресної смерті, приніс усім людям спасіння і життя. Боже Отчеє Слово стало тілом, щоб у собі, як в голові, усе людство, як членів одної голови, одного тіла в одно зібрати... Отак вочоловічений Божий Син охоплює всю історію всесвіту та пов'язує разом в одно її початок та кінець. Цей зворот в історії світу почався від Марії. Так, як Єва стала причиною гріхопадіння, так Марія стала джерелом спасіння для всього людства... Єва стала причиною нещастя, коли вона Адама привела до гріха. Марія стала джерелом спасіння; даючи Предвічному Богові можливість прийняти людське тіло й так нерозривно злучитись на віки з людською природою. Лише Всевишній Господь міг щось таке вчинити. І це він зробив, включивши людину в свій замір спасіння за її свободною волею, згодою.

* * *

6. МАТІР СПАСИТЕЛЯ **(Св. Августин 354-430 рр.)**

Наш Спаситель народився з поконвіку від Отця ще перед тим, коли почались дні віків... Ця, яка його породила, є Діва й Мати, а народжене з неї дитя — це людина, Боже Слово — Богочоловік... О Мати, корми того, який нас насичує. Корми молоком отого, що, як хліб, з неба сходить. Ще ненароджений, вибрав він собі Тебе за Матір та призначив день свого народження. Він був сотворителем Вибраної, щоб вийти з неї, як наречений з її хорому, щоб смертним очам себе об'явити.

7. ІКОНА БОЖОЇ МАТЕРІ В КІМНАТІ **(Мартин Лютер 1483-1546 рр)**

Мої іконоборці будуть змушені залишити мені розп'яття та ікону Марії на стіні, всупереч найсуворішому закону Мойсея, що його я дотримуюся. Розп'яття та ікону, які я ношу та зберігаю, не на поклоніння, лише на спомин, на пам'ять. Тому просимо їх чемно про ласку сміти такі образи і на стінах малювати на пам'ять і для кращого розуміння, тим більше, що намальовані в книгах, вони нікого не згіршують... О, коли б Бог дозволив, і я міг вельмож та багатців переконати, щоб вони усю Біблію всередині та назовні їхніх домів намальовати веліли! Оце було б християнське діло. Коли я на стіні намальований образ маю, яким я насолоджуюся без забобону, цього мені ніхто не заборонить. Діти мусять мати для розваги дерев'яних коників, песиків, ляльок — отак і я — дорослий, потребую також образу, бо в іншому випадку я не смів би дзеркала в хаті мати. Хто їх не хоче, може їх усунути, але я особисто без них не можу обійтися, бо, зрештою, і в Писанні нема про це жодної мови.

8.«ВІД НИНИ УБЛАЖАТИМУТЬ МЕНЕ ВСІ РОДИ» **(Лк. 1, 48)**

Єлисавета зве свою племінницю, Марію, благословенною задля благословення, яке спочило на ній в неї зачатім Сині. І нині це благословіння,

дароване Христом, не можемо возвеличувати, не думаючи про те, як велично Бог Марію прославив, вибираючи її єдину на Матір свого Сина. На всі часи поминатимуть люди це величне діло Господнє. Якщо це Боже милосердя так великим було, що в усіх устах і на всякому місті мало бути прославлене, тоді сама Марія, на якій це велике милосердя збулося, не могла про це мовчати. При цьому Марія не побільшує свого блаженства, коли вона його, як невимовний, незаслужений Божий дар признає і на Боже милосердя вказує. Визнання її нікчемности не було висловом фалшивої, лицемірної покори. Вона каже, чому радіє її серце, чому радіє її дух у Бозі, Спасі її, бо він споглянув на покору слугині своєї. І коли вона сама себе покірною слугинею зве, тоді вона собі нічого не приписує, а все величному Божому милосердю завдячує, отому, «що зглянувся на покору своєї слугині, своєї раби».

Йоганнес Кальвін (1509-1564 рр.)

9. МОВЧАНКА МАРІЇ (Романо Гвардіні)

В стані знання і одночасного незнання, очікування і певности жила Марія в довір'ї до Бога. Це вірність в обличчі Божої загадковости. Як Євангелія розповідає про ці події, то не могла вона Йосифові нічого про все те, що сталось з нею, сказати. Та й він не був у стані її зрозуміти. Отак мусіла вона жити для того, що ще дійсністю не стало, й в непевності витримати. А це було подвійно важко, бо йшло тут не про її честь чи

життя, але про любов чоловіка, який був дорогий її серцю.

Завдяки словам ангела дізнався він, що в дійсності сталося, зайшло і «узяв її до дому свого». Одночасно зрозумів він, що Бог поклав свою руку на його дружину, з ним заручену, так що вона стала Божою власністю, для нього недоступною. І це все — це не мітологічна розповідь-казка, лише факт, якого досі не було й вже більше не буде, який не з природніх причин зродився, лише з незрозумілої, суверенної волі Бога здійснився!

10. НЕБОВЗЯТТЯ МАРІЇ — НЕБОВЗЯТТЯ ЦЕРКВИ **(Гуго Рагнер)**

Небовзяття Марії вказує нам наочно, що одержить Церква, більше того, що вже одержала в прославленому й вознесшомуся Христі Ісусі.

Те, що сталося з людським тілом Марії, яке нам Ісуса, Богочоловіка дарувало, не є винятком, але радше випередженням, передчуттям обітниці Христа про прославу кожного сотворіння, про воскресіння усопших і життя «майбутнього віку», як це ми ісповідуємо в Символі Віри.

* * *

Свідоцтв про значення Марії, про її гідність і прославу можна ще багато більше навести. Та їх так багато, що їх переклад на українську мову дав би

кілька томів. Отак польські отці-франціскани з Непокалянф видали чотири томи під заголовком «Тексти про Мати Божу». Перший — «Отці грецької і сирійської Церкви». Другий — «Отці латинської Церкви». Третій — «Отці спільної віри» і четвертий — «Православіє». Але зробити таку працю виходить поза наші спроможності. Може знайдеться хтось інший, що внесе свій вклад на прославу Марії, нашої Небесної Неньки. Дав би Бог, щоб воно так сталося. На закінчення подамо ще тексти деяких поетів, щоб дати читачеві образ, як вони бачили Пречисту Богоматір та матір кожного з нас.

XXI

ПОЕТИ ПРО МАРІЮ

Павль Кльодель

ПРЕЧИСТА В ПОЛУДЕНЬ

Вже полудень. Ось церква відчинена, хочеться
ввійти.

Мати Господа мого, не з відчуття потреби
помолитись я хочу туди зайти.

Не на те, щоб щось там жертвувати чи чогось у тебе
благати.

Ні. Мати, я приходжу лише, щоб на тебе
подивитись і тебе привітати.

Споглянути лише на тебе і з радости заплакати,
знаючи одне, що я твій син і ним зостанусь назавжди,
зостанусь на все!

*(Уривок. Переклав цю частину в часі прощі до Люрду
1985 р.)*

Тарас Шевченко

МАРІЯ

I

Все упованіє мое
На Тебе, мій пресвітлий раю,
На милосердіє Твоє,
Все упованіє мое
На Тебе, Мати, возлагаю.
Святая сила всіх святих,
Пренепорочная, благая!
Молюся, плачу і ридаю:
Возри, Пречистая, на їх,
Отих окрадених, сліпих
Невольників. Подай їм силу
Твого мученика Сина,
Щоб хрест-кайдани донесли
До самого, самого краю.
Достойнопітая, благаю!
Царице неба і землі!
Воньми їх стону і пошли
Благий кінець, о Всеблагая!
А я, незлобний, воспою,
Як процвітуть убогі села.
Псалмом і тихим і веселим
Святую доленьку Твою.
А нині плач, і скорб, і сльози
Душі убогої — убогій
Останню лепту подаю...

УІІ

І Йосифа твого не стало!
А ти, як палець той, осталась

Одна-однісінька. Такий
Талан Твій латаний, небого!
Брати його, ученики
Нетвердії, душеубогі
Катам на муку не дались:
Сховались, потім розійшлись,
А Ти їх мусіла збирати...
Отож вони якось зійшлись
Вночі круг тебе сумувати.
І ти, великая в женах,
І їх униніє і страх
Розвіяла, мов ту полову,
Своїм святим огненим словом;
Ти дух святий свій пронесла
В їх душі вбогії... Хвала
І похвала Тобі, Маріє,
Мужі воспрянули святії,
По всьому світі розійшлись,
І іменем Твогого Сина,
Твоєї скорбної дитини,
Любов і правду рознесли
По всьому світу...

Богдан Лепкий

МОЛИТВА

Бачу Тебе, о всепітая Мати,
У золотистій короні.
З сонця променів маєш ткані шати,
Мов лелії долоні.

Й до Тебе нині з далекого краю
Крізь гук гармат, крізь битву —
З шумом буйного вітру посилаю
Оцю свою молитву:

Прости, коли ми в темряві блукали
І не бачили цілі.

Мов Прометея, круки нас клювали,
Утробу нашу їли.

І супротивна хвиля в нас валила
Від заходу і сходу,
У вічних боях намарне йшла сила
Великого народу.

І замість, щоб ми одноцільно стали
З насильником до бою,
Ми між собою ворога шукали,
Воювали з собою.

Та думка наша, та серце народу
Здорове й незіснуте,
Дерево наше згори аж до споду
Стоїть невгнуте.

Покрий же нині омофором мира
Те дерево народу,
Щоби до Тебе плила дяка щира
Від роду та до роду.

Колись на Січі славні запорожці
Тобі хвалу давали,
Дай, щоб пропали наші переможці,
Щоб ми Тобі співали.

Щоб ми співали вольними устами
Псалом великий нобій.
Дай, щоб з рук наших навіки опали
Заржавілі окуви...

* * *

Бачу Тебе, о всепїтая Мати,
У золотистій короні,
З променів сонця маєш ткані шати,
Мов лелії долоні.

Й до Тебе нині з далекого краю
Крізь гук гармат, крізь битву —
З шумом буйного вітру посилаю
Оцю свою молитву.

Остап Грицай

ГИМН ДО БОГОРОДИЦІ

Царице неба, Божа Мати,
Пречиста, Пресвята,
О, як Тебе не обожати,
Родителько Христа?
Ти світла небесам леліє,
Пренепорочная Маріє,
Хвала Тобі, хвала!

Покрово Господом ізбрана,
Защитнице краю!
Владарко, ангелами званна,
Хто збагне міць Твою?
Ти омофор, щит України,
Блиштиш Едемом в тьмах руїни,
Хвала Тобі, хвала!

Прещедра ласкою для люду,
Бездоння доброти,
Ти твориш діла всилу чуда,
Щоб люд від гроз спасти.
Як на Почаїв йшла навала,
Ти кулі турків відвертала,
Хвала Тобі, хвала!

А козакам на Запорожжю
Ти сторож, мов скала:
Борола з ними тьму ворожу
І морем їх вела.

У церкві ж у Твоїй, на Січі,
Усе Тобі горіли свічі,
Хвала Тобі, хвала!

Ти ж плакала, Святая Мати,
За військом козаків,
Як довелось їм Січ кидати
У час полтавських днів.
І в Крим йти під татарські стріли,
Де церкви будувать не сміли...
Хвала Тобі, хвала!

Твоєю міццю чудотворні
В нас віттарі Твої:
Красою всі нерукотворні,
Бо з неба чар її.
Де Лубні, Гошів, Зарваниця —
Скрізь чудом образ Твій славиться,
Хвала Тобі хвала!

Княгинє неба, Божа Мати,
Пречиста, Пресвята,
О, як тебе не обожати,
Родителько Христа?
Ти світла небесам леліє,
Пренепорочная Маріє,
Хвала Тобі хвала!

Карлсфельд, 30.IX. 1945

Василь Щурат

ЗАРВАНИЦЯ

З татарських рук приймав смерть Київ.
Чого живцем вогонь не виїв,
Ішло під меч, ішло в неволю,
Втік лиш один чернець на волю.

Степом, яром, вздовж рік, лісами,
Як заєць, витравлений псами,
Біг, не спиняючись на хвилю,
Аж став на галицькім Поділлю,

Аж став над Стрипою-рікою,
А темна ніч над головою.
У тілі жар, на тілі рани,
Куде не звернеться, не гляне,
Самітно, пусто, мертво, глухо,
Не бачить зір, не чує вухо;
Лиш у блакиті мріють зорі,
І вітер з листям плаче в борі.

Заплакав же чернець в знесиллі:
«О ти, що в найприкрішій хвилі
Ведеш усіх до Свого Сина,
Моя Провіднице єдина,

Вкажи мету моїм дорогам,
Моїм стражданням і тривогам...».
Впав на коліна, серце томить,
А сон підходить, силу ломить;

Заснув сердешний на мураві
І бачить в сні, немов на яві:
Над ним Пречиста, коло Неї
Два ангели, в руках лілеї...

Він руку простягає вгору,
Вона край свого омофору
Йому дає, дає і підносить,
А ось і небо землю росить.

Прснувсь чернець. Глядить: поляна
Над річкою. А річка зрана
Під ясным сонцем аж палиться,
Зирк на траву — щось в ній блищиться.

Іде — криничку бачить чисту,
А над криничкою Пречисту
З малим дитяточком на лоні.
Пізнав Її в святій іконі.

Впав під іконою святою:
«Отут зрівнявся я з метою!»—
Сказав: «Тут я молитись буду,
Щоб навсяк час для всього люду

Моя мета метою стала.
А місце, де крізь сон зарвала
Край риз святих слаба десниця
Нехай назветься — Зарваниця».

Роман Завадович

Зіркою зійди ясною, райдугою в Україні,
Заблисти промінням сонця з голубої вишини
І простри золототканний Твій Покров над нашим
краєм,

І покрий його й від лиха нам його оборони!

Років тисяча минає, як над Києвом старинним
Засіяло, наче сонце, світло Божого Хреста.
Років тисяча минає, як у церквах України
Нарід молиться, Покрово, наша Мати Пресвята.

Князі й лицарі могутні, воєводи і бояри
У покорі, на колінах, перед образом Твоїм
Все вимолювали ласку, щоб нещастя і негоди
Стороною обминали їхній Рідний Край і дім.

Піднімав до Тебе руки з кованого сріблом трону
Володар земель розлогих, князь преславний Ярослав,
І Тобі, Спасіння Мати, під опіку й охорону
Нарід свій і Край-Державу із довірою віддав.

І хоробрі запорожці, що за Рідний Край і Віру
У завзятому змаганні проливали свою кров,
Віддали себе довірно у часах війни і миру
Під Твою святу опіку, під Твій Матірний Покров.

І усе новітнє військо Української Держави,
І стрілецтво, і вояцтво, і повстанські курені,
Генерали й отамани, як ішли у бій кривавий,
В Тебе помочі благали й оборони в боротьбі.

Непохитне в Вірі серце, чисту душу у Любові
Мужній нарід України в подарунок дав Тобі
В Зарваниці чудотворній, у Почаєві, у Львові
До Твоїх святих престолів йшов у radoсах й в журбі.

А коли в чужину їхав долі кращої шукати
У сльозах, із болем серця Рідну Землю він прощав,
Брав Твою святу ікону, Непорочна Божа Мати,
І Тебе в чужій землиці рідним словом величав.

І пішла Ти, Божа Мати, з тими, що Тебе любили,
На скитання в чужі землі, в невідомий, дальній світ,
Щоб скріпляти їхню Віру, щоб душі не загубили,
Щоби в серці зберігали прадідівський заповіт.

Під Твоїм Покровом, Мати, малодушність нас не
зломить,
І відступництво не зрушить Церкви нашої основ.
Ми ніколи не забудем, звідки ми прийшли і хто ми,
Бо нас все кріпити буде Твоя Матірنا Любов.

Зіркою зійди ясною, райдугою в Україні,
Заблисти промінням сонця з голубої вишини
І простри золототканний Твій Покров над нашим
краєм

І покрій його й від лиха нам його оборони.

* * *

Б. І. Антонич

**САЛЬВЕ РЕГІНА
(Вітай, Царице!)**

Сальве Регіна!
Будиться серце та б'є,
Будиться людська душа із приземних пелюх,
Златоволосі жита падають на коліна,
Обрій здіймає з гір сонце, немов з голови капелюх
На привітання Твоє.

Сальве Регіна!
Перед Тобою плинуть
Сонячні хвилі та янгол-окличник,
Перед Тобою пахощі рожі, фіялок та свіжого сіна,
Перед Тобою наші серця із своєю журбою
Линуть

Сальве Регіна!
На неба синім плаю
Їдеш трухцем золотою каруцею в чотири коні,
Білі, мов сніг, мов дитяча душа, мов на морі піна,
Ясноволосий візник — кучерявий янгол тримає віжки
в долоні,
Срібнострунні арфи грають.

Сальве Регіна!
Кудою переїдеш — велика переміна,
Кудою переїдеш — життя сміється,
А на ночівлю Ти приїдеш в небагату
Курну, прокляту
Мойого серця хату.

24. III. 1932

Святослав Ігоревич

ЗАСТУПНИЦІ

Грім, вогонь і блискавиця,
І смертельний сміх...
За село їх, де каплиця,
Вивели усіх...

Взяли, взяли хлопців триста рано до зорі...
О, поглянь на них, Пречиста!—
Кливлять кливлять, прокливляють
На воротях матері...

Куриць ладан ранку тьмяно,
Небо прилягло до стріх...
— Хто в вас, хлопці, отаманом,
Хай умре за всіх...

Квилять тіні у тумані:
— Доленько моя...
Із каплиці вийшла Пані
І сказала: Я...

Пісня-вірш з України

ПРЕСВЯТА БОГОРОДИЦЯ В ГРУШЕВІ

Предивна новина, чудо із чудес:
Пречистая Діва зійшла із небес.
До нашого краю свята завітала
І всьому народові себе показала.

У Грушівському храмі, в старенькій каплиці,
Де джерело чудне святої водиці
Ще з давен-давніх людей ізціляє,
Із недуг важких і від смерті збавляє.

Пречистая Діва у темнім фелоні
Смутна і в слъзозах все стоїть на бальконі,
І руки розводить, і кличе до себе,
А очі святії все зводить до неба:

«Моліться, моліться і кайтеся, люди,
Бо завтра, можливо, запізно вже буде.
Я прошу й благаю за вас свого Сина,
Бо прийде на світ ще тяжкая година.

У великих гріхах земля потопає,
Моліться, моліться, прошу вас, благаю!»

Василь Лімниченко

АВЕ МАРІЯ!

На сірих брижах ранок забілівся,
Немов воскресла з ночі ясна мрія...
Я з думкою про Тебе з ложа звівся:
Хвала Тобі, хвала!

Аве Марія

Встаю, щоб знову розпочати похід
Крізь хуртовини, вихрі й буревії
Зловісної безжальної епохи ---
Під синій омофор!..

Аве Марія!

Благослови, Пречиста, ранній здвиг
Моїх спромог, що забреніли в діях
І заблистіли в дні, мов срібні гвозди,
Мов ясні зорі в твоєму омофорі!..
Хвала Тобі, хвала!..

Аве Марія!

Уляна Кравченко

ПІД ПОКРОВОМ ПРЕЧИСТОЇ ДІВИ

(1037-1937)

О, ні! То не блакитний міт,
ні казка опалева,—

то справді Дія,
та так було!

Тоді — давно Вона, Марія,
Та Мати Божа й неба королева,
взяла і Київ наш і нарід наш
під свій покров.

І нині —

хоч ворогів насила
весь край руїною покрила,

Вона вітає там —

в Акрополі — зруйнованій твердині
на сторожі стоїть...

Її любов

і досі зберігає нас...

Вона — у тьмі стоїть

показує нам шлях...

І ми — хоч у брязкотах заков —

йдемо до сонця-правди —

до мети...

*

Ні, то не сон, не мрія,—

то справжня Дія,

то так було —

Вона на поміч скоро,

Владаркою і Матір'ю нам стала —

давно...

Тоді сам князь наш, Мудрий Ярослав,

і город свій, і нарід свій

Її, Марії Діві, під покров віддав...

Тоді наш князь верх Золотих Воріт
здвигнув для Неї храм
Святого Благовіщення.

І залунав архангельський привіт,
І стався і для Києва привітом:
 О, радуйся, Обдарованная,
 з Тобою Бог!

Возрадуйся і ти, великий граде,
благословенний ти ---
 підеш до перемог...

*

Минуло дев'ятсот Господніх літ,
і нам --- та приснопам'ятна подія
життя і сили вічним джерелом...
Не сміє спогад в безвістях пропасти...
Ніхто не сміє відбирати влади
Її ---
Вона, Марія світосяїна,
 і нині, як давно,
Володаринею сердець
 і наших душ...

*

У вірі радісній
 живучости народу --- тайна.
Не поглотив нас татарин,
Не поглотить і нащадок його...
Душа народу в глибинах своїх
скриває силу-міць на творчий чин...
Тремтить над Києвом ще блиск заграви...
Настануть знов дні розквіту Держави,
 вільний відкриється нам шлях ---
Як в днях
 коли то Ігор йшов на Дон -

коли то хвилями Босфорських вод
Олег плив здобувати Царгород,
Як в днях могутности і слави...

*

Ні!— то не сон —
не мрія...
І тільки ворогам крізь згар і дим
лице Її незримо —
Вона ж, Марія, Мати Божа,
на Україні присносуша,
держить над нами омофор...
Її любов
нас береже-спасає...

*

Народу хор
хвалу Її співає...

Павло Тичина

СКОРБНА МАТИ

I

Проходила по полю
Обніжками, межами.
Біль серце опромінив
Блискучими ножами!
Поглянула — скрізь тихо.
Чийсь труп в житах чорніє...
Спросоння колосочки:
Ой, радуйся, Маріє!
Спросоння колосочки:
Побудь, побудь із нами!
Спинилась Божа Мати,
Заплакала сльозами.

Не місяць і не зорі,
І дніти мов не дніло.
Як страшно!..— людське серце
До краю обідніло.

II

Проходила по полю —
Зелене зеленіє...
Назутріч Учні Сина:
Возрадуйся, Маріє!

Возрадуйся, Маріє:
Шукаємо Ісуса.
Скажи, як найпростіше
Пройти до Емауса?

Звела Марія руки,
Безкровні, мов лілеї:
Не до Юдеї шлях вам,
Вертайте й з Галилеї.

Ідіте в Україну,
Заходьте в кожну хату
Ачей вам там покажуть
Хоч тінь його розп'яту.

III

Проходила по полю.
В могилах поле мріє —
Назутріч вітер віє —
Христос воскрес, Маріє!

Христос воскрес?— не чула,
Не відаю, не знаю.
Не будь ніколи раю
У цім кривавім краю.

Христос воскрес, Маріє!
Ми — квіти звіробою
Із крові тут юрбою
Зросли на полі бою.
Мовчать далекі села.
В могилах поле мріє.
А квітка лебедіє:
О, згляньсь хоч Ти, Маріє!

ІУ

Проходила по полю...
— І цій країні вмерти?—
Де він родився вдруге,—
Яку любив до смерти?
Поглянула — скрізь тихо.
Бує дике жито.
— Защо Тебе розп'ято?
Защо Тебе убито?
Не витримала суму,
Не витримала муки,—
Упала на обніжок,
Хрестом розп'явши руки...
Над нею колосочки
«Ой, радуйся!»— шептали.
А янголи на небі —
Не чули і не знали.

Іван Франко

РУКА ІВАНА ДАМАСКИНА

Великий учитель церковний Іван
Служив у султана в Дамаску.
Цінив, поважав його дуже султан,
Робив не одну йому ласку.

Та зависть під'юдила злох двораків:
Згубити Івана, та й годі!
Підкинули лист, мов Іван написав
Царю християн в Царгороді:

«О царю, шли військо своє на Дамаск,
Побіда вас жеде знаменита:
Самого султана в рішучий я час
Отрутою згладжу зо світа».

Султанові зрадці сей лист донесли:
«Чи бачиш,— говорять,— султане!
Отсе твій любимець, твій християнин
Яке здумав діло погане!»

Розлютивсь султан і прикликать велить
Івана і так йому каже:

«Так ось як за милість, за ласку мою
Платиш мені, лютий мій враже?

Отрутою хочеш ти згладить мене?
Такий ти святий, справедливий?»
Даремно Іван присягає, що він
Невинний, що лист сей фальшивий.

«На смерть заслужив ти,— говорить султан,—
Та жий! Лиш всім зрадцям в науку,
Щоб більше подібних листів не писав —
Утніть йому правую руку!»

Зраділи всі злюки, Івана взяли
Ще й ганьби до болю доклали:
На ринку дамаськім, при здвизі людей,
Йому праву руку врубали.

Мовчав і молився у муках Іван,
Взяв руку відтяту в лівицю,
А потім, кривавий, каліка, пішов
В Пречистої Диви каплицю.

І перед іконою впав до землі,
І руку відтятю тримає,
І молиться голосно, й плаче і так
У болі тяжкім промовляє:

«Маріє, небесна леліє! Се я,
Що сею своєю рукою
На честь твою стільки похвальних пісень
Списав, ось корюсь пред тобою!

Не милі, мабуть, ті гарячі пісні
Були тобі, райська роже,
Коли допустила, щоб руку мені
Відрізало плем'я вороже!

Не жаль мені, що я невинно терплю;
Твій Син терпів також невинно!
А жаль, що не зможу на славу Тобі
Пісень укладати невпинно».

Та враз заясніла каплиця уся,
Марія з ікони зступає
І мовить: «Іване, невже ж і твій дух
У сумніві вже потопає?»

І руку відтятю Марія взяла,
До рани її приложила,
І враз здоровіська рука та була,
Мов краплі крові не зронила.

І вийшов здоровий з каплиці Іван,
Народ весь аж ахнув із дива.
Дізнався про зраду дворецьку султан,
То злим була кара правдива.

Іван же ще довго в повазі там жив,
Поборював блуди старії
І много прекрасних пісень ще зложив
На честь Пресвятої Марії.

XXII

ВИБРАНА БІБЛІОГРАФІЯ

Guardini Romano — Die Mutter des Herrn Werkbund- Verlag,
Wurzburg, 1955

Guítton Jean — La Vierge Marie — Editions Montaigne, Paris,
1957

Катрій Ю. Я., ЧСВВ — Пізнай свій обряд. Видавництво оо.
Василян, Нью-Йорк, Рим 1982

Лужецький Іван — Отче наш — Пояснення та молитовні
роздумування на слово Господньої молитви. Товариство
священиків св. Андрія, Європейська область, Мец-Париж,
1974

Лужецький Іван — Ісус з Назарету — міт чи Спаситель —
Мец-Страсбург-Мюнхен, 1981

Лужецький Іван — Дорога життя. Видавництво оо.
Василян

Marienwerkbuch — Verlag Styria, Graz, Wien, Koeln, 1977

Quoist Michel — Prieres — Les editions ourvieres, Paris, 1954

Rahner Hugo — Maria und die Kirche — Tyrolia Verlag,
Innsbruck, Wien, Muenchen, 1962

Rahner Karl — Maria Mutter des Herrn, Theologische
Betrachtungen — Verlag Herder in Berlin, 1956

- Rahner Karl — Theologisches Taschenlexicon, Band 4, Verlag Herder, 1972
- Regamey Pie O.P. — Les plus beaux textes sur la Vierge Marie — Editions du Vieux Colombier, Paris, 1946
- Схрейверс Йосиф, ЧНІ — Моя небесна ненька — Збоїська, 1925
- Schmaus Michael — Katholische Dogmatik II, Max Hueber Verlag, Muenchen, 1949
- Thalhammer Dominik — Mutter der Schmerzen — Paulus Verlag, Freiburg in Schweiz, 1947
- Walter Eugen — Der Goettliche Anruf — Verlag Josef Knecht, Frankfurt / M, 1955
- Willam Francois — Michel — Marie Mere de Jesus — Editions Salvator, Mulhouse, 1954

З М І С Т

I. ВСТУП	5
II. РІЗНИЦЯ МІЖ ХРИСТІЯНСТВОМ ТА ІНШИМИ МОНОТЕЇСТИЧНИМИ РЕЛІГІЯМИ	8
III. ОБІТНИЦІ СПАСІННЯ В КНИГАХ СТАРОГО ЗАВІТУ	11
IV. ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ВИБІР МАРІЇ У ВІДВІЧНИХ ПЛЯНАХ СПАСІННЯ	
1. Празник Непорочного Зачаття Пресвятої Богоро- диці (Св. Анни)	15
2. Про первородний гріх і Непорочне Зачаття Пречистої Діви Марії	17
3. Різдво Пречистої Діви Марії, Матері Ісуса	20
4. Введення в Храм Пресвятої Богородиці	24
5. Марія — Приснодіва	27
V. БЛАГОВІЩЕННЯ ПРЕЧИСТОЇ ДІВИ МАРІЇ	
1. Празник Благовіщення Пречистої Діви Марії ...	32
2. Історія та важливість свята Благовіщення Марії	36
3. Вага й зміст Богослужбних відправ Благові- щення	37
VI. МАРІЯ В МАТЕРІ ПРЕДТЕЧІ ІВАНА ХРЕСТИТЕЛЯ	40
VII. НАРОДЖЕННЯ ІСУСА	45
VIII. ОБРІЗАННЯ ГОСПОДА НАШОГО ІСУСА ХРИСТА	49
IX. ОБРЯД ОЧИЩЕННЯ ТА ВІКУПУ ІСУСА В ХРАМІ В ЄРУСАЛІМІ	
1. Празник Господнього Стрітіння	52
2. Повнота щастя праведного Симеона	56
X. МАРІЯ ТА ІНОВІРЦІ, ПОГАНИ-ЯЗИЧНИКИ	
1. Поворот до Вифлеєму, поклін мудреців зі Сходу	61
2. Втеча й побут Марії та Йосифа в Єгипті	66
3. Поворот на батьківщину	69
XI. ПОБУТ І ЖИТТЯ СВЯТОЇ РОДИНИ В НАЗАРЕТІ	
1. Щоденне життя	70
2. Проща 12-літнього Ісуса до Єрусалиму	72
3. Релігійне життя св. Родини в Назареті	73
4. Ставлення Ісуса до його рідні в Назареті	83

XII. ПУБЛІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІСУСА	
1. Весілля в Кані Галилейській	87
2. Чудо переміни води у вино	91
3. Ісуса холодно приймають на батьківщині в Назареті	94
4. Жінки в часі публічної діяльності Ісуса	105
5. Марія та рідня Ісуса в часі його діяльності	108
XIII. РОЗП'ЯТТЯ ТА ВОСКРЕСІННЯ ІСУСА	
1. «А меч прошиє душу тобі» — Похід з хрестом на Голготу	119
2. Розп'яття Ісуса	120
XIV. МАРІЯ МАТИ ВІРУЮЧИХ І МАТИ УСЬОГО ЛЮДСТВА	
Вмираючий Ісус поручає свою Матір св. Апостолові Іванові	124
XV. А МАТИ ЙОГО СТОЯЛА ПІД ХРЕСТОМ	
1. Смерть Ісуса — Година розпачу — Опущення	127
2. Співстраждання Пресвятої Богородиці	130
XVI. ОСТАННІ ХВИЛИНИ, СМЕРТЬ І ПОХОРОН ІСУСА	133
XVII. ВОСКРЕСІННЯ ТА ПОЯВА ВОСКРЕСЛОГО ІСУСА	
1. Ісус з'являється Марії-Магдалині	137
2. Поява воскреслого Ісуса Апостолам	140
3. Появи Ісуса в Галилеї та Його Вознесіння	144
XVIII. ЗІСЛАННЯ, ЗШЕСТЯ СВЯТОГО ДУХА ТА ЙОГО ЧУДЕСНІ НАСЛІДКИ	149
XIX. УСПІННЯ ТА НЕБОВЗЯТТЯ ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ	154
1. Богословські основи Успіння — Небовзяття	156
2. Моє найцінніше, найкраще відкриття — це моя мати	159
3. Молитва Івана-Павла II на Марійний Рік	162
XX. ВИЗНАЧНІ ЛЮДИ: МИСЛИТЕЛІ, ОТЦІ ЦЕРКВИ ТА БОГОСЛОВИ ПРО МАРІЮ	164
XXI. ПОЕТИ ПРО МАРІЮ	170
XXII. ВИБРАНА БІБЛІОГРАФІЯ	189
ЗМІСТ	191

